

ლიტერატურული გზეუტი

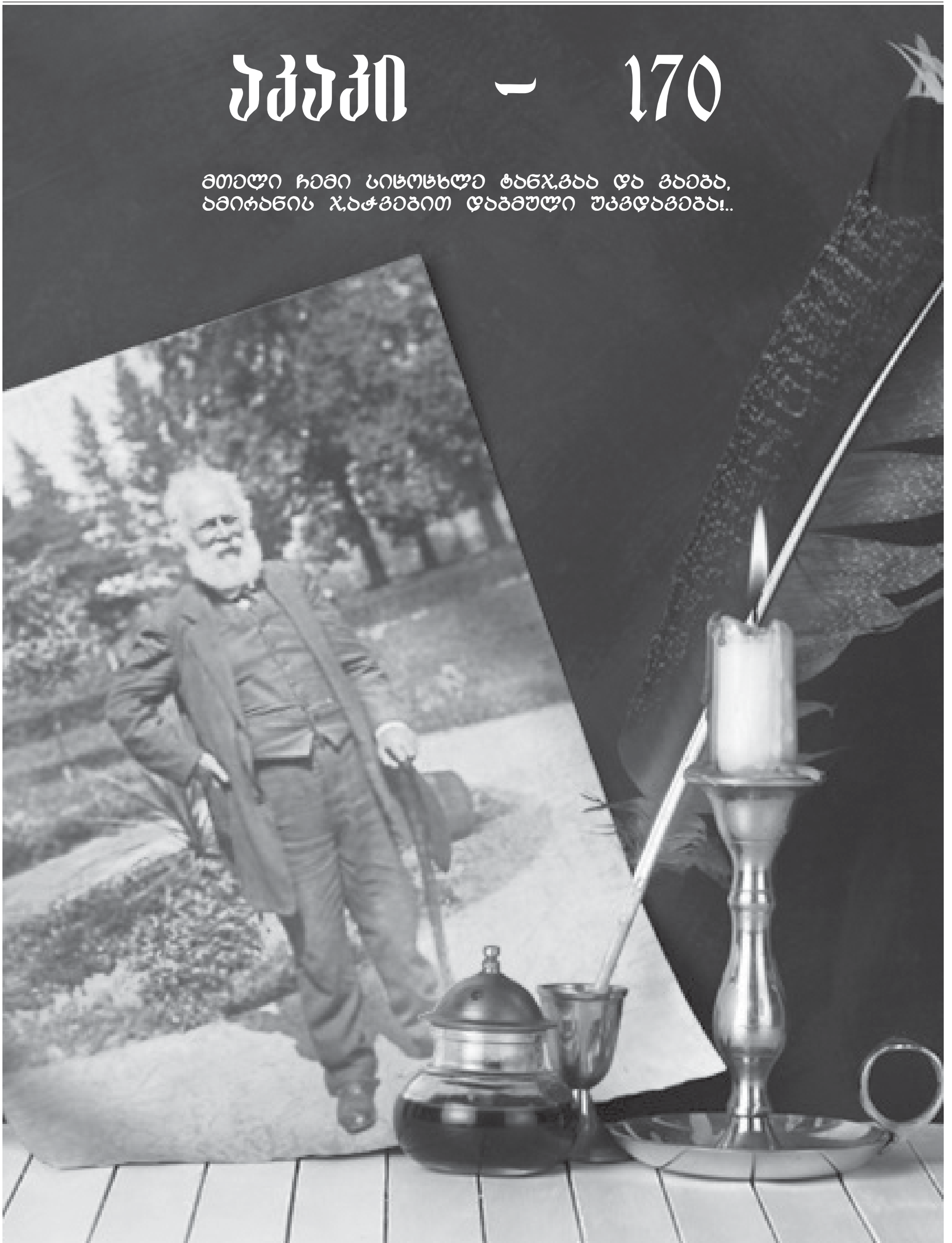
№36 15-28 ოქტომბერი 2010

ბამოლის ორ კვირაში ერთხელ, პარასკეობით

ფასი 50 თეთრი

უძეძი – 170

მთელი ჩემი სიცოცხლე ტანჯება დე გვიბა,
ამირანის ჯაჭვებით დამოშლი უკვდავება!..

როსტომ ჩხეიძე

ჯვარცემული ქვეყნის სახარება

ის, არც „ბაში-აჩუკის“, თორემ ლირიკული ლექსების, წერილ-წერილი ბელეტრისტული და პუბლიცისტური თხზულებების ზოგად ქარგას ხომ არ ჩაინიშნავდა და არა...

მაგრამ გამონაკლისი, როგორც ჩანს, ყველგან და ყოველთვის არსებობს.

და აკი წერეთლისათვის ასეთი გამონაკლისი აღმოჩნდებოდა ავტობიოგრაფიული რომანი, რომელსაც უჩვეულო გატაცებითაც ჩაუფიქრებდა და საქვეყნოდაც აღიარებდა ამ მიქერძობას:

— ერთადერთი ჩემი თხზულებათაგანი, რომელიც განსაკუთრებით მიყვარს...

და პროექტის პროსპექტსაც გადმოვიღა.

ვინმე რომ წასდავებოდა, რა არის მაინც ამისთანაო?

თავს არ გამოიჩინებდა, გინდა თუ არა, თქვენც გაიზიარებთ, და თავმოდრეკით რომ მოიშველიებდა ანდახას: ყვავსაც თავისი ბახალა მოსწონსო, — მიაღვენებდა: შეიძლება დიდი არა იყოს რა, მაგრამ მე კი წმინდა გული და ნრფელი სული მაქვს შიგ ჩაღებულთი.

ავტობიოგრაფიული თხზულებანი სხვადასხვა ყაიდისაა და თვითონ როგორ განეზოგა მისი აგება?

— ამ თხზულებაში ყველაფერია მოხსენებული, რაც კი ნახევარი საუკუნის განმავლობაში მიხნახავს და სარწმუნოდ გამიგონია. საკუთრად ჩემ შესახებ საინტერესო, მაინცდამაინც, იმდენი არა არის რა, რამდენიც სხვებისა.

თუმცე აკაკი წერეთლის პირადი ბიოგრაფია ქვეყნის ბიოგრაფიას გადაჯაჭვოდა, ერჩინა, თვითონ უკან გადაწეულიყო და თანამედროვეთა სილუეტების მეორებით აღედგინა ერთ-ერთი საბედითესი დრო-ჟამი საქართველოს ისტორიაში.

კომპოზიციურად ამ ხერხემაღზე აგეო — სიყმანვილე თხრობაში გაეშალა, სიჭაბუკე და შემდგომი ხანა კი პორტრეტების ციკლად ეგურლისხმა.

მაინც სადამდე გაგრძელდებოდა ეს ციკლი?

მის აღსასრულამდე — მაინც მრავალტომული ჩაფიქრებინა.

ცხადია, ტომებზე დიდდრონი გამოცემები არ უნდა ვიგულისხმოთ, პატარა-პატარა წიგნები უნდა მიმატებოდა ერთმანეთს, მაგრამ საბოლოოდ ვეება შენობა აიგებოდა, ქვეყნის ნახევარსაუკუნოვანი ცხოვრების შესაფერისი.

ნამდვილ სასურველ ნამოიძრებებო, — ეჭვიც არ ეპარებოდა აკაკი წერეთელს. აბა, ტყუილუბრალოდ ხომ არ გავხეულიყო თხრობა წმინდა გულსა და ნრფელ სულში.

და თავს ვერ იკავებდა, ზოგადი გეგმა რომ არ გაეცნო მკითხველისათვის.

დაე დალოდებოდნენ ჩვენს მოღვაწეთა წერილებს — გაბრიელ ეპისკოპოსის, დიმიტრი ყიფიანის, იაკობ გოგებაშვილის, გიორგი წერეთლის, ნიკო ნიკოლაძის, ივანე მაჩაბლისა და სხვათა მრავალთა, ვისი წერილიც კი საზოგადო საქმეს შეხებოდა. დალოდებოდნენ საზოგადო მოღვაწეთა ბიოგრაფიებსა და ავტორის პირად შეხედულებებს მათ შესახებ.

ბანკების დაარსების გარემოებებს, წერა-კითხვის საზოგადოების, თეატრის, და მათ გამო გამოწვეულ არჩევნებს — ზედმოყოლებული ავანზავანით. ბატონყმობის ამბავს. ძველებურ ზნეჩვეულებებს.

მათ გადავარდნასა და სამაგიერო შემოღებას.

საისტორიო ანეკდოტებს. ჩამოთვლას ალარ გააგრძელებდა და ზოგადად დაურთავდა: და სხვანიო, — რაკილა საერთო სურათი, ავტობიოგრაფიული თხზულების მრავალმხრივობა ამ თემატიკათა ცვალებადი ნარმოისახებოდა, თანაც, შესაძლოა ზოგიერთი გარემოება თვით აკაკი წერეთლისთვისაც ჯერჯერობით საორჭოფო გახლდათ, ღირდა თუ არა თხრობაში მათი შეტანა, და თანდათანობით უფრო გამოიკვეთებოდა.

თამამად კი შემოეხვია ხელი ყველაფერი

რისათვის.

თუ სარკეა, სარკე ყოფილიყო!..

მანამდე გადაუკრავდა და გადმოუკრავდა იონა მეუნარგას, თავს არ დაიმდაბლებდა, რომ პირდაპირ ეთხოვა, მაგრამ მინიშნებით კი მიაინიშნებდა, ჩემი ბიოგრაფიული ქრონიკაც შესადგენი გაქვსო.

იმას უზურში ისედაც ჰქონდა, ეგაა, არ ფაციფუცობდა და ნელ-ნელა ემზადებოდა ბიოგრაფიული სერიამი აკაკი წერეთლის ჩასართავდაც... თუმცე ამას აღარ მოუთმენდა გული, სად ველოდო, როდის მოიცლის ჩემთვის, ან გენერალი როდის გახვდება ან გენერლების მეგობარი, ვითომ მე თვითონ ველარ დავეწერ ჩემს თავგადასავალსო?

სიახლის იშვიათი შეგრძნება მომადლებოდა და მხატვრულ-დოკუმენტური ჟანრების გარდუვალ აღზევებას წინასწარვე განჭვრეტდა. არ დაგვივდა, სხვანი ამ მიდრეკილებას ირონიულად რომ გადმოჰყურებდნენ ანდა უბრალოდ არაფრად ავებდნენ, და, ვთქვათ, გიორგი წერეთლის მხატვრული პროზის დოკუმენტურ ფონს თუ ასხენებდნენ, არა იმდენად თავისებურებად, რამდენადც ნაკლოვანებად — მხატვრული არსენალის სიღარიბედ.

დაე მისთვისაც მხატვრული წარმოსახვის უნარის დაშრეტა ეკითხებინათ.

თვითონ ხომ იცოდა, რა განძიც უნდა დაეტოვებინა.

განძს კი შესაფერისი სტილური ქსოვილი და შინაგანი ექსპრესია ესაჭიროებოდა, ის შეფარული იუმორი და შიგადაშიგ მახვილფარული დეკორაციათა კასკადი, მას რომ სჩვეოდა, და იონა მეუნარგას ისიც ეგონა, აკაკის მდიდარი ლიტერატურული მემკვიდრეობიდან — მოთხრობები, ფელეტონები, კრიტიკული ეტიუდები თუ დრამატულები თხზულებანი — თანდათან ყველაფერი დროის მორევეში ჩაიძირება, მისი ლექსები და მოსწრეზული სიტყვები კი ამოტივტივდებიან და იცოცხლებენ. სამუდამო არა არის რა ამ ქვეყანაზე, მაგრამ სანამ ქართული სიტყვაკაზმული მწერლობა იცოცხლებს, აკაკის მახვილი სიტყვა დაუვიწყარი იქნება და მისი ლექსები კი სკოლაში, ქრესტომათიაში დარჩება.

„ჩემი თავგადასავალიც“, ეტყობა, დასავინწყობად გაემეტებინა.

თუმცე აკაკი წერეთელი სულაც არ მიიჩნევდა ამ ქმნილებას თავის რიგით თხზულებად და საკუთარი შემოქმედების გვირგვინადაც კი ესახებოდა.

მემუარებს ხომ არ წერდა, არამედ — ავტობიოგრაფიულ რომანს. და თუ მანამდე გულს აკლდა, როგორც მენდა, ისე მაინც ვერ წარმოვსახე საქართველოს ბედკრული ყოფაო, აგერ ხომ მიეგნო იმ ჟანრისათვის, რომელიც ყველაფერს გადაწვებოდა და მის პოეტურ სამყაროს რეალურ სივრცედ ამოუკერებოდა.

პოეზია თუ სინამდვილეს მოითხოვს სრული ზეობისათვის, ესეც ის სივრცე დიდი ჰარმონიის დასამყიდრებლად.

„პოეზია და სინამდვილე“ სულაც სახელწოდებად შეერჩია იოჰან ვოლფგანგ გოეთეს თავისი ავტობიოგრაფიული რომანისათვის.

აკაკი წერეთელი არ გაიმეორებდა სათაურს, თუმცე იმ შინაგან სტრუქტურას საცხებით გაიზიარებდა და თავის ავტობიოგრაფიულ ქმნილებას პოეზიისა და სინამდვილის მიჯნაზე გაიანზრებდა.

იღუმალეა ამიტომაც შემობლანდვია ხალისით, ყოფითი დეტალების სიუხვით გადავსებულ თხრობას, ასე ძალდაუტანებელს, ასერიგად მსუბუქს, მაცთურს თავისი სიიოლით, შენც რომ გიბიძგებს — ინტერპოლაციები თუ გენბავს, რა გიშლის, რომ ჩანარები და გაგრძელებანი შემატო, მითუმეტეს, განყვეტილა და ვეება ქმნილების ნაცვლად მისი დასანყისი შეგვრჩენია ხელით.

მაცთურებას სწორედ მაშინ მიხვდები, როდესაც ამ სტილისტიკის შეთვისებას მოინდომებ, თხრობის ამ მანერასთან შეჯიბრებას.

აკი გვიო გეგეჭკორსაც საკუთარ თავზე უნდა გამოეცადა, თუ რას ნიშნავდა აკაკისთან გაჯიბრება.

და აკაკისთან გაჯიბრება.

ისედაც გულში ელოლიავებოდა ამ ოცნებას, ნეტა ყმანვილებისათვის აკაკის ბიოგრაფია შემადგენინაო, და გამომცემლობა „ნაკადული“ ამ პროექტს რომ შესთავაზებდა, ისე ალტაცდებოდა, როგორც... თუნდ ნარზე მჯდომი ჩიტი, ხელის აქნევას რომ ელოდებოდა.

ხელიც აქენიათ, ისიც მოსხლეთოდა ნარს და...

ხან ვის შესწივლებდა და ხან ვის დაოთარ ჩხეიძესაც გაუმხელდა:

ჩემი ოცნების წიგნის დაწერას შევეუდექი და უწუგემოდ გავეწიდი, არ გამომდის, არაფრით არ გამომდის აკაკის საყმანვილო ბიოგრაფიაო.

ალბათ იმავე სტილით მოინდომეო, — ეს მიუხვდებოდა.

აბა, როგორ უნდა მოინდომო... იმ სიმსუბუქის მიღწევა მინდოდა, იმ ლაპიდარობის, მაგრამ უეცრად აღმოვჩინე, რომ ხელიდან გამისხლტა ყველაფერიო, — დანაწილებით აქნევდა თავს პოეტი და მწიგნობარი.

ასეთი განზრახვა იგივეა, რომ შენც მეხუთე სახარების დაწერას აპირებდიო, ოთარ ჩხეიძემ, და თუმცე იმნამც გვიო გეგეჭკორი გაოცებით შეხვდავდა და კრინტსაც არ დაძრავდა, რამდენიმე ხნის შემდეგ საღამზე პასუხის ნაცვლად მომხარებდა: ეს რა მითხრა ბატონმა ოთარმა, მე თვითონაც რაც ვიგრძენი და სახელი კი ვერ დამერქმია, ფორმულასავით ჩამომიყალიბა, ეგრეა, აკაკის მემუარები მართლაც მეხუთე სახარების მოღანდებას გიჩენსო.

„ჩემი თავგადასავალი“ ისე უღიმღამოდ, ისე ძლივძლივით აიკრიფებოდა დახლებიდან, ძალიან გაოცდებოდნენ აკაკი წერეთლის ყველაზე ერთგული მკითხველები.

ჯერ ისედაც რა ტირაჟი იყო და ნუთუ ისიც ვაივავალახით უნდა ჩაწრეტილიყო? უზომო პოპულარობისათვის მიეღწია და, თუ ვინმეს ბიოგრაფიას უნდა გაეღვივებინა არამართო მკითხველების, არამედ ლიტერატურასთან შორიახლო მდგომი ადამიანების ცნობისწადილი, ერთი უპირველესთაგანის ალბათ აკაკის.

სახალხო პოეტობა ხელისუფალთა მონდომებით კი არ მოეხვეჭა, მართლაც მიეღწია ამ სახელისათვის, შურნალის რედაქცია იყო თუ გაზეთის, მისი მიწვევა სათანამშრომლოდ ყველას გულით ენადა, რადგანაც იცოდნენ, ამ პიროვნების სახელის გამოჩენა მკითხველთა წრეს გაუზრდიდათ, პატარ-პატარა გამომცემლობებიც ამასვე იმედოვნებდნენ, რომ მისი წიგნებით მოთქვამდნენ სულს და კიდევ გადადიოდა მისი ლექსების კრებულები თუ მოთხრობები ხელიდან ხელში... რალაც განსაკუთრებულად თუ არა, სხვების პოპულარობას საგრძობლად სჭარბობდა... ერთადერთი აღექსანდრე ყაზბეგმა გადაამეტა ერთ აკვრით, თუმცე აკაკი მალევე დაიბრუნებდა ჩამორთმეულ პირველობას ჭეშმარიტ ღირებულებათა შექმნის მხრივ ყველაზე პოპულარული მწერლისა. რას იზამ, შეგუებით ყველა შეგუებულნი უნდა ვიყოთ, რომ ფსევდოლიტერატურულ ნიმუშებს ნამდვილი მხატვრული მონაპოვარი ვერასოდეს შეემეტოქება „ხალხში გასვლის“ თვალსაზრისით. ამიტომაც ნამდვილმა მწერლებმა ურთიერთ თუ თვითშეფასებისას უნდა იკმარონ საკუთარ წრეში ტრიალი და მძაფრი სულიერი ჭიდილი — რათა არც ჭეშმარიტ მხატვრულ ძიებებს მოაკლონ რაიმე და არც ძალიან ვიწრო ჩარჩოში მოემწყვდნენ, მკითხველთა მცირე აუდიტორიის ამარა რომ არ დარჩენენ.

რაოდენ ელიტარული მოვლენაც უნდა იყოს მწერლობა, აუცილებელია მისი ზეგავლენა რაც შეიძლება შორს აღწევდეს. საამისოდ რალაც საიდუმლო უნდა გცოდნოდა.

ან უფლის ნებიერი ყოფილიყავი.

აკაკი წერეთელს უთუოდ მოეხსენებოდა ის საიდუმლო, ხალხის გულისთქმისათვის ალღოს აღება და საკუთარ ფიქრთა, პოეტურ მისწრაფებათა გამოხვევა ამ გულისთქმაში.

და თუმცე უფალს სხვა მხრივ არ გაეწივებინა, სახალხო სიყვარულისაკენ კი გაეხსნა გზა მისთვის.

ახლა კი რა ხდებოდა, რატომ ვერ გადაქვეულიყო აკაკი წერეთლის გზასავალი და გარემო მის თაყვანისმცემელთა უმკველებელი აუდიტორიის სულიერ საგზვლად? ჩვენთვის თუ საუკეთესო გზამკვლევი მისი ავტობიოგრაფიული რომანი

ბეზმიანოზობითა და თადარიგანობით არასოდეს გამოიჩნეოდა აკაკი წერეთელი.

დღიურ მუშად რომ იხსენიებდა ხოლმე საკუთარ თავს, უზომო თავმდაბლობისაც გახლდათ და მისი ცხოვრების სტილის თავისებურებისაც.

ცხოვრების ანუ პოეზიის სტილის განსხვავებას მათ შორის აკი ვერც ხედავდა.

ამ პიროვნული ხასიათისა და ტალანტის კაცს უსახლვროებაში უნდა ეცხოვრა, დრო-ჟამისაგან გარიდებულს, და მის პიროვნულ ნებაზე ყოფილიყო, თუ რომელ ეპოქაში ამოეყო თავი.

ბედისწერას სხვაგვარად განესაჯა და ისეთი ქვეყანა და ხანა შეერჩია მის საცხოვრისად, ადვილად რომ ვერ დააღწევდა თავს და ისე მიეჯაჭვებოდა იქაურობას, ვეღარაფერი მოაცლებდა.

ტალანტი შორეული სივრცეებისაკენ ეხივებოდა.

ესეც აიჭრებოდა თუ არა... მაშინვე უკან გამოიბრუნდა.

დღიური მუშის ხვედრი ავალდექულებდა ამგვარ და მხოლოდ ამგვარ ქმედებას.

ყველაფერს უნდა გამოხმარებოდა — ლექსად თუ პროზად, ყველაფერს, რაც კი ყოფილი საქართველოს ტერიტორიად გამოცხადებულ სივრცეში ხდებოდა და, ცხადია, ამ ყოფილობის შესაფერისად, რათა ხალხს ერთხელ და სამუდამოდ ერწმუნა, რუსეთის იქით გზა რომ აღარ გააჩნდა, აღარც რუსული ენის გამშობლიურება განეცადა ასე მტანჯველად და, ბედს მინდობილი, დაყაბულდებოდა იმპერიის განაპირა პროვინციობას, მერე და მერე კი იქნებ შიდა პროვინციობასაც, რუსეთის საზღვრები ინდოეთის ოკეანემდეც რომ მიატანდა.

წინასწარმეტყველთა ჟამის დადგომა თუ დაიხსნიდა ქვეყანას — უკვე ილუზორულს, უფრო ფიქრში არსებულს — უწუგემო პერსპექტივისაგან... და აკაკი წერეთელიც ამ მოვალეობას რომ შეიგრძნობდა, კიდევ გაუთიკვებდა საკუთარ ყოფას დღიური მუშისას.

და ისე მოერგებოდა ცხოვრების ამ წესს, როგორც საკუთარ ჯვარს.

დღიდან დღემდე... დღიდან დღემდე... თითქოს ისიც მოციქულებში გამოჩენილიყო და განუწყვეტილი ჩაესმოდეს მაცხოვრის შეგონება: ნუ ზრუნავთ ხვალისათვის, იმან თავისი იკითხოს, შეხედეთ ფრინველებს — არცა თესვენ, არცა მკიან, არც საუწევს აგროვებენ, შეხედეთ შროშანებს და მათი ყოფა განიცადეთო.

მიჰყვებოდა ამ დინებას, პოეტურ ტალანტსაც უშურველად სწირავდა ცხოვრების ამგვარ წესს და, ხანდახან ჭმუნვა თუ მოერეოდა ათასი დარდისა და ვარამისაგან გაბზრებულსა და გალიზიანებულს, თავს ჩვეული სიმჩვილით იხალისებდა: ცოლი მყავს და არა მყავს, შვილი მყავს და არა მყავს, პენსია რალა, ისიც მაქვს და არა მაქვსო.

ვითარცა ფრინველი ცისა... ვითარცა შროშანი ველისა...

რაცა ვის რა ბედმან მისცეს, დასჯერდეს და მას უბნობდესო, — ეს რუსთველური შეგონებაც არსებობის გზამკვლევად ქცეოდა და ისიც დასჯერებოდა და მას უბნობდა.

წინასწარ არაფერს დაგეგმავდა.

თადარიგს არაფრისას დაიჭერდა.

ყოველ შემთხვევაში თურცელზე არსად ჩამოუწვრილა ამა თუ იმ თხზულების მონახაზი — არც პოემების, არც პიესებ-

დროის სულში შესაღწევად, მათ რატომ არ მოინდომეს იმ რეალობაში უკეთეს ვარიანტს...

ეტყობა, მართლა არ იყო საამისო დრო.

ჯერ დასავლეთშიც, თორემ... და თვით აკაკი წერეთელსაც ამიტომ გაუჭიანურდებოდა წერის პროცესი...

ასეთი მომცრო ქმნილებისათვის ძალიან ბევრია 14 წელიწადი — 1894 წლიდან 1908 წლამდე.

თუმცა ასეთი დანერგული, ლიტერატურულ ფორმულაზე აგებული პორტრეტების სერიისათვის იქნებ არც ისე ხანგრძლივი იყოს — ფსიქოლოგიურ დაკვირვებებსა და ყველაზე ზუსტი შტრიხების მიგნებას, ამა თუ იმ პიროვნულ თავისებურებასა და სამწერლო-საზოგადოებრივ ღვაწლს ხელის-გულზე რომ გადაგიშლიდა, დიდი სულიერი გარჯა და სულაც ჭაბანწყვეტა ესაჭიროებოდა...

აქ წყევბოდა სიუჟეტი ჩვენდა სამწუხაროდ, — უკანასკნელი რგოლი ეს სილუეტის აღმორჩევი...

არადა, ან და ანი უნდა გამოილიყო ავტობიოგრაფიული რომანის სიუჟეტი და ავტორიც ისე დაიმედებულყოფილი.

გიორგი წერეთლის სილუეტს ამ სიტყვებით რომ შემოხაზავდა — „ის ერთი პირველთაგანია მესამოცე წლების მოღვაწეებში“ — იქვე დასძინდა:

— რადგანაც წინ ბევრჯერ მომიხდებოდა იმაზე საუბარი... ნიკო ნიკოლაძის პორტრეტსაც ეს ფრაზა შეკრავდა:

— აქ მხოლოდ ამით გავათავებ ამ კაცზე ლაპარაკს, რადგანაც წინაც ხშირად შეგვხვდებოდა... სადღა იქნებოდა ან ეს „ბევრჯერ“ და ან ეს „ხშირად“...

თავს იმხვევებდა და წვეთწვეთობით აგროვებდა მასალებს გაგრძელებისათვის.

ნეტა ის ფიქრით თუ გასჩენოდა, მეხუთე სხარების ქარგას ვამზადებო? ძველი და ახალი აღთქმით სუნთქავდა, იმ ასოციაციებითა და ალუზიებით აღვსილიყო მისი მხატვრული ძიებანიც და პუბლიცისტური სერიაც და ბიბლიურ ნინასწარმეტყველთა დრამატიკული მიმოხილვებოდა ხოლმე ირველიც... და რა გასაკვიროია, იმთავითვე მაინცდამაინც ასე თუ არ ჩაეთქვა, თანდათან მიხვედრილიყო, მგონი... მგონი მახარებელთა გზას შევედგომივარ.

იმ წიაღიდან კი წამოეღო სტილური მანერა და...

ბიოგრაფიული ქრონიკა თუ როგორ წარმოსახულიყო.

ეგაა, იმათ თავიანთი მოძღვარი დაეგულენებინათ თხრობის გმირად.

ამას საკუთარი თავის ირგვლივ გაეშალა სიუჟეტი, რომელიც თანდათანობით საქართველოს გარშემო მოიქსოვებოდა, ჯვარცმული ქვეყნისა — აღდგომის მოლოდინში.

ესეც „ჩემი თავგადასავლის“ იდეური მრწამსი და კომპოზიციური საძირკველიც და არქიტექტონიკაც.

ამ განზრახვას არ გადაუხვებდა: საკუთრად ჩემს შესახებ იმდენი არ იქნება, რამდენიც სხვებისაო.

სოფელსა შინა შემოეგზავნა ეს წიგნი, დამთავრებასაც აღარ უცდიდა და ნანაილ-ნაილ სთავაზობდა მკითხველს — უკვე იცოდეთ, რაც იქნებაო.

მაგრამ... სოფელი ვერც „ჩემ თავგადასავალს“ იცნობდა და კანტი-კუნტად თუ გამოჩნდებოდნენ მისი დამფასებელი და ახალ-ახალ ტომთა მომლოდინენი.

მართლაც მეხუთე სახარების მოღანდება გიჩნდებო, — აფოფინებულიყო გივი გეგეჭკორი.

რაღაც ამგვარი განცდა დავით წერეთლისაც გასჩენოდა.

მტკიცებას რომ მოჰყვებოდა: მართალია აკაკი რომატიკოსად ვერ ჩაითვლება, მაგრამ საკმაოდ საეჭვო რეალისტიკაო, — თვალსაჩინოებისათვის ამ თხზულებებსაც მოიხმობდა:

— მის პროზაში რეალისტურს ზღაპრულ-რომანტიკული ელემენტი სჭარბობს, არა მხოლოდ „ბაში-აჩუკი“, არამედ „ჩემს თავგადასავალშიც“ კი, განსაკუთრებით ბავშვობის ეპიზოდებში.

ინტონაციაზე ეტყობა, რომ მკვლევარი შიშობს, არ დამიჯერებენო, მაგრამ ვალდებულად რაცხს თავს, თამამად გამოთქვას ეს „უცნაური“ მოსაზრება.

„ბაში-აჩუკი“ გასაგებია, ამ ყაიდის ქმნილებაში აუცილებელიცაა არამარტო რომანტიკული, არამედ ზღაპრული ნაკადიც, მაგრამ მეშურების ნიგნში?.. თანაც თურმე ბავშვობის ეპიზოდებში განსაკუთრებით.

მაგრამ თუკი მართლაც ასეა? აშკარაა, დავით წერეთლის „ზღაპრულ-რომანტიკული“ იმასვე უნდა გულისხმობდეს, რასაც ოთარ ჩხეიძის ფიქში „ჩემი თავგადასავლის“ გაიგვიება მახარებელთა დაუნერულ წიგნთან.

უადრეს სიმშუბუქსა და სისადავეში არეკლილი უჩვეულობა როგორი ცნებითაც გინდა განსაზღვრე, მთავარია, რომ აკაკი წერეთლის ავტობიოგრაფიული რომანი რაოდენ მიჯაჭვულიც უნდა მოჩანდეს დროის ქრონოლოგიაზე, თავისი სულისკვეთებით არღვევს ამ ქრონოლოგიას და უფაშობაში იჭრება.

არ გვიკვირდა, ამ სტილისტურ წრეში რომ მოქცეულიყო წმინდა ნინოს ცხოვრების ქრონიკაც და გრიგოლ ხანძთელისაც, ექვთიმე ათონელისაც და გიორგი მთაწმინდელისაც — მათი შემქმნელი ხომ უშუალოდ შთამომავალნი იყვნენ მახარებლები... მაგრამ თითქოს საერო წრეში შექმნილი თხზულებაც რატომ უნდა ამოვლებულიყო იმავე ემბაზში?

ამჯერად ასე განერიგებინა ზეცას. და ახალი ეპოქის მახარებლად აკაკი წერეთელი შეერჩია, პოეზიისა და სინამდვილის ჰარმონიულობისა და განუყოფლობის, მათი იდუმალი შეზავებისა თუ ურთიერთმონაცვლეობის უფაქიზეს შემგრობებდა და ამ იდუმალების შესაფერის ამბეჭყველობდა.

გოეთეს რომ არ დაეხრო ეს სათაური, აკაკი წერეთელი რა სიხარულით ნანანერდა ავტობიოგრაფიული რომანის თავფურცელს: პოეზია და სინამდვილე.

აპი პავლე ინგოროყვასაც ძალიან უყვარდა დიდი გერმანელის ეს ავტობიოგრაფიული რომანი და, მარჯვე შემთხვევას იმოყვინდა თუ არა, გერმანულად გაახშიანებდა ამ სახელწოდების ორივე შემადგენელ სიტყვას. გოეთეს სახელს არც ახსენებდა, მაგრამ მაინცდამაინც იმის მშობლიურ ენაზე დამონებდა „პოეზიისაც“ და „სინამდვილისაც“, სხვას რას უნდა წინადაეხს, თუ არა — გოეთე მოიგონეთო.

როდესაც ირწმუნებოდა: „ვეფხისტყაოსნის“ იდეალური პერსონაჟები პოეზიის ჯადოსნურ სარკეში გამონათებით განასახიერებენ შოთა რუსთველისა და თამარ მეფის გრძნობებს და ამ გმირებზეა გადატანილი ცალკეული ხაზები ამ პიროვნებათა ცხოვრებიდანო, — სწორედ ამ კუთხიდან გაიზარებდა ეპოსის ისტორიულ სარჩულს: „ვეფხისტყაოსანი“, რასაკვირველია, პოეზია, მაგრამ, ამასთან, თვალნათლივია სინამდვილის ანარეკლიო.

და ასე ამოჰქონდა პოემის სიუჟეტიდან XII საუკუნის საქართველოს ისტორიული რეალობა, ის, რაც მანამდე აკაკი წერეთელს უკვე შეემჩნია და პავლე ინგოროყვა მის გზას ადგა შოთა რუსთველის ბიოგრაფიის აღდგენის ცდისას.

პავლე ინგოროყვას ასე ჩინებულად რომ მოეხსენებოდა პოეზიისა და სინამდვილის გადაკვეთანი და მათი იდუმალი შერწყმა-დაცილებანი, გარდა ტალანტი-სა, აკაკი წერეთლის პიროვნულ ხასიათსა და შემოქმედებით ბუნებაში ღრმად შეღ-

ევაც დაეხმარებოდა, ისეთი რეალების მიგნება, რომელთაგან ზოგს ზუსტი ცნებებითაც განსაზღვრავდა, და ზოგსაც მხოლოდ ალღოთი შეიგრძნობდა.

იქ კი შეეწეოდა, შოთა რუსთველზე დიდებული მონოგრაფიის შესაქმნელად, მაგრამ თვითონ აკაკი წერეთლის ბიოგრაფიას კი ვერ გაშლიდა შესაფერისად — ინგოროყვასეული ხელოვნებით, და მისი ნარკვევი აშკარა ჩავარდნა აღმოჩნდებოდა „ახალი ქართული ლიტერატურის ფუძემდებლთა“ (ციკლიმიც, არამცთუ „ქართული ცივილიზაციის ისტორიის“ საერთო ფონზე. ორიოდ პასაჟში თუ იგრძნობა, თუ ვინ არის ამ თხზულების დამწერი, თორემ მთლიანობაში ვერც ივარაუდებ, პავლე ინგოროყვას თუ მოეკიდა ხელი აკაკი წერეთლის ბიოგრაფიისთვისაც. თავის დროზე თუ ნაჩქარეობით დავმართა, მერე რაღა უშლიდა, საგულდაგულოდ გადაემუშავებინა?! და მთლად თუ ვერ გაუტოლებდა ნიკოლოზ ბარათაშვილსა და ილია ჭავჭავაძეზე შექმნილ ბიოგრაფიულ თხზულებებს, ძალიან აცდენილიც არ ყოფილიყო იმ დონეს.

ეგებ იმ ავტობიოგრაფიულმა რომანმაც შეუშალა ხელი — ვერც აწყვა, ველარც გამოშორდა და პოეზიისა და სინამდვილის ძალზე სქემატურ მონახაზს ამიტომაც დაყაბულდა.

ოინა მუწუნარგიას განზრახვის ორიოდ ფრაგმენტს დარჩებოდა.

ლეგან ასათიანი გასრულებით კი გაასრულებდა აკაკი წერეთლის ცხოვრების წიგნს და საკმაოდ დიდტანიანსაც, მაგრამ ბევრი ვერაფერი გამოუვიდოდა, ვერც კი მიუახლოვდებოდა თუნდაც მისივე მცირე თხზულებას „ვოლტერიანობა საქართველოში“.

აკაკი ბაქრაძის მონოგრაფია „ტკბილი ოცნება და მწარე სინამდვილე“ თავისთავად ჩინებული ანალიტიკური თხზულებაა, პოლიტიკურ პამფლეტადაც შთამბეჭდავი, მაგრამ ცხოვრების ქარგის აღდგენას სრულიად აარიდებდა თავს.

ამდენი ხანი გასულა და აკაკი წერეთლისა ესე თუ ისე რიგიანი ბიოგრაფიული ქრონიკა არ მოგვეპოვება და არც ვიცით, ოდესმე შეიქმნება თუ არა მისი სახელის მეტ-ნაკლებად შესაფერისი ბიოგრაფიული რომანი.

რომ ჩაუთქვირდ, „ჩემი თავგადასავალი“ თვითონვე აღგვიმართა დაბრკოლებად...

თუმც სიცოცხლის აზრით რა ყოფილა, თუ არა ნინააღმდეგობათა გარღვევა და სინამდვილისა და პოეზიის ის შეთანადება ერთიმეორესთან, რაც დრამატიზმით აღავსებდა აკაკის სულსაც, მაგრამ ხან ცრემლში განზანილი სიცილის გუნებაზეც აყენებდა და იმეორებდა და იმეორებდა:

ჩემს ცხოვრებასაც თუ ცხოვრება ჰქვია — ცოლი მყავს და არა მყავს, შვილი მყავს და არა მყავს, პენსია მაქვს და არა მაქვსო.

მიზეზთა გარკვევას აღარც ცდილობდა, თუ რატომ ერგუნა ასეთი ყოფა, ან ის რაღა იყო, მუდმივი სადგომიც რომ ვერ ემოგნა თბილისში, თუმც ყველას კარი ღია გახლდათ მისთვის, ოღონდაც გვესტუმრე და რამდენ ხანსაც გენებას დარჩი, სასტუმროებს ნუ შეხიზნიხარო...

თავის გზას მიჰყვებოდა მუხლჩაუხრელად, მემომარევით შემართული, ქვეყანა თავზე გვექცევა და რაიმე თუ არ ვილონეთ, იქნებ შთამომავლების ხსოვნაში აღარც დავრჩეთ, რადგანაც ვეღარც გაარკვევენ, ვისი მემკვიდრენი არიანო.

შვილი მყავს და არა მყავსო... რუსეთიც მოველო და ევროპაც ალექსი წერეთელს, ყველა ხალხის ცხოვრებას გასცნობოდა, ყველას ადათ-წესებში ჩაეხედა, ანტიპრინციპობა, რუსეთის საოპერო დასს დასდევდა... ეგაა, მის მრავალფეროვან ინტერესებში არსად მოინახა ადგილი მისი მამაპაპული ქვეყნისათვის — ენასაც უნუგეზოდ მოწყვეტოდა, ისტორიასაც, თანამედროვეობასაც, მომავალი ხომ არ ანადვლებდა და არა, გინდ გადარჩენოდა სასტიკ ქართვენილებს, გინდ არა მამამისის სამშობლო, ალექსის რატომ უნდა ეთავიძინებო, როდესაც რუსადაც ჩინებულად შეიგრძნობდა თავს.

ერთი ეგაა, ხან ვის სთხოვდა და ხან ვის, ეგებ მითარგმნოთ მამაჩემის ლექსები და როგორმე გავიგო, თუ რას წერს და რამხელა პოეტიკაო.

სხვებში ჩამოსულს გული არ უდგებოდა და ისევე პეტერბურგისა თუ პარიზისაკენ მიიწევდა... მის იმ ახირებულ

ალექსი წერეთელი

ჩვეულებასაც ყველა მიაქცევდა ყურადღებას: სულ მაღლა რომ იყურებოდა.

ასეთი ჩვეულება აკაკისაც ჰქონდა ბუნებრივად თანდაყოლილი და შთამომავლობით თუ გამოყვანა შეილსო, — გვაუწყებს კოკი აბაშიძე და იმ სიტყვებსაც შემოგვიხანავს, შვილის შემხედვარე გალიზიანებას რომ ვერ იკავებდა, თუმც მაინც ცდილობდა ჰუმორით გაენელებინა გულისწყრომა:

— რაღა თავის ანევაში დამემგვანა მაგ დალოცვილი და სხვაში კი არაფერში. მე თუ მაღლა ვიყურები, გასამართლებელი საზუთი მაინც მაქვს: ვარსკვლავებს ვეთამაშები, ცას შევხარი, მზესა და მთვარეს შევწავრი. მაგას კი რომ აუღერია ეს თავი, ნეტავი რას უყურებს, ანდა უყურებს კი რამეს?..

შვილსაც აქილიკებდა და თავსაც იწვევებდა, რაკილა თავანულო სიარულს მართოდენ რომანტიკული განწყობილებით არ დაჩვეულიყო, ვარსკვლავებზე მეთამაშებინა თუ მზე-მთვარეზე აოცნებების ნაღილით — ქუთუთოს დამბლასაც აეძულებინა თავი უკან გადაენია, რათა საგნებს თავთავისი სახე არ დაეკრავათ.

გეგონებოდათ, სადღაც შორს გაიქცირება და სულ სხვა მსოფლიოს ხილვას ლამობსო, — ილია ზურაბიშვილმა.

თითქო საგანთა მიღმა იცქირებოდა, — გრიგოლ რობაქიძემ.

თუმც მოხდენით იხდებოდა ასეთი სიარულს და აგერ, ზეცასაც იმონებდა შთამაგონებლად, გული მაინც ესერებოდა ამ სენის მოულოდნელი მოვლინებით — ცას ისედაც მიბმობდა სულთწერად და ზემოთ ახედვაც არასოდეს ავიწყლებოდა, მაგრამ ჩამოშვებული ქუთუთოები იმ მინის დანახვას უძნელებდა, რომლის გულისთვისაც გადაეღო თავი და პოეტური ტალანტიც დაუნანებლად გაეხიარა, რადგანაც ამ მინას მისი ტრიალი უფრო ესაჭიროებოდა ხალხში, ვიდრე ბროლის კომპი გამოკეტვა და შედეგთა დაუსრულებელი წყების დაღაგება.

მითარგმნეთ, გამაგებინეთ, რა ლექსებს წერს მამაჩემო, — ცნობისნადილი ჰქლავდა ალექსის.

პენსია დაენიშნათ და არც დაენიშნათ. სადგომი ჰქონდა და არც ჰქონდა.

ცოლ-შვილი ჰყავდა და არც ჰყავდა. სამშობლოს ხსენებას ერიდებოდა

ასეთ გაშარებულ კონტექსტში, თუმც — ისიც ჰქონდა და არც ჰქონდა. და ისედაც ყოფილი საქართველოს ტერიტორიად გამოცხადებული მინა-წყალი დამბლამორეული ქუთუთოებიდან ნისლსა და ბუნდოვანებაში იძირებოდა.

თავს იმშვიდებდა: პოეტური ნისლეულებასა და იდუმალებასო. სინამდვილის ჰუმანობა...

პოეზიის სინამდვილე...

„ჩემი თავგადასავალი“ საბოლოოდ მოარიგებდა ამ მოვლენებს მის მხატვრულ სამყაროში, უთვალავფერადობით ხილულ რეალობას რომ არ ჩამოევიარებოდა, ახლა ეს ფერები ავტობიოგრაფიულ რომანშიც გადახანაცვლებულიყო და რომანტიკულ-ზღაპრული იერიით მოსადავ თხრობას, ახალი სახარების ილუზიასაც აჩენდა და საუკეთესო თარგსაც გთავაზობდა, თუ რა სტილისტიკა დაშვებდებოდა ყველაზე მეტად ბიოგრაფიულ რომანს აკაკი წერეთელზე.

ვინ გამოჩნდებოდა დამწერი, თორემ...

*** ბრძნობილი ვგრძნობდი, განა არა, ეგაა, სახელი ვერ დამერქმიაო, — ირწმუნებოდა გივი გეგეჭკორი.

აკაკის ლანდი

იზრდებდა ბიჭი და ჰგონია, არ გაჩენილა, წერს ლექსებს, — მაგრამ, — იცის, ჯერ არ დაუნერია და ერთ ლამესაც საჩალეში გაეღვიძება... როცა პოეტი თავის თავზე მშობიარეა.

ასე იბადება ზოგჯერ პოეტი. აკაკი წერეთლის საიდუმლო დაბადება მისი "საიდუმლო ბარათია", ისევე, როგორც ქართული ლირიკისა. თუმცა ჩვენს ლიტერატურას მანამდეც ჰქონდა ბევრი ლირიკული შედეგები, ლირიკა, როგორც ლიტერატურის ფანრი, აკაკის ღვაწლია.

ამის ერთი ბუნებრივი სათავე ისაა, რომ ქართველ მწერალთა რიგში აკაკი პირველი იმერელი პოეტი. მან პირველმა გახსნა იმერული სკივრი, ისევე, როგორც მოგვიანებით ვაჟა-ფშაველამ ფშავერი ხურჯინი.

აკაკიმ პირველმა აამღვრა აღმოსავლურ-ქართული ლექსი, თუმცა კი გვყავდა ევროპული პოეტი ბარათაშვილი... ისევე, როგორც გალაკტიონმა და "ცისფერყან-წილებმა" იხსნეს ქართული ლექსი აღმოსავლურ-ქალაქური კალაპოტისგან... ასე, რომ, საქართველოში არც ერთი კუთხე არ დაკარგულა, რომ მწერლობაში არ დაეტოვებინა თავისი სულის გამომხატველი შვილი.

ზოგს ახირება სჭირს, პოეტის სუსტი ლექსები ითვალის. მამაცხონებულო! — პოეტის სახე მისი კარგი ლექსებია.

ზოგს ახირება სჭირს, ერთმანეთს შეადაროს პოეტები — აკაკი, ვაჟა, ილია... მამაცხონებულო! — პოეტებს ვეკლებათ, რომ ერთმანეთის გამომრიცხავნი იყვნენ.

ჩვენ კი, მკითხველებს, მოგვეთხოვება, რომ პოეტები ისეთები გვიყვარდეს, როგორებიც არიან.

ზოგს ახირება სჭირს, ილიას პოეზიას მისი პროზა და პუბლიცისტიკა ამჯობინოს... მამაცხონებულო! — ეგრე ადლი გიმოვიცა!

ეს კი ნამდვილი ამბავია, რომ ყველას უნდა გენიალური ლექსის დანერა და ზოგჯერ საკუთარ თავს შეუკვეთავს — დანერეო! მაგრამ მხოლოდ რამდენიმე მაგალითია ისტორიაში, რომ პოეტს ეთქვას და თავის გადაწყვეტილება რეალურად შეესრულებინოს. პოეტი ყველა ლექსს ერთი ძალით წერს, რომელთა შორისაც, შემთხვევით, რომელიმე აღმოჩნდება ხოლმე — "გენიალური." მე მგონია, აკაკი იყო ასეთი პოეტი. არა მგონია, მას "საიდუმლო ბარათი", "განთიადი", "სულიკო" და კიდევ სხვა ათი-თორმეტი ლექსი, წინასწარ განზრახვით "გენიალურ" ლექსად დაენეროს, მით უმეტეს, წარმოედგინოს მათი შემდგომი ლიტერატურული განზოგადება... მაგრამ ეს ლექსები ჭეშმარიტად გენიალურია!

მგონია, "ჩემო სულიკო" სულაც, "მაია დუშჩკას" გადმოსაქართულებლად ნამონიყო, და, სად უნდა გამოეცადა ეს ახალი სიტყვა თუ არა სასაფლაოზე... აკაკის ჩანგი რომ არა, ახალ ენობრივ სივრცეში ქართული ლექსის ფერადობა ვერ ეღირსებოდა უმადლეს სიმსუბუქეს.

ერთხელ, უნივერსიტეტში სწავლისას, სამცხეში თემად აკაკი წერეთლის "გამზრდელი" ავირჩიე. თემის ხელმძღვანელმა პროფესორმა გაკვირვებით მკითხა — ვაჟა? მიზეზი, რომელიც არ გავამხილე, ის იყო, რომ მე ვაჟა "ვიცოდე". აკაკი კი — "აღმოვანინე." როგორც ჩანს, თავხედობის გარეშე ვერ გაიზრდები... კაცმა მეტი სწორი გზა იცის, ვიდრე ისაა, რომელსაც მიჰყვება.

დაბოლოს: აკაკის გარდა არავის არ მოხდენია ზედწოდება "მგოსანი." "ჩანგიც" აკაკიმ მიიკრა პირველმა გულზე...

წერდის ამ ფრაზებს და ვცდილობდი დიდ გრძობაზე არ შევვარდნილიყავი... ტკბობა მერჩია. აკი ერთ-ერთი ლეგენდა აკაკიზე გვეუბნება, რომ ის ტკბილი პოეტი, ბუღბუღლია... მაგრამ ამ სიტყვობი როგორ სიმწარეს მოიყოლიებს!.. და მეც, ბუნებრივად, რომელიც "ტკბილ" ჰანგზე ავფეთქდი... ახლა ზოგი ცდილობს, რომ საქართველო განურთნოს სხვა და სხვა დარად... — მამაცხონებულო!..

თუმცა კი ჩვენს ხალხში, აკაკის შემდგომ, ნაკლმა იმატა და მადლს კი იოტისოდენადაც არ მოუმატია...

დღეს ბევრი სხვა და სხვა ცდილობს პოეტი თავის აზრზე ამყოფოს. პოეტს კი, ორმოცად გაყოფას, ურჩევნია ერთი იყოს... იფიქრებ ასეთს, აკაკიზე თუ გადაეწყო, თუ ეზიარებ მის სულს, თუ უფრო მეტად ჩაისუნთქავ მის "უკანასკნელ ლექსს."

გისი ხარანაული

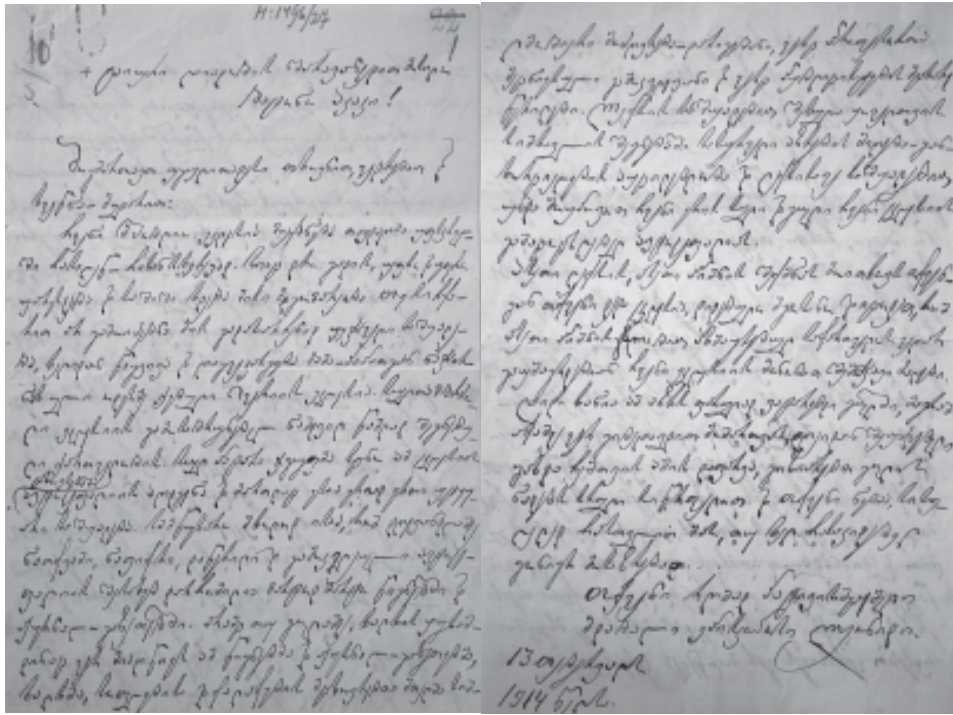
„მარტო თქვენი ლექსი გაუზუქებს

კათოლიკოს-პატრიარქი ლეონი

„...ღღეწანდღღამდე ნათქვამი, ნაფიქრი, დანერვილი და გამოქვეყნებული ავტოკეფალიის შესახებ დარწმობილია მარტო-მარტო ნიგნებში და ჟურნალ-გაზეთებში. არამც თუ გულამდე, ხალხის ყურადღინაც ვერ მიაღწიეს ამ ნიგნებმა და ჟურნალ-გაზეთებმა... ბატონო აკაკი, მარტო თქვენი სიტყვა მოედება ალად დიდსა და პატარას, მარტო თქვენი სიტყვა აამოძრავებს ერთსულოვნებით ერის ტალღებს, მარტო თქვენი სუბუქფრთიანი ლექსი ჩაუძვრება სულში ქართველ ერს... თქვენი ლექსი გაუშუქებს მთელ ერს ავტოკეფალიის საკითხს, ყველას შეეყვარებს მას გულით და შეთანხმებულად აღძრავს დიდსა და პატარას ამ ხელიდან ნაგლეჯილი საუნჯის დასაბრუნებლად... ასეთი ლექსის, ასეთი ჰიმნის შექმნას მოითხოვს თქვენგან თქვენი დედა ეკლესია, დიდებული მგოსანო...“ — ეს წერილი ეპისკოპოსმა ლეონიდემ (შემდგომში საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი) აკაკის 1914 წელს მისწერა. მაშინ, წერილის ავტორმა არ იცოდა, რომ „ასეთი ჰიმნი“ მგოსნის მიერ უკვე შექმნილი იყო — ლექსი „ხმა“, როგორც მოწოდება ერთიანი ამბოხისაკენ „ხელიდან ნაგლეჯილი საუნჯის დასაბრუნებლად“ 1898-1900 წლებში დაინერა. იგი აკაკის სიცოცხლეში არსად გამოქვეყნებულა, მაშინდელი ცენზურის პირობებში ეს ნარმოუდგენელიც იყო, ამიტომ სამშობლოსა და ეკლესიის დამოუკიდებლობის აღდგენაზე მოფიქრალ ქართველთა შორის „ხმა“ ფარულად ვრცელდებოდა. ამის დასტურია კირიონის საარქივო ფონდში შემონახული ნუსხა ლექსისა, რომელიც ავტორის გარეშეა. ნუსხას ახლავს ტროფიმე ინსარაძის ბარათი ბეჭდით, სადაც წერია, რომ „ხმა“ ნაკითხა თავის ნათლიას, რუს სოლოვიოვს, როგორც სანდო ადამიანს და უბრუნებს ტარასი კანდელაკს.

„ხმა“ ცარისტული რუსეთის კოლონიზატორული რეჟიმის მძვინვარების ხანაში შეიქმნა, როცა პოლიტიკური და საეკლესიო დამოუკიდებლობის დაკარგვით ქართველი ხალხის სულს და აზროვნებაში გაჩენილი იარები სულ უფრო ღრმად დაეძვინებოდა. ეკლესიასა და საერო უწყებებიდან ქართველნი და მისი რუსულთი ჩანაცვლებამ მოიტანა წინააღმდეგობითა და ამბოხით თუ იქნებოდა შესაძლებელი. ...და აკაკიმ განიზრახა ხმა მიენვინა მიძინებული საზოგადოებისთვის, ემხილა, გამოეფხიზლებინა, ეიმედებინა ისინი და ეთქვა, არ შეგუებოდნენ რეალობას.

ლეონიდეს წერილი აკაკისადმი. 1914 წ.

ხმა

1. გარს ეხვევიან ვარსკვლავნი ცაზე ამოსულ მთვარესა!... შექათქათებენ ბრწყინვალეს, სხივს რომ ფენს არემარესა!...
2. გარს ევლებიან წმიდნდანი დედოფალს — დედაღვთისასა!... შეგალობ-შელაღაღებენ, მადლს რომ ფენს ქვეყნად ძისასა.
3. სამოთხის კარზედ ქალწული დამჯდარა ოქროს სელზედა: ბროლის თითისტრით ლალის ძაფს ართავს და იხვევს ხელზედა...
4. კვართსა ქსოვს საქართველოსთვის, ქვეყანა მის წილხვედრია! და ის წყალობაც საქვეყნო თამარის შენავედრია!
5. რომ გაათავებს ხელსაქნარს, გადმოფენს საქართველოსა და ააყვავებს ფერადათ, ვით გაზაფხული მდელოსა!
6. მაგრამ ეს ერთი ხანია ბოლოს ვერ აბამს ხელსაქნარს!.. რალაცა უშლის სინმინდეს, უკულმა სცარავს თითისტარს.
7. თავზე ადგიან დედოფალს ნინო, ქეთევან, თამარი, ხორციტ ყვავილი ივერთა და სულით წმინდა ლამპარი.
8. ატირდენ წმინდა დედანი, დაღონდა დედა ღვთისაცა და შეეკითხა, განგება ხელში უპყრია ვისაცა:
9. „რა მიზეზია, რომ მადლი ველარ სჭრის რჩეულ ერზედა და საქართველოს ვხედავთ დღეს სულ სხვა გუნება-ფერზედა?“
10. მიბრძანდა იესო ტკბილი და უთხრა: „ნუ სწუხ, დედაო, დავფიქრებულვარ მრავალჯერ მეც მალლით მაგაზედაო!“
11. ის აღარ არის, რაც იყო შენი წილხვედრი ერიო! იმას უშვრება თავის თავს, რასაც ვერ უზამს მტერიო.
12. აღარც ხატი სწამს, არც ჯვარი, არც სადმე სასწაულიო!... და ჯოჯხეთის სიბილწით გადარეცხია გულიო.
13. გადაუგდია გულიდგან ჩემი მოძღვრება-მცნებაო და მეც სასჯელად დაუდევი იობის მოთმინებაო!...
14. „ნუ გულისწყრომით ამხილებ და ნუცა რისხვით სწავლი მათ!“ ეკვერებოდენ მაცხოვარს ქართველ დედანი სულ ერთხმად.
15. „მათი დაცემის მიზეზი თვით უწყი, მხსნელო, რაც არი! უცეცხლოთ ძალუძს ხეს სადმე დაჰყაროს ნახშირ-ნაცარი?“
16. ცეცხლად მოედვა ქვეყანას ბედი, უკულმა მბრუნავი!.. აღარ ჰყავს ძველი მოკეთე, მფარველ-პატრონი მზრუნავი!
17. რაც ეკლესიას ივერთა მისცა მსოფლიო კრებამა, ის დღეს ახადა გარეშე ძალამ და ახორებამა.
18. აღარ ჰყავს კათალიკოზი, მღვდელ მთავარ მეუფროსები, მათ ნაცვლად ნაძალადევათ დაუსვეს ეგზარხოსები.

მთელ ერს ავტოკეფალიის საკითხს“

აკაკი
მაპოვნინა

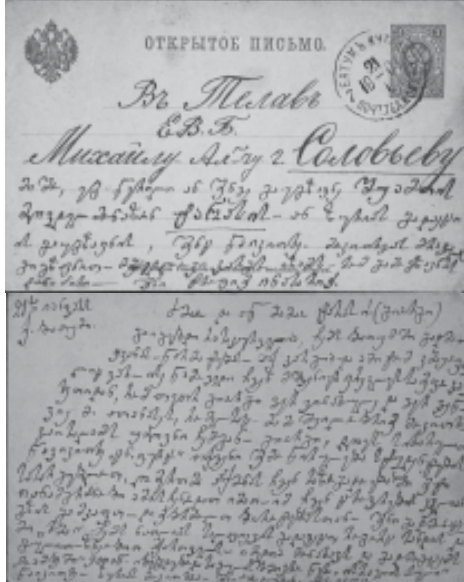
- 19. ისინი განზრახ უკარგვენ ხალხს რწმენა-სასობასა და აპირობენ სხვა სჯულის სხვაგვარად შემოღებას.
- 20. სცდილობენ, ენა ქართული გარდაქმნან სლოვენურად, მაგრამ ერთთავად კი არა! ნელ-ნელა, ემბაკურათა.
- 21. შესცვალეს წესი მოძღვრების, გადაქმნეს თვით საგანიცა, უარყვეს ლოცვა ქართული და მათი კურთხევანიცა.
- 22. ვერ ეღირსება ქართველი მღვდლობას და მონოზონობასა, გინდ აყვანოს ზეცამდე ის სამღვთო მაღლის გზობასა,
- 23. თუ სლოვენურად არ სწირა და უარს არ ჰყოფს ქართულსა! ასე ამბობენ: ქართული არც ხორცს არგებსო, არც სულსა.
- 24. და ამ განზრახვით ააგეს სხვადასხვა სემენარია და მათმა მეცადინობამ საქრისტიანო არია!...
- 25. იქ გაუგებარ სიტყვებით უვსებენ ყურთა სმენასა და უკრძალავენ მონაფეთ სამშობლო დედა-ენასა.
- 26. მათი გაზრდილი სამღვდელო გზა და კვალარეულია, არც შინაურად ვარგია და აღარც გარეულია!
- 27. ხალხს მათი არა ესმის რა... უბღვერს როგორც მტერს მტრულადა და ეკლესიაც მის გამო დამხობილია სრულადა
- 28. სემენარიის რექტორად დღესაც რომ გერმოგენია — ივერთა ეკლესიითვის ჯოჯოხეთური გენია —

- 37. „დიდხანს იქნება, უფალო, მაგ განსაცდელი ქართველი?“ ეკითხებოდა მარიამ, ქვეყნის სიკეთის მზრახველი.
 - 38. „არაო, — ბრძანა იესომ, — მას იხსნის თქვენი ფარიო და წალმა დატრიანდება ეგ წმინდა თითისტარიო“.
- ამაჰამ ხასიათისაა ლექსი „ნ.ნ. დურნოვოს“, რომელიც ცნობილ მკვლევარსა და პუბლიცისტს, საქართველოს დიდ ქომავს ეძღვნება, („ნ.ნ. დურნოვოს“ შედარებით ადრე დაწერილი ლექსის „იონა ბრიხნიჩოვს“ გადამუშავებული და გავრცობილი ვარიანტი). ქართული ერისა და ეკლესიის ისტორიის სიღრმისეულმა შესწავლამ და XIX საუკუნის დასაწყისში საქართველოში შექმნილი ვითარების სამართლიანმა შეფასებამ ნიკოლოზ დურნოვო ქართული იდეის მხარდამჭერად და რუსიფიკატორული პოლიტიკის მწვავე მონინააღმდეგედ აქცია. თავის ნიგნში „ქართული ეკლესიის ბედი“, იგი დასაბუთებულად ამხელდა ავტოკეფალიის გაუქმების არაკანონიერებას და რუსეთის სინოდს ბოროტმოქმედებაში ადანაშაულებდა: „სინოდს, გარდა საშინელი ბოროტებისა და სიავისა, არაფერი მოუტანია ქართული ეკლესიისთვის... ყველა კანონები და დადგენილებები, რაც ქართულ ეკლესიას შეეხებოდა მდინარე მტკვარში გადაყარეს, ბევრი უძველესი საეკლესიო დოკუმენტი ცეცხლს მისცეს... ხოლო იმ „უეგრეგოლო გამრუსებლებს“, რომლებიც ქართველ ხალხს დაუმორჩილებელსა და რუსეთის მოლაღატეს უწოდებდნენ, ეუბნებოდა: „სიძულვილისა და უპატივცემულობის ღირსი იქნებოდა მამაცი ქართველი ხალხი, რომელმაც თორმეტ საუკუნეზე მეტია, რაც თავის მხრებზე მაჰმადიანი ურდოების — არაბთა, სპარსთა, თუქ-სელჯუკთა... შემოსევები გადაიტანა, რომ უსამართლობითა და ძალდატანებით წართმეული უფლებების დაბრუნება არ მოეთხოვა“... ამ სიტყვების ავტორს დიდად აფასებდა აკაკი წერეთელი.
- დურნოვოსადმი მიძღვნილი ლექსი 1908 წლის მარტში მღვდელმთავარ კირიონს (შემდგომში საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი) მღვდელ იოსებ ჩიჯავაძისთვის გაუგზავნია და ასეთი შენიშვნაც დაურთავს: „აკაკის შემდეგი ლექსი უძღვნიან ნ.ნ. დურნოვოსთვის, რომელსაც მოსკოვში ჩავლაზედ ხახანაშვილს გადაათარგმნიდნენ და თვითვე წაუკითხნან დურნოვოს“. უცნობია, თარგმნა თუ არა ალექსანდრე ხახანაშვილმა აკაკის ლექსი, ან წაუკითხა თუ არა იგი პოეტმა შორეულ მეგობარს. არსებობს ვარაუდი, რომ აკაკი წერეთლისა და ნიკოლოზ დურნოვოს შეხვედრა, შესაძლოა, 1909 წელს, საფრანგეთში გამგზავრების წინ, პოეტის მოსკოვში ყოფნისას შემდგარიყო, ან მოგვიანებით - 1913 წელს, ისევ მოსკოვში, ქართველი სტუდენტების მიერ მგოსნისთვის გამართულ საღამოზე, სადაც ქართველთა დიდი მეგობარიც იყო მინეული.

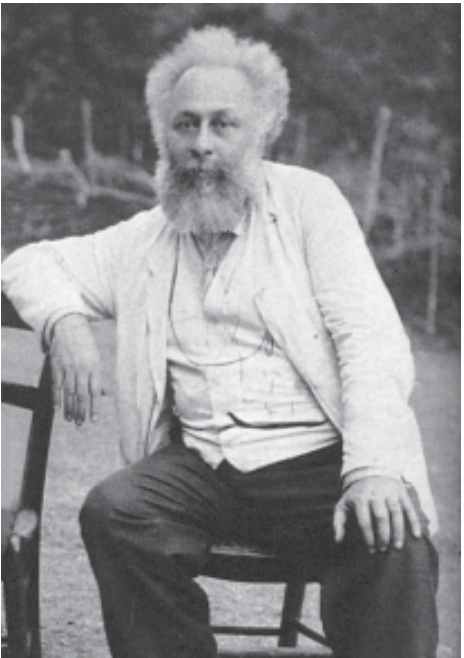
6.6 დურნოვოს

- 1. ცოლიც რუსი მყავს, შვილიც რუსი მყავს და მეც რუსეთში დავჭაღარავდი, მიყვარდა რუსი, მაგრამ მის ნაკლს კი აღვიარებდი, ვერა ვფარავდი.
- 2. ვუქებდი წარსულს, მაგრამ ანმყოში მძულდა მთავრობა ბიუროკრატი და მე რომ რუსად წარმოვიდგენდი, სხვაგვარი იყო იმისი ხატი.
- 3. ქრისტეს მოყვარე, სულით მაღალი, გაჭირვებულთა ხელის შემწყობი, უსამართლოთა და უკუღმართთა აღვირამსხმელი და დამამხობი.

- 4. ვით ჩვენ წინაპრებს, მეც ისე მყავდა მაშინ რუსობა წარმოდგენილი — მთელ საქართველოს დამხსნელ-მფარველად და სასოებით მიცემდა გული.
- 5. მაგრამ რა ვნახე, ჩემ სამშობლოში როცა დავბრუნდი, ღმერთო ძლიერო! ერთგულების და სიყვარულისთვის გადასახადი სამაგიერო!
- 6. ზიზლი და მტრობა! სხვა არაფერი, დევნა სასტიკი ხორცის და სულის, ვითომც მტყუანი იყოს ქართველი და მართალი კი სულ ის და სულ ის.
- 7. რუსებს ეჭირათ სუყოველგვარი ჩვენი ცხოვრების ასპარეზები, გვაჯდენ კისერზედ, როგორც სახედრებს და გვერდებს გვჭრიდა მათი დეზები.
- 8. სამღვდლოებას და მის ეგზარხოსს აებნათ ქრისტეს ნამოძვრი კვალი, შექმნდათ ხალხში უსჯულოება, საქრისტიანო უარყვეს ვალი.
- 9. გარეგნად მღვდლები, შინაგანად მგლები თავს არ იტყებდნენ ქრისტეს მცნებაზე და გამაძღრები ფიქრობდნენ მხოლოდ, როგორც უანდრები, გარუსებაზე.
- 10. სამსჯავროებში აღარსად იყო აღარც კანონი, არც სამართალი და თვითოეულ მსაჯულთაგანსაც გარუსებისკენ ეჭირა თვალი.
- 11. აღმზრდელებიცა ჩვენი შვილების მხოლოდ ჰფიქრობდნენ გარუსებაზე და არა მათის მონაფევების გრძნობა-გონების ამალღებაზე.
- 12. მე კი ვამბობდი, რომ მოვლინება ეს დროებითი მხოლოდ მეხია... მომავლისაგან ველოდი სულ სხვას და მაინც გული არ გამტყვია.
- 13. ვფიქრობდი, მოვა ან ახალი დრო, ის გაგვინათლებს დღევანდელ ბნელსა და მოველოდი მე გაზაფხულის წინამორბედს და მახარობელსა.
- 14. და აი, მართლაც დღეს გამოგვიჩნდა... კურთხეულ იყოს შენი ჭაღარა!... და შენთან ერთად ძმობა-ერთობას უმღერს, უგალობს ჩემი ნალარა.

ტროფიმე ინსარაძის ბარათი ბექდიო ორივე ლექსი საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის ფონდებშია დაცული. მათი შექმნის, გავრცელებისა და პუბლიკაციის ისტორია იმავე ცენტრის მეცნიერ-თანამშრომელმა, ფილოლოგიის აკადემიურმა დოქტორმა ლია კიკნაძემ შეისწავლა და დაამუშავა. მასალის მომზადებისას მისი ნაშრომით ვისარგებლეთ.

1960 წლის ზაფხულში აბასთუმანში ვისვენებდი. აბასთუმანში ისვენებდნენ აგრეთვე მურმან ლებანიძე და პავლე ინგოროყვა. იმავე წელს მურმანმა დაწერა ლექსების ციკლი „ფიქრები“. მესამე ფიქრი ასე იწყება:

დაბადებიდან მიყვარდა მე
ბეები ალვის,
სიკვდილის მერეც არ დავუთმობ
ამ ბეებს არვის;
ბარე მეოცედ ავეულ-ჩავეული
მე ამ ხეივანს,
თამბაქოს ვაბოლებ მე არხინინად
და ვფიქრობ ქალზე -
ვინმე მაღიშევა-გოპაძის,
რომლის სახელიც ამ ხეივანს
რატომღაც ერქვა,
ხოლო ჩვენ: მე და ინგოროყვამ
და ჯავახაძემ -
ჩემმა ვახტანგმა,
კობაშვილ გოგისთან ერთად,
დავარქვით სახელი
ჩვენი ლადო ასათიანის.

სამწუხაროდ, ჩვენ მაშინ არაფერი ვიცოდით „ვინმე მაღიშევა-გოპაძის“ შესახებ. არადა, მურმანთან ერთად, მეც მაინტერესებდა. გავიდა ნახევარი საუკუნე და ახლახან აკაკი წერეთლის ლექსებს შორის წავაწყდი ექსპრომტს - „პირუმთნეულად“, რომელიც დაწერილია აბასთუმანში და ეძღვნება „მარიამ სვიმონის ასულს გოპაძისას“:

კარგი რამ ხარ, როგორც დედა!..
უკეთესი - როგორც ცოლი!..
თვალ-ტანადათ ლამაზ-სანდო...
საკადრისი ქმრის და ტოლი.
შემოქმედმა შენით შენზე
თვისი ძალა დავგვანახვა...
დიდება მის ძლიერებას!
რალა ეთქმის პოეტსა სხვა.
1896.12 აგვისტო. აბასთუმანი

ქალბატონი მარიამ მაღიშევა (1859-1939) აღმოჩნდა მეუღლე გამოჩენილი ქართველი თერაპევტის - ილია ზურაბის ძე გოპაძისა (1853-1932), რომელმაც პეტერბურგში დაამთავრა სამედიცინო-ქირურგიული აკადემია და ბერლინში აიმაღლა კვალიფიკაცია, 1894-1909 წლებში მოღვაწეობდა აბასთუმანში და დიდი ღვაწლი დასდო კურორტის აღორძინებას და კეთილმოწყობას. სწორედ ამ ილია და მარიამ გოპაძეების ოჯახს სწევია 1896 წლის ზაფხულში აკაკი და ეს ლექსიც მიუძღვნიან მასპინძელ ქალბატონისათვის, რომლის სახელიც, როგორც ჩანს, 1939 წელს - მისი გარდაცვალების შემდეგ უწოდეს აბასთუმანის ერთ ქუჩას.
უპრიანი იქნება, ეს გახსენება ლადო ასათიანის სტრიქონებით დავასრულოთ:

ამ ხეივანში ის ძალზე ხშირად დასეირნობდა ჩვენს სასახლეოდ...

ორიოდ სიტყვა დიდი მგონის და ბრწყინვალე მაგულიშვილის აკაკი წერეთლის 170 წლისთავთან დაკავშირებით

ამ დიდი ადამიანის ცხოვრებაზე, მოღვაწეობასა და პოეზიაზე დაწერილს მე, აბა რაღა უნდა დავუმატო!

ვიტყვი რამოდენიმე თავალსაზრისს ამ თემაზე.

ჩვენი ცხოვრების წარსულში რომ ვიხედებო, ვხედავ, რომ სწორედ აკაკის პოეზიამ და ენამ განაპირობა ის, რომ პოეტობით ლექსის თხზვით მრავალი ახალგაზრდა "დაავადდა" და მათი სიმრავლის ფსკერიდან არა ერთი მართლაც ყოველმხრივ ღირსეული პოეტი შეიძინა ქართულმა ინტელექტმა, ჩვენი ერის სულიერებამ.

ჩვენი თანამედროვე, ქართული ლიტერატურული და საურთიერთო ენის ჩამოყალიბების მრავალსაუკუნოვან პროცესს, ჩემი აზრით, სწორედ აკაკიმ დააღვა გვირგვინი და აიყვანა დღევანდელ დონემდე.

"ცა ფირუზ ხმელეთ ზურმუხტო ჩემი სამშობლო მხარეო....."

მართო ამ შედეგმა ვინ იცის რამდენი მამულიშვილი ჩამოაყალიბა და ჩვენს თვითმყოფადობას ბევრი მოამაგე და მომავლისთვის მებრძოლი შესძინა.

აკაკის სახელი განუყოფლად შერწყმულია საქართველოსთან, მის მომავალთან. მე თუ მკითხავს ვინმე, აკაკი წერეთელი წმინდანის ღირსებას სამართლიანად იმსახურებს.

ამიტომაც მოკრძალებით მივმართავ ჩვენი ერის სულიერ მამას: თქვენო უწმინდესობავ, ბატონო ილია, კეთილწყავეით. ეს არა ერთი მამულიშვილის თხოვნაა.

ჭაბუა ამირეჯიბი

მწერლური თავისუფლების ფასი...

აკაკი წერეთელი ერთადერთი სახალხო პოეტი იყო, აკაკის პოეზია ესმოდან განსხვავებით სხვა დიდი ქართველი პოეტებისგან და აკაკი უყვარდათ, აკაკის დროს სახალხო პოეტები არ არსებობდნენ, არც დღეს არსებობენ, ეს ტიტული საბჭოთა საქართველოში მოიგონეს, მაგრამ აკაკი მაინც ერთადერთი სახალხო პოეტი ქართველ კლასიკოსებს შორის...

აკაკი ასევე ერთადერთი პროფესიონალი პოეტი, ის არსად არ მუშაობდა, ამიტომაც ცხოვრების ბოლომდე ვალებში აღუბა-გასტმრებაში იყო. აკაკიმ იცოდა მწერლური თავისუფლების ფასი...

აკაკი აკრიტიკებდა ვაჟას და არ ეთანხმებოდა ილიას, აკაკის ფარულად აბრალებდნენ ივანე მაჩაბელის მკვლელობას, აკაკიმ თარგმნა კრილოვის იგავები, რომელიც დღემდე ბევრს აკაკის ორიგინალური ნაწარმოები გონია, აკაკის ყოველთაღის გემოვნებით ეცვა და მისდა სამწუხაროდ მძიმე პირადი ცხოვრება ქონდა...

აკაკის პოეზიაში ყველაზე კარგად ჩანს ქართველების მისწრაფებები და განწყობები. აკაკი არ არის იდეოლოგი ილიასგან განსხვავებით, ის არ ცდილობს მკითხველის ცხოვრებაში შეჭრას და მისი ინტელექტუალური და მორალური შეგნების საზღვრების გაფართოებას. მისი პროტესტი ინდივიდუალურია...

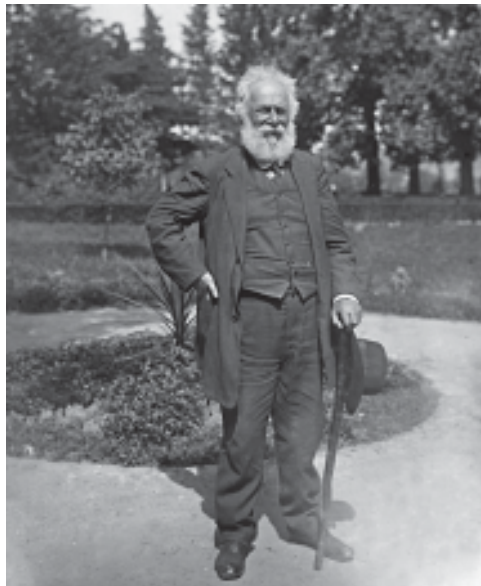
აკაკი არ იყო ყოველთვის მშვიდი, რიხიანი გაბრაზება იცოდა:

"ფურთხის ღირსი ხარ შენ, საქართველო!"

მტკიცებულებად ეს კმარა...

დავით ქართველიშვილი

აკაკის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში - ყველა დროის საუკეთესო პროექტი

ქუთაისის ფერმის (ბოტანიკურ) ბაღში. 1912 წ. აგვისტო

ფილმი „ქართველი მგონის აკაკი წერეთლის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში 21 ივლისიდან 2 აგვისტომდე. 1912 წელი“, შეიქმნა ითქვას, პირველი ქართული კინოძეგლია. იგი კინოოპერატორმა ვასილ ამაშუკელმა გადაიღო. მალე ამ ფილმის გადაღებიდან საუკუნე გახდება. 2009 წელს ფილმის ორიგინალის რეკონსტრუქცია, კინომემკვიდრეობის დაცვის ასოციაციისა და N&N სტუდიის მიერ, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სახელმწიფო პროგრამის ფარგლებში განხორციელდა. პროექტის ავტორები არიან კინომცოდნე მარინა კერესელიძე, რეჟისორი ნანა ჯანელიძე და სცენარისტი ნინო ნატროშვილი. პროექტის მხარდამჭერია საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო, ასევე, კინომატოგრაფიის ეროვნული ცენტრი და კომპანია „mst& Young“.

როცა ფილმის ახალი ვერსიის ინიციატორსა და ერთ-ერთ ავტორს, კინომემკვიდრეობის დაცვის ასოციაციის ხელმძღვანელს, ქალბატონ მარინა კერესელიძეს ვკითხეთ, არაერთ უძველეს ქართულ ფილმს შორის რატომ შეაჩერა არჩევანი სწორედ „აკაკის მოგზაურობაზე“, გვიპასუხა: „ლოსანჯელესის რეჟისორთა გილდიამ რომ შეხვედდეთ - მას მარტინ სკორსეზე ხელმძღვანელობს - თქვენს ყურადღებას მიიპყრობს უზარმაზარი ნაწარმოები კედლებზე: „ყოველი წამი ძვირფასია ჩვენთვის, იგი მესხიერებას ინახავს, გვახსენებს, თუ რანი ვიყავით. თუკი დავკარგავთ ისტორიის ერთ წამსაც, განუდგება კავშირი ჩვენს წარსულთან, საკუთარ თავთან“. „აკაკის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში“ გახლავთ პირველი ფილმი, რომელმაც გეზი მისცა ქართული კინოს საუკეთესო ტენდენციებსა და იდეებს, გარდა ამისა, გვინდოდა ყოფილიყო ერთგვარი აქცია, რომელიც კინომემკვიდრეობის მოვლის, დაცვის, რესტავრირებისა და გავრცელების აუცილებლობაზე მიუთითებდა. და რაც მთავარია, აკაკის მოგზაურობა იყო ეროვნული მოვლენა, სადაც თავისუფლების სურვილით ანთებული ერი, თავისუფლების იდეის სიმბოლოდ ქვეყნის პოეტის ირგვლივ გაერთიანდა. მოგზაურობის ინიციატორებმა ამ მოვლენის ფირზე აღბეჭდვაც სწორედ იმისთვის განიზრახეს, რომ ეს მოვლენა ისტორიისთვის, მომავალი თაობებისთვის შემოენახათ.“

აკაკის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში 1912 წლის ორ აგვისტოს დასრულდა. 20 სექტემბერს კი, ქუთაისის კინოთეატრ „რადიუმში“ ვასილ ამაშუკელის ფილმის პრემიერა გაიმართა. ჩვენებს აკაკიც დაესწრო. კინოთეატრის შესასვლელში სასულე ორკესტრი უკრავდა. ფილმის ჩვენებას კი მუსიკალურად აფორმებდა სიმებიანი ორკესტრი, რომელიც ასრულებდა „პოპურს ქართული მოტივებიდან“. ქუთაისის შემდეგ, კინოსურათის დემონსტრირება საქართველოს სხვა ქალაქებშიც გაიმართა. საგანგებოდ თბილისური პრემიერისთვის, როგორც იმხანად იყო მიღებული, ფილმის ლიბრეტო შეიქმნა.

რაჭა-ლეჩხუმში ქართველი მგონის სტუმრობა დიდი ხნის მანძილზე მზადდებოდა.

ბოდა. ექსპედიციის ინიციატორები და ორგანიზატორები ქართველი მამულიშვილები იყვნენ, რომელთაც საყოველთაო გაერთიანების სურვილი და ეროვნული სულისკვეთება ამოძრავებდათ. მათ კარგად ესმოდან ამ მოვლენის მნიშვნელობა, იცოდნენ, აკაკისადმი ხალხის სიყვარული და პატივისცემა რარიგ დიდი იყო და როგორ ანუგეშებდა პოეტთან შეხვედრა ქართველებს, რომლებსაც თავისუფლება და მამობრივი სიტყვა მონატრებოდათ. რუსი-ფიკატორული რეჟიმის წარმომადგენლები, მართალია, ასეთი ხასიათის მასშტაბურ აქციებს ყველანაირად ეწინააღმდეგებოდნენ, მაგრამ ქართველი პოეტის მოგზაურობისთვის ხელი არ შეუშლიათ - შორეულ, მთიან მხარეში ქართველთა თავშეყრა და ერთმანეთისთვის გულისხმადების გაზიარება ცენტრისთვის საშიშროებას არ წარმოადგენდა.

მას შემდეგ, რაც ამ საქმის ინიციატორებმა 72 წლის პოეტი მოგზაურობაზე დაითანხმეს და ხელისუფლებისგანაც თანხმობა მიიღეს, ექსპედიციისთვის გამალეზულ მზადებას შეუდგნენ. თბილისში, ქუთაისში, რაჭა-ლეჩხუმის ძირითად დაბებში საოგანიზაციო კომიტეტები შეიქმნა. მოგზაურობის თორმეტივე დღე დეტალურად იყო დაგეგმილი და მომზადებული. წინასწარ განისაზღვრა თუ სად გაჩერდებოდნენ პოეტი და მისი თანმხლებნი, ვინ უმასპინძლებდა სტუმრებს, რომელ ოჯახებში გაათავებდნენ ღამეს, რომელ დაბაში რა ღონისძიება, რა შეხვედრები უნდა გამართულიყო. საგანგებოდ მომზადდა ეტლი, რომლითაც მგოსანს უნდა ემოგზაურა. მობილიზებული იყო პრესა. პოეტის თანმხლებ კორესპონდენტებს ოქერატიურულად უნდა მიენოვებინათ ინფორმაცია თავიანთი გაზეთებისთვის, რეპორტაჟები რაჭა-ლეჩხუმიდან ყოველდღიურად

უნდა დაბეჭდილიყო. ქუთაისის კინოთეატრ „რადიუმის“ მფლობელებმა ტიხონ ასათიანმა და პავლე მეფისაშვილმა, თავიანთ მექანიკოსს, ქუთაისში იმხანად უკვე ცნობილ ვასილ ამაშუკელს მოგზაურობის კინოფირზე აღბეჭდვა დაავალეს... თანამედროვე სიტყვებით რომ ვთქვათ, მოგზაურობა საკმაოდ გონივრულად, თანმიმდევრულად დაგეგმილი გრანდიოზული პროექტი იყო, პროექტი, რომელიც წარმატებით განხორციელდა. ამის დასტურია სიტყვები, ექსპედიციიდან დაბრუნებულმა პოეტმა რომ წარმოთქვა: „რაჭა-ლეჩხუმში ჩემი სტუმრობა და იმათი დახვედრა სწორედ საარაკო და ზღაპარი იყო. ვისაც თვისის თვალთ არ უნახავს და თვისის ყურითაც არ გაუგონია ის, რაც მოხდა, იმას წარმოდგენაც არ შეუძლია ყოფილი: განურჩევლად წოდებისა, სქესისა და ხნოვანებისა, მთელი ორი მაზრა ერთ პირად ფეხზე დადგა და ეროვნულის აღფრთოვანებით ლიტანიობდა მომავალს“... ამ საქმის უპირველესი სულისჩამდგმელი და გამმართავი ერთი უბრალო კაცი იყო - თბილისში მომუშავე რაჭველი ხაბაზი, აკაკის შემოქმედების მცოდნე და დიდი თავყვანისმცემელი იობა ისაკაძე.

გამგზავრება სხვადასხვა მიზეზის გამო რამდენჯერმე გადაიდო. პრესის წარმომადგენლები აქტიურად გზავნიდნენ კორესპონდენტებს რაჭიდან, იტყობინებოდნენ, როგორ სულმოუთქმელად ელოდა ხალხი მგოსანთან შეხვედრას.

დადგა გამგზავრების დღეც. 21 ივლისს, დილის 7 საათზე, ექსპედიციის წევრები და გამცილებლები ქუთაისის სასტუმრო „გრანდ-ოტელი“ შეიკრიბნენ. აკაკი ყვავილებით მორთულ ეტლში დააბრძანეს, უკან მზღებლების ორი ეტლი და ათეულობით გამცილებელი მიყვებოდა. სანატრელი სტუმრის მოლოდინში მთელი რაჭა-ლეჩხუმი ფეხზე იდგა. ყოველი დაბისა და სოფლის შესასვლელში სტუმრებს ასეულობით ცხენოსანი ხმაუ-

რაჭა-ლეჩხუმში გამგზავრების დღე. ქუთაისის სასტუმრო „გრანდ-ოტელი“. 21 ივლისი

ელექტრო - თეატრი „ლირა“

ორშაბათს, 8 თებერვლიდან ნახევარი იქნება
საკუთარი რადიუმის მიერ გადაღებული სურათი

== აკაკის ==

მოგზაურობა რაჭა - ლეჩხუმში

21 ივლისი—1 აგვისტო 1912 წ.

ЭЛЕКТРО - ТЕАТРЪ „ЛИРА“

Съ понедѣльника, 8 октября

Собственный снимокъ театра „Радіумъ“

== ПУТЕШЕСТВІЕ ==

маститаго грузинскаго поэта

К. В. АКАКІЯ ЦЕРЕТЕЛИ

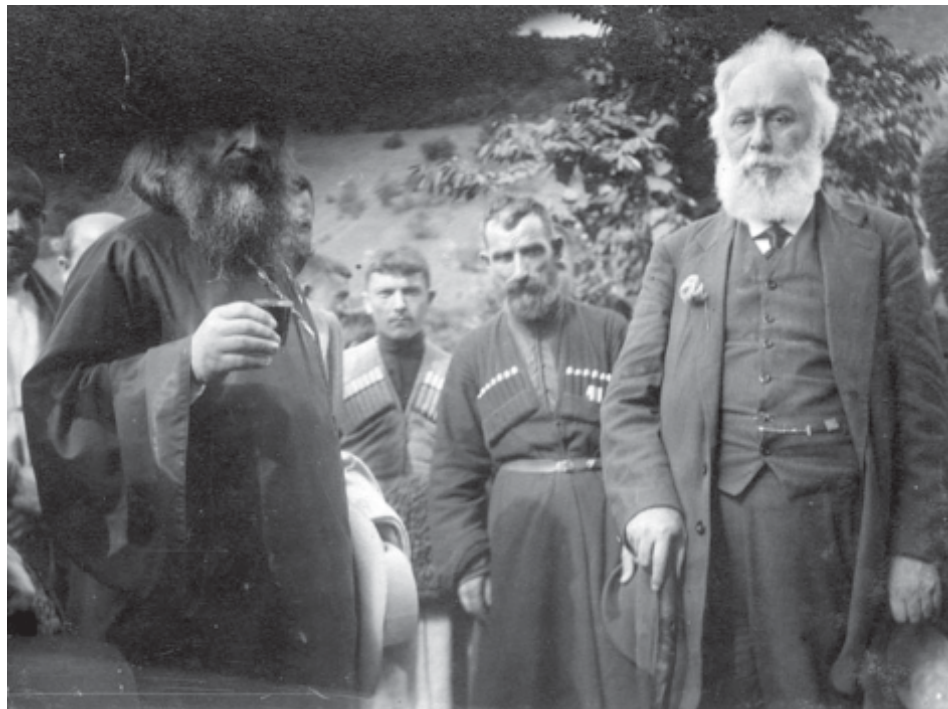
== ВЪ РАЧУ - ЛЕЧХУМЪ ==

21 іюля—1 августа 1912 г.

ფილმის ლიბრეტო, რომელიც საგანგებოდ თბილისური პრემიერისთვის შეიქმნა.

ლაილაშისა და ალპანის საორგანიზაციო კომიტეტის წევრებთან. 1 აგვისტო

მღვდელმა ალექსანდრე გერსამიამ გზა დაულოცა რაჭა-ლეჩხუმში მიმავალ მგოსანს. სოფ. ოფურჩხეთი. 21 ივლისი

რიანი შეძახილებით, სიმღერით ეგებებოდა. მოგზაურებს გზად წარწერები ხვდებოდათ: „სალამი მგოსანს!“, „რაჭა ფიანდაზად გეგება“... აკაკის თან ახლდნენ მოგზაურობის ორგანიზატორები - იობა ისაკაძე, ვასილ პეტრიაშვილი, გაზეთ „თემის“ რედაქტორ-გამომცემელი გიგო დიასამიძე, ცნობილი საზოგადო მოღვაწე სოსიკო მერკვილაძე, ოცხელის ქართული გიმნაზიის მასწავლებელი და გაზეთ „კოლხიდის“ რედაქტორი მიხეილ ჯაფარიძე, იმავე გაზეთის კორესპონდენტი სამსონ დათვიძე, „სახალხო გაზეთის“ ქუთაისის ბიუროს კორესპონდენტი ლადო ბზვანელი, პოეტის ძმისწული, ბელგიაში მცხოვრები ვასილ წერეთელი და მოურავი კოტე აბდუშელიშვილი, ასევე, მხატვარ-ფოტოგრაფი კოტე ქავთარაძე და კინოოპერატორი ვასილ ამაშუკელი. აკაკის მოგზაურობა მხოლოდ რაჭა-ლეჩხუმში მცხოვრებთა ზეიმი არ ყოფილა, პოეტთან შესახვედრად ლამის მთელი საქართველო დაიძრა...

იმ მოგზაურობის შესახებ ექსპედიციის წევრთა არაერთი მოგონება გამოქვეყნდა. ლადო ბზვანელმა იმავე წელს გამოსცა წიგნი სახელწოდებით „აკაკის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში“, აკაკისთან ერთად გატარებული დაუფინყარი დღეები აღწერეს თავიანთ დღიურებში კოტე ქავთარაძემ, ვასილ წერეთელმა, ვასილ ამაშუკელმა და სხვებმა, ჟურნალისტებიც დეტალურად იწერდნენ ყველაფერს... თუმცა, მთავარი ალბათ ისაა, თუ რას ეუბნებოდნენ პოეტს ქართველი თავადები თუ გლეხები და რას ისმენდნენ მისგან. მაშინ წარმოთქმული სიტყვები ყველზე უკეთ გადმოსცემს იმ შეხვედრების სულისკვეთებას: „ჩვენო ეროვნული ლამპარი, ნუ მოგაკლებ მზრუნველობას, ცუდში გვამხილე და კეთილში წაგვქეზე“, „თქვენმა მადლიანმა კალამმა გამოიყვანა მე, გლეხი, ცხოვრების ასპარეზზე“, „თქვენი ნაკვეთი ტკბილი „ნანათი“ ჩვენ აღვზრდით ნამდვილ ქართველ შვილებს“, „მე ვარ ქართველი ებრაელი, თქვენი ნაწარმოებებით აღვზრდილი და თქვენის ჩანგის ჟღერით დამტკბარი“... „თქვენი მზიარულება მეც გადმომეღვა, თქვენზე უფრო მეტად მე ვარ აღტაცებული, იმიტომ კი არა, რომ ეს ლიტანია, რომელსაც მე დღეს აქ ვხედავ, ჩემგან არის გამონეული. არა, თქვენ ეძებთ სწორ გზას, გინდათ გყავდეთ წინამძღოლი, მოგველინოთ მესია და მე გგონივით ის მესია. მე მისი აწრდილიც არ ვარ. ის გმირი, რომელმაც უნდა გასწვივტოს ჯაჭვი და ამირანი აუშვას, სხვა არის. ის მოგველინებათ ახალი მოდგმისგან, მე მხოლოდ დამრჩენია ერთი: ჩავიკრა გულში თქვენი სიყვარული და პატივისცემა და უკანასკნელად სვიმონ მოხუცივით წარმოვთქვა: „ან განუტყევე მონა შენი“... მოგზაურობიდან დაბრუნებულმა კი თქვა: „იქ დამხვდა განათლებული, კულტურულად განვითარებული და სამშობლოს სიყვარულით გულანთებული ხალხი“.

ვასილ ამაშუკელის კინოკამერამ მოგზაურობის ყველა მნიშვნელოვანი ეპიზოდი დააფიქსირა. უძველესი ქართული ეკლესია-მონასტრების ცქერით აღფრთოვანებული პოეტი ეუბნებოდა თურმე, მე ნუ დასასრული მე-მ გვერდზე

დასასრული მე-მ გვერდზე

შეხვედრა ალპანში. აკაკის ხელში უჭირავს პატარა გოგუცა კუპრაშვილი. 23 ივლისი

სიცოცხლეშივე

მე ერთი ქალაქელი კაცი ვარ, ამა სოფლის ცოდვილი შვილი.

დიდი სურვილის მიუხედავად, ჩემი ბედოვლათობით, ქალაქგარეთ სულისმოსათქმელი არაფერი გამაჩნია.

ვაჰ, სოფელო!..

მაგრამ, იქნებ სწორედ ამის გამოც, აგერ უკვე ნახევარ საუკუნეზე მეტია, ზაფხულობით, ცოტა ხნით მაინც ქვიშხეთის მწერალთა შემოქმედებით სახლს ვაფარებ თავს...

მოგესხნებათ, ეს ადგილი დიმიტრი ყიფიანის მამულაა; ვაი, რომ დღეს იგი „გაპარტახებული სამოთხეა“, სადაც ერისა თუ ბერის კეთილმა თვალმა, როგორც იქნა, მგონი, უკვე შეაღწია. იქნებ, სირცხვილი არ ვჭამოთ!

უფალო - შენით.

ეს ის ადგილია, სადაც აკაკი წერეთლის სული მუდმივად ტრიალებს, სადაც აკაკისა და დიმიტრის ლანდები „მოდარაჯე თვალს“ ხატებივით არ მოეჩვენოს, ძნელად წარმოსადგენია.

ერთხელ, ქვიშხეთში, ასეთი რამ დამესიზმრა კიდევ: უკვე მრავალთავის ცნობილ ყიფიანისეულ ცაცხვების ხეივანში სტუმრად მყოფი აკაკი ბოლთას სცემდა და... იქვე მაგიდასთან, რომელიც დედას - თამარს, მზიას თუ შარლოტას - ბავშვებისთვის მოეყარა თავი და „განთიადს“ უკითხავდა, თან თხოვდა ზეპირად ესწავლათ ლექსი, რომელიც შემდგომში სულიერ საგზაოდ გამოადგებოდათ.

იქნებ ბევრგან და ხშირადაც, მაგრამ აქ, განსაკუთრებით ზაფხულობით, აკაკის გარეშე, თითქოს არც ვყოფილვართ და არც ვართ.

ისიც კი გვითქვამს საქართველოს ნებისმიერ სკოლადამთავრებულზე - აკაკის „განთიადი“ ზეპირად თუ არ ეცოდინება, ატესტატი არ უნდა გაიცემოდეს.

ამ წერილის წერისას თვალწინ მიდგას ჩემი სკოლის პირველი მასწავლებელი ნატა ყვავილაშვილი, მშობლიური ლიტერატურისა და ენის მასწავლებლები: თინათინ კეთილაძე და სოსო ჭარელიშვილი, რალათქმა უნდა დედაჩემი მარიამი და ჩემი ორი ბებია მკა და ვარო, რომლებმაც თავანკარა ქართულს მაზიარეს. ესეც აკაკის მადლი მგონია, რომ მის შარავანდედში მათმა სახელმაც გაიფურა! არაფერს ვამბობ იმ უზარმაზარ მადლზე, რასაც ჩვენი დროის ერთადერთი და დედაუნივერსიტეტი ერქვა.

პოეტს უთქვამს - ძეგლი, მითის გარეშე, ქვა არისო.

აი, ვის არ გაეკარება ამგვარი ხვედრი.

აკაკიმ სიცოცხლეშივე დაიგლო ცოცხალი ლეგენდის სახელი.

გივი შაჰნაზარი

ეს აკაკია!

ყველას გვახსოვს სურათი: მთანმინდის პანთეონში, დიმიტრი ყიფიანის საფლავთან, მღვდელთმსახურთა შუაგულში დგას თეთრებში ჩაცმული ბიბლიური მოხუცი.

ეს აკაკია!

შეიძლება ფოტოგრაფის დამსახურებაცაა, მაგრამ სანამ მიხვდები ვინც არის, იფიქრებ, უფალი ხომ არ ჩამობრძანებულაო!

აკაკის გენიალური შემოქმედებიდან ლექსი „განთიადი“, ასე მგონია, პოეზიაზე ცოტა მეტია... შენი ცაა, შენი მიწა, შენი მშობლიური გარემო ანუ ის, რაც სამშობლოა.

ერთხელ ახალგაზრდა მწერლებს ცხონებული ნოდარ დუმბაძე სუფრასთან შემოგვესწრო, კარგა ხნითაც დარჩა, რომელიცაცამ აკაკი ახსენა. ბატონმა ნოდარმა თქვა: „განთიადი“ აკაკის კი არ შეუქმნია, ღმერთმა უკარნახაო!

დამამახსოვრდა...

ასეც მნამს.

ზაურ კალანდია

ფერხული შამადავლე ერისთავის ეზოში. ბარაკონი, 23 ივლისი

დავით კანდელაკის სახლის აივანზე ანგელოზებად მორთული გოგონები მძინარე აკაკის ძველებურ ნანინას უგალობენ. ნიკორწმინდა, 26 ივლისი

აკაკის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში – ყველა დროის საუკეთესო პროექტი

დასასრული

მიღებ, ეს გადაიღო. ერთ დღით, ბარაკონში, როსტომ ერისთავის შთამომავლების მამულში, როცა სტუმრები საუზმეს შეექცეოდნენ, ეზოში თავშეყრილ რაჭველებს პოეტის გასახალისებლად ფერხული წამოუნყიათ, ცეკვაში ერთიანად ჩაბმულა ყველა იქ მყოფი – ევროპულ ყაიდზე ჩაცმულნიცა და ეროვნულ სამოსში გამოწყობილებიც. საოცარი სანახაობა გამართულა. აკაკის ოპერატორისთვის უთქვამს, თუ ამას ფირზეც ისევე აღბეჭდავ, როგორი სანახაობა სინამდვილეშია, მაშინ ჩათვალე საქმე გამოგივიდაო. ბარაკონის ფერხული ამაშუკელის ფილმში ერთ-ერთი ყველაზე შთაბეჭქდავი და დიდი ეპიზოდია.

აკაკის მოგზაურობისა და თვითონ ფილმის მიმართ ინტერესი არასოდეს განელებულა. დაახლოებით 1915 წელს ფილმის პოზიტიური ასლი შესანახად გადაეცა წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას. ნეგატივი კი, გასაბჭოებამდე კინოთეატრ „რადიუმში“ ინახებოდა. როგორც ვასილ ამაშუკელი იხსენებს, 1922 წელს, „რადიუმის“ უძრავ-მოდრავი ქონება ნაციონალიზაციას დაექვემდებარა და მთელი მისი კინომასალა თბილისიდან ქუთაისში მივლინებულმა მოხელემ გადაიბარა. ბატონი ვასილი შესაბამისი აქტის შედგენის მომსწრე იყო და აქტის ნომერიც კი ახსოვდა, თუმცა იმ დღის მერე ნეგატივი აღარავის უნახავს. რაც შეეხება ასლს, იგი 1931 წლიდან მანმინდის მწერალთა სკრიპტორიუმში ინახებოდა, მაშინდელ ჩანანერში მითითებულია შემდეგი: „შემოსულია ფილმი, 1912 წელს გადაღებული, აკაკის ნაქონი“...

1935 წელს, რეჟისორი მიტროფანოვი იღებს ფილმს აკაკი წერეთელზე სახელწოდებით „დიდი პოეტის ხსოვნას“, სადაც ამაშუკელის ფილმის ფრაგმენტებიცაა გამოყენებული. ათი წლის შემდეგ, კიდევ ერთი კინოსურათი მიეძღვნა აკაკის ხსოვნას, ფილმი რეჟისორმა ჩაგუნავამ გადაიღო. ამაშუკელის ფილმისა და აკაკის მოგზაურობის მიმართ ინტერესი, განსაკუთრებით XX საუკუნის 40-იანი წლების ბოლოს გაცხოველდა. ბატონი ვასილი მაშინ ცოცხალი იყო, 1912 წლის ექს-

პედიციის ამბების ცოცხლად მოსასმენად და მოგზაურობიდან შემორჩენილი ფაქტობრივი მასალის მოძიებაში დასახმარებლად მას ბევრი მიმართავდა. ერთხელ, რეჟისორთან მკვლევარი მიხეილ ალავიძე მისულა, — იქნებ, ფილმს სადმე მივაკვლიოთო. ამაშუკელს უთქვამს, კინოფირი ლიტერატურის მუზეუმში მეგულება, მაგრამ თავს ამაოდ შევიწუხებთ, რადგან ფილმში ბარაკონი, ნიკორწმინდა და სხვა ტიპრები მაქვს გადაღებული, გარდა ამისა, მასში მღვდელმსახურები მონაწილეობენ, როგორც მოგვხსენება ეკლესიისა და მღვდლების შესახებ დიდი ხანია ჩვენს პრესაში აღარაფერი იბეჭდებოდა და კინოც ამ წესს იცავსო... მოგვიანებით, კინოს ისტორიკოსმა კარლო გოგოძემ „აკაკის ნაქონი“ კინოფირი ლიტერატურის მუზეუმში მაინც მოიძია. მისი ძალისხმევით, 1954 წელს ფილმის შემორჩენილ ფრაგმენტებს რესტავრაცია ჩაუტარდა და საზოგადოებამ ვასილ ამაშუკელის ნამუშევარი გოგოძისეული ვერსიით გაიცინო. მანვე გამოსცა კინო-ფოტო კადრებით ილუსტრირებული ალბომი სერიით - „ქართული კინოს შედეგები“. 2002 წელს, კინოკრიტიკოსმა გოგი დოლიძემ აკაკის ნაკვალევზე ექსპედიცია მოაწყო და დაწერა წიგნი „აკაკის მოგზაურობა – 90“. რამდენიმე წლის შემდეგ კი, მკვლევარ გურამ შარაძის წიგნით „აკაკის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში“, ქართველ მკითხველს საშუალება მიეცა 1912 წლის მოვლენა კიდევ ერთხელ გაეხსენებინა... იმ შორეულ წლებში შემდგარი მოგზაურობა, სხვადასხვა ადამიანების მიერ, ფილმებისა თუ ტექსტების სახით ყოველ ჯერზე ახლიდან ცოცხლდება. ის ისტორიული დღეები თითქოს წარსულს, ანწყოსა და მომავლს ერთმანეთთან აკავშირებს, ამიტომ გასაკვირი არ არის, რომ 2008 წელს, კინომემკვიდრეობის დაცვის ასოციაციამ N&N სტუდიასთან ერთად, ვასილ ამაშუკელის ფილმის ხელახალი რესტავრაცია მოინდომა და „აკაკის მოგზაურობამ“ ახალი სიცოცხლე დაიწყო.

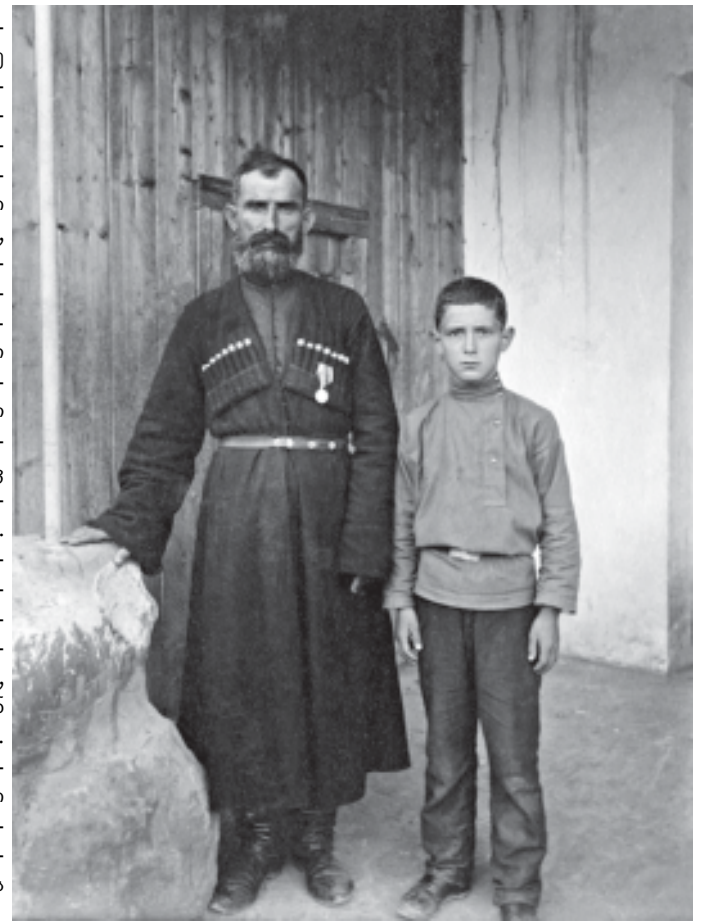
ფილმის ორიგინალი იმდენად დაზიანებული იყო, რომ იმთავითვე ცხადი გახდა - შესაბამისი ტექნოლოგიური რესურსის არქონის გამო საქართველოში მას ვერ აღადგენდნენ. ქართველი კინოხ-

ელოვანების დახმარების სურვილი ავსტრიელმა რესტავრატორმა ვალტერ პლაშჩუგმა გამოთქვა. მან ფილმის ორიგინალი თბილისში ყოფნისას ნახა და დაინტერესდა. 1912 წლის პოზიტივის ფრაგმენტებისგან აწყობილი კინორგოლი ჯერ გერმანულ კომპანიას RRIFilm&TV Service-ს გადაეგზავნა, სადაც დაზიანებული ორიგინალი ციფრულ მატარებელზე გადაიტანეს. შემდეგ კი ავსტრიელმა ფირმამ DIAMANT-Digital Restoration მისი ციფრული რესტავრაცია განახორციელა. დამზადდა კინონეგატივი და პოზიტივი. ახალი ვერსია ფილმის ორიგინალის, 1954 წელს აღდგენილი ვერსიისა და წერილობითი და ფოტოდოკუმენტის შედარებითი ანალიზის საფუძველზე შეიქმნა. თბილისში კი, სტუდია „პალესტრასა“ და მისი ხელმძღვანელის, კინორეჟისორ თემურ ცა-

აკაკი წერეთლის მოგზაურობა დროში, ალბათ, ამით არ დასრულდება. იმ ისტორიული დღეების მუხტი ძალიან ცხოველია.

P.S. რაჭა-ლეჩხუმში აკაკის მოგზაურობის მოთავე, რაჭველი ხაბაზი იობა ისაკაძე, მოგზაურობიდან ერთი წლის შემდეგ ტრაგიკულად დაიღუპა. აკაკი ძალიან დაამწუხრა ამ ამბავმა, სანაყოფი დაწერა ეპიტაფია და ითხოვა, ქვა იობას საფლავზე დაედოთ. რატომღაც, პოეტის სურვილი განუხორციელებელი დარჩა. მხოლოდ 2002 წელს, კინოკრიტიკოსმა გოგი დოლიძემ აასრულა აკაკის დანაბარები და იობა ისაკაძის მოკრძალებულ საფლავზე დაიდო ქვა პოეტის ეპიტაფიით.

თამარ შურული

აკაკის მოგზაურობის მთავარი ორგანიზატორი იობა ისაკაძე მძინარე ფილმის ერთად

აკაკის მოგზაურობის აღმწერი. მარცხნიდან: სოსიკო მერკულიაძე, გიგო დიასამიძე, ლადო ზვანელი, სამსონ დათეშიძე. დგას კინოოპერატორი ვასილ ამაშუკელი

ონის საორგანიზაციო კომიტეტის წარმომადგენლებთან ერთად. 27 ივლისი

„იონასთან ვიყავ...“

ყველაფერი სამახსოვრო წიგნაკებიდან დაიწყო, როცა იონა მეუნარგიამ ერთხელ და სამუდამოდ გადაწყვიტა, რომ ქართველ მოღვაწეთა „ცხოვრების აღწერისთვის“ მიეყო ხელი და სხვებთან ერთად, აკაკი ნერეთელსაც დაადაგო თვალი. იმ დღიდან, „იშთა-იშთა მღერალი, მწერალი, მოლაპარაკე, მოსიარულე და თავისუფალი კაცი“ გადაიქცა ყოველდღიური ჩანაწერების, ნაკვეთების მთავარ პერსონაჟად. ენაწელიან რესპოდენტადაც კი, როდესაც ბიოგრაფოსმა ორიგინალურ კითხვარზე (დღეს რომ მარსელ პრუსტის ანკეტას ეძახიან) სთხოვა პასუხის გაცემა.

პრესის ფურცლებზე, საიუბილეო საღამოებსა თუ ლიტერატურულ თავყრილობებზე ხშირად ისმოდა მათი ხმა და სახელი, ზოგჯერ მწვავე, პოლემიკური ელფერით აღბეჭდილი, ზოგჯერ საერთო საქმესთან, „წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ წამოწყებებთან დაკავშირებით. აკაკი ნერეთელი ხშირად სტუმრობდა დადიანების სასახლეს და გზად, ცაიშში, იონა მეუნარგიას ოჯახსაც ენვეოდა ხოლმე.

გამოცემლობა „არტანუჯი“, ზვიად კვარაცხელიას საერთო რედაქციით, იწყებს იონა მეუნარგიას შემოქმედებითი მემკვიდრეობის გამოქვეყნებას განახლებული სამეცნიერო აპარატით — შენიშვნებითა და კომენტარებით. ამჯერად გთავაზობთ რამდენიმე ნიმუშს მწერლის უბის წიგნაკიდან და პირადი მიმონერეიდან, რომელიც, ვფიქრობთ, კარგად წარმოაჩენს აკაკი ნერეთლისა და იონა მეუნარგიას ურთიერთობას.

*

ძმარ იონა!

ბატონობა დიდხანია გადავარდა და ძმობაც აღარსად არის, მაგრამ მაინც სიტყვის მასალად მეორის ხმარება სჯობია. — შენი წერილის პასუხი თუ აქამომდე ვერ მოგწერე, მიზეზი ჩემი ავადმყოფობა იყო. და ან რა უნდა მომეწერა! ისეთ რამეს შეკითხვები, რომ პასუხის მიცემა ძნელია. „ენის მხრით რომელი უფრო მოგწონს შენი ლექსი“ — შეკითხვები, და მე დღემდე ბევრი მომწონდა, მაგრამ დღეს კი „ივერიამ“ ისე ამრია, რომ აღარ ვიცი, როგორ გავარჩიო... მე მგონია, რომ აღარც ერთი აღარ ვარგა, რადგანაც ჩემი ენა თურმე მოიმიერლებს და არა მოიხვესურ-მოიბაჩანავებს!..

ბევრი რამ მქონდა მოსაწერი, მაგრამ ამ უკანასკნელმა შემთხვევამ და ქუთათურების ქცევამ, ისე გამაბრუეს, რომ თავტანის აღარა გამეგება რა... ეჰ, ნეტავი იმას, ვინც უაზროთა და უგრძობლად გაჩენილა ჩვენში.

მარად შენი აკაკი.
30 ოქტომბერი, 1887.
ქუთაისი.

*

ძმარ იონა!

მეც შენსავით „ბატონობით“ მინდოდა მომეწერა ეს წერილი¹, მაგრამ როგორც მესამოცე წლების ჭუკს, არ მეხერხება... ისე „ძმობითა“ გწერ და ნურას უკაცრავად! დღეს ავიღე აქ ნებართვა, რომ მანდ შაბათს ლექცია წავიკითხო და პარასკევს ღამით თვითონ წამოვალ მანდ. რაც შეეხება „აზნაურის სტუმრობას“, მე დიდი ხანია ხელაღებული ვარ აზნაურობაზე და სტუმრობაც ძალიან მეზარება. მე უფრო შენი ნახვა მინდა, რომ ცოტა რამ მასალა გამოგტყუო ჩემი ახალი თხზულებისათვის: „ვორონცოვი“. ნვეულებს სრულიად საჭირო არ არის. თუ კი ვისმეს უნდა ჩემი ნახვა და მოხუცის ჩიფჩიფის გაგონება, ლექციაზეც მნახავს.

შენი მარად ენა-მწარი და გულ-ტკბილი მოყვარული.

აკაკი.

*

ძმარ იონა!

ამ სააღდგომოდ დავრჩი ქუთაისში და ჩემზე უცოდვესი ძალღიჯ აღარ არი, ისეთ მოწყენილობაში ვარ ჩავარდნილი. ამ დღეებში აქ ერთი ლექცია წავიკითხე და იმის წაკითხვის ნება გუბერნატორმა დამართო ფოთშიაც, მაგრამ რადგანაც ქალაქმთავარი² შენა ხარ, არ შემიძლია არ შეგეკითხო: როდისთვის უფრო მოსახერხებელი იქნება ეს საქმე. შემატყობინე მალე. ადრესი: ქუთაისი, სასტუმრო „ფრანცია“. შენი მარად მოყვარული აკაკი.

*

ძმარ იონა!

თუ მეტად სამძიმო არ იქნება შენთვის, გთხოვ მაცნობო პასუხი ჩემის წერილისა, რომელიც გამოგიგზავნე გასულის ოქტომბრის 12-ს. იმ წერილით მე გთხოვდი რამდენიმე მეგრული სახელების და სიტყვების³ განმარტებას. თუ ან წერილი არ მიგიღია და ან შეუძლებელია მოხსენებული სიტყვების განმარტება, ისიც მაცნობე.

24/XI 900. ტფილისი.

*

ალბომში ჩანერილი⁴

იონასთან ვიყავ,
ბევრი ვიცინე;
კარგად ვსვი, ვჭამე
გამოვიძინე.

აკაკი.
20 სექტემბერი 1911.
ფოთი.

*

გრიგოლ დადიანმა⁵ ექიმთან გააგზავნა კაცი, რომ კბილები გაუკეთონ.

აკაკი — მერე იცის კი, რომ საიქიოს საჭმელი იქნება?

*

აკაკი — ნიკოლაძემ⁶ მითხრა, როცა მინისტრი მელაპარაკებოდა, ხელმწიფე შირმის იქით ყურს მიგდებდაო.

პარასკევა ანჯაფარიძე, აკაკი და იონა. ფოთი, 1909 წლის 25 აპრილი

*

ნიკოლაძე — ჯაბადარის⁷ წინააღმდეგ სტატია მინდა დაწერო, მაგრამ ვახუშტი არ წამიკითხავს, ქართლის ცხოვრება არ გადამიშლია, სპარსული ლიტერატურა არ ვიცი — შენ დაწერე აკაკი.

აკაკი — მე „ვდობნოვნით“ ვწერ, ცოდნა არა მაქვს, შენ და ილია ჭავჭავაძემ იცით ყველაფერი და თქვენ დასწერეთ.

*

აკაკი — ამ 15 წლის წინათ მაიოვკა უნდა გაემართათ, მეც დამპატიეს და ნიკოლაძეც.

— თუ მინდორში იქნება, წამოვალ, თუ ტყეში, არა.

— რატომ?

— იმიტომ, რომ ნიკოლაძე იქ იქნება და იმდენს ილაპარაკებს მე... მე... რომ ცხვარი ეგონება და ტყიდან მგელი გამოვარდება.

*

ყაზბეგმა სანდრომ სახარება ჩამოიტანა გასაყიდად — ყველაფერი გაყიდა, ერთი ღმერთი დარჩენია და იმასაცაჰყიდისო — უთქვამს აკაკის.

*

ქეთევან: — როგორც გაზაფხული მოვა, თვალიდამ ცრემლი მომდის.

აკაკი: — ვაზის თვისება გქონიათ.

*

გიგო ნერეთელს, სიმონის მამას, უთხრეს — კულაში საჩხერეს ჰგავსო. — სწორედ. თითო ნერეთელს 400 გლეხი ჰყავს და კულაში თითო გლეხს 400 მიქელაძე ჰყავსო — უთხრა აკაკიმ.

1. აკაკი ნერეთლის ეს წერილი უთარღილოა. მეუნარგიას არქივის სხვა მასალებით გამოიკვია, რომ აკაკი პარასკევს ღამით წასულა ფოთში. შაბათს კი ლექცია წაუკითხავს, კვირასაც დარჩენილა და ფართო საზოგადოებაში სურათიც გადაუღია. იმ ღამეს იონა

ნას ოჯახში დაუსვენებია. ორშაბათ დილით გამგზავრებულია და იონას უფროს ქალი-სათვის — პატარა სალომესათვის ლექსი უძღვნია:

სალომე იონას ასულ მეუნარგიას

როცა გათხოვდე, უთხარი შენს ქმარს, რომ ბავშვიც იყავ შენ საყვარელი და სამეგობროდ მხცოვან მგოსანმა გამოგინოდა შენ გრძობით ხელი.

აკაკი
1909 წ. აპრილის 27.

ზემოთაღნიშნული წერილიც ამ მუნასის მიხედვით უნდა დათარიღდეს — 1909 წ. 22 ან 21 აპრილით, რადგან წერილი, უეჭველია, ქუთაისიდან არის გაგზავნილი და რაკი ორი დღე მაინც გზაში დარჩებოდა, ადრესატს 23-24 აპრილს უნდა მიეღო, რომ დროზე სცნობოდა სასურველი სტუმრის პარასკევი ღამეს (24 აპრილს) ჩამოსვლა. ეს დღეები აღნიშნულ თარიღებს ემთხვევა.

2. წერილი უთარღილოა, მაგრამ დაწერილი უნდა იყოს 1891-1893 წლებში, როდესაც იონა მეუნარგია ქალაქის თავად იყო ფოთში.

3. ეს ის მეგრული სახელები და სიტყვებია, რომლებიც აკაკის გამოყენებული აქვს ზოგიერთ თხზულებაში.

4. ეს კულუტი ჩანერილია იონას იმ ალბომში, სადაც სხვა მწერლებსაც (მამია გურიელი, ვაჟა-ფშაველა, და სხვ.) აქვთ ჩანერილი სამახსოვრო სტრიქონები.

5. გრიგოლ დადიანი /კოლხიდეელი/ (1814-1902) — ქართველი პოეტი, საზოგადო მოღვაწე. სამეგრელოს მთავრის, ლევან V-ის ძე, რუსეთის არმიის ინფანტერიის გენერალი.

6. ივლისხმება ნიკო ნიკოლაძე (1843-1928) — ქართველი პუბლიცისტი, კრიტიკოსი, პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე, სამოციანელთა თაობის თვალსაჩინო წარმომადგენელი.

7. ივანე ჯაბადარი (1852-1913) — ქართველი რევოლუციონერ-ხალხოსანი. 1889 წელს პეტერბურგში, ჟურნალ „სვედნი ვესტნიკში“ დაბეჭდა წერილი, რომელშიც ფალსიფიციზებული იყო საქართველოს მრავალსაუკუნოვანი ისტორია, ლიტერატურა და კულტურა. ქართველი საზოგადოების მონინავე ნაწილმა ილია ჭავჭავაძის, აკაკი ნერეთლის, ვაჟა-ფშაველასა და სხვათა მეთაურობით გამოაშკარავა ჯაბადარის ნიჰილიზმი და მისი წერილის სრული უსაფუძვლობა.

„ეშმაკებიდან“ აკაკივდა

ჩემთვის აკაკი ბევრია — ვიცი, სტილურად გამართული წინადადება ვერ გამოვიდა, მაგრამ არც „საქართველოს ბულბული“ გახლდათ მთლად დალაგებული. ნურც ამ სიტყვაზე გამომეკიდებით, მხოლოდ და მხოლოდ აღმატებით ხარისხში ვამბობ, აი, ისე — ბაირონზე ან პიკასოზე რომ იტყვიან ხოლმე. დღემდე მიკვრის, უახლეს დროში როგორ არავინ მოჰკიდა ხელი (თუ აკა მორჩილადის ნაწერებს არ ჩავთვლით) ამ მართლაც საოცარ, ბესტ-სელერობისთვის წინასწარგანწინარულ ბიოგრაფიას — აკაკი პოეტი-პროზაიკოსი და ქალთა გულის მპყრობელი, აკაკი ათასი კაცის ვალის მქონე და „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის დამდგენი, აკაკი ათასი ტყუულ-მართლის, სკაბრეზული ოხუნჯობის და ამავე დროს წერა-კითხვის გამავრცელებელი, ერის გულწრფელი მოამაგე და შიდასაზოგადოებრივ ბრძოლა-ინტრიგებში თავით გადაშვებული, ახალი ქართული ლექსის და მარგანცის აღმომ-

ჩენი, აკაკი უგვირგვინო მეფე და უსახლკარო რა აღარა. მოკლედ — აბსოლუტური კატეგორიის ლეგენდაა.

გაგიკვირდებათ და, ჩემს ბავშვობაში იგი არა „ციცინათელა“ — თი ან „ჩემი თავგადასავალი“ — თი, არამედ ერთი ყველასგან მივიწყებული მოთხრობა — „ეშმაკები“ — ით შემოვიდა. აი, ამ ამბავში რომ მთავარი გმირია, ის არის ჩემთვის აკაკი ნერეთელი: თავადი — მაშინდელ მოდაზე მოშვებული ბაკებით, ცნობისმოყვარე, ფათერაკებით აღსავსე ცხოვრებით. მისტიკა და ირონია ისეა შეზავებული ამ ტექსტში, ზერელედ წაკითხვაც კმარა, მაშინვე მიხვდებით — ჩვეულებრივ ადამიანთან არ გაქვთ საქმე. ეს კაცი ჩემთვის მაშინ მეორე ტომ სოივრად იქცა — ოცნებებში გზაძვდი, მის ადგილას ყოფნას ვლამობდი. არა, განა რამე ენითაღუნერელ მოვლენებში გაება და გმირობა ჩაიდინა — უბრალოდ მანამდე უცხო ფურცლები გადამიშლა — მსუბუქი ეროტიზმით და ინტრიგით სავსე.

მოთხრობა ძველ, სქელყდიან გამოცემაში იყო — წიგნს თაფლის ფიჭის და კვამლის სუნი ჰქონდა — არ ვიცი რატომ. ფორზაც-ზე ვილაც ძირძველ პატრონს მიეწერა — მანონი, 1957 წელი, და:

„მისთვის ვიდებ უბემი,
გალბობ ცრემლის გუბემი,
ამისრულო, რაც გითხრეს,
თუ ხარ ჩემი ნუგემი!“

აი, ეს არის ჩემთვის ნადვილი აკაკი ნერეთელი. ასეთი შეგრძნებას მიღვიძებს. სხვა დანარჩენი მერე მოვიდა — მისი ნოვაციები პოეზიაში, ტკბილად საკითხავი პროზა, დებატები „მამებთან“, იქით იმათი — „აკაკიები, ბაკაკიები“, აქეთ — „ხარაბუ-ზა ღერენალს“, წერილები, საგაზეთო პოლემიკები.

ხან ვეჭვდებოდი, ხან უარეყოფდი კიდევ — ეს ყველაფერი მისი მნიშვნელობის ნიშანია. ახლა შემიძლია ვთქვა:

აკაკის მოღვაწეობა ყოფნის ეპიტეტს — დიდი.

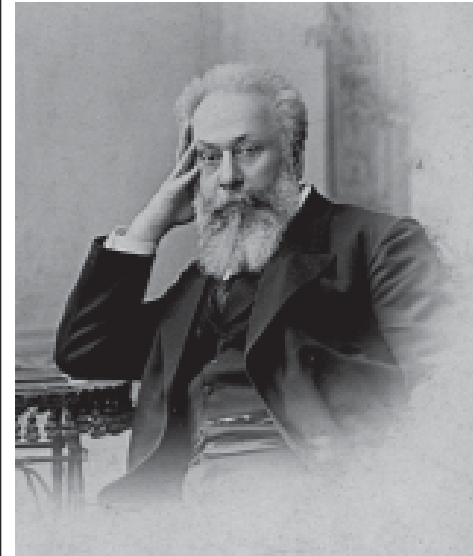
გიორგი კაკელიძე

შოკინგ

მამაჩემს ჩემთვის რამდენჯერმე უთქვამს და სხვების თანდასწრებითაც გაუხსენებია ამბავი არ გასახსენებელი, აკაკი წერეთელთან დაკავშირებით: ერთ არისტოკრატიულ სუფრაზე (-სად? არ "ახსოვდა") წვნიანს მიირთმევდა თურმე და სუფრის კოვზი პირში წვეტიტა ჩაუდევს, მის წინ მჯდარ დიდგვაროვან ქალბატონს წასვლია გული და გაუტანიათ... არც ჭორს ჰგავდა, არც მართალს და მიკვირდა, საიდან მოიტანა ამბავი, რომელიც სახელდობრ წვნიანს - ხაშის (თუ ხარჩოს) ჭამის დროს ახსენებდა...

ნათლიდგა ნიცა! იტყობინება, ინერება პოეტი საფრანგეთიდანაც, სადაც ორჯერ იყო ჩასული სამკურნალოდ და დასასვენებლად 1905 და 1909 წელს. ბარათი კი, როგორც მკვლევარები ვარაუდობდნენ, მეორე (1909 წ.) ჩასვლაზე აქვს გამოგზავნილი საჩხერელი მეზობლის და ახლო ნათესავის ბეჟან წერეთლის ცოლის, ტასო მაჩაბელის დის სახელზე. ნანყვეტს გადმოვიღებ მხოლოდ, რადგან მთლიანი წერილის გადმოტანის აუცილებლობას ვერ ვხედავ: "...შინ, პანსიონში, ზარის რეკით მაჭმევინ დანიშნულ დროზე და თუ არ მოვასწარი და გადავაცდინე, მშვიდობით!.. და თუ სხვაგან ვარ, კიდევ უარესი: უნდა გამოვიჭიმო ფრაკში ან სმოკინგში ისარგადაყლაპულსავით და სულ იმის ფიქრში უნდა ვიყო, რომ უხეირო არა წამცდეს რამე, რასაც აქ ძალიან ყურადღებას აქცევენ, ეს ოხრები! ამასწინეთ ერთ სადილზე ჩემს პირდაპირ ერთი ინგლისელი ქალი იჯდა, "შოკინგო" დაიძახა ხმამაღლა, წამოვარდა ზეზე და გადაჯდა.

აკაკი - ჩემი სიყვარული

ბუშინ მთელი დღე აკაკი წერეთელს ვკითხულობდი. საღამოს წიგნი დავხურე და ისეთი შეგრძნება მქონდა, თითქოს ეკლესიაში ვიყავი და პოეტის ლოცვებს ვისმენდი. უფრო მეტიც, თითქოს უფალი გადმოვიდა შემოდგომის ციდან და ჩამჩურჩულა "ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტო, ჩემო სამშობლო მხარეო." აკაკი მსუბუქია, ჰაეროვანია. აკაკი სუფთაა და გამჭვირვალე, როგორც ის წყარო, ის რუსხმული, რომელსაც თავად უძღვევდა.

ჩვენი აკაკი, ჩემი აკაკი

ბავშვებმა თქმულა, რომ აკაკი წერეთელმა თავს არ მისცა ამისი უფლება, რომ ყოფილიყო „მხოლოდ პოეტი“ და მთელი თავისი დიდი ტალანტი მიემართა ლექსისკენ, „როგორც ლექსისკენ“. პოეტმა, „რომელიც წმინდა პოეტური აღმოჩენებისთვის იყო გაჩენილი“ (თამაზ ჭილაძე), „გარემოების საყვირის“ ნოდება მიუსაჯა თავს. მიუსაჯა, რადგან „გარემოების მესაყვირებო“ იმ დროს, როცა ილია ჭავჭავაძე და აკაკი წერეთელი გამოვიდნენ საზოგადოებრივ-ლიტერატურულ ასპარეზზე, მართლაც რომ გმირულ შემართებასა და თავგანწირვას ითხოვდა მათგან. მათ შეასრულეს დიდი მისია და ამიტომაც ეროვნულ გმირებად და წმინდანებად დარჩნენ ერის მარადიულ ცხოვრებაში.

სანყენი კია! ვინ იცის, რამდენი ლიტერატურული შედეგები დააკლდა ილია ჭავჭავაძისა და აკაკი წერეთლის შემოქმედებას, ანუ ლიტერატურის ეროვნულ საგანძურს! თუმცა... უფრო სანყენი, ალბათ, ის იქნებოდა, რომ მართლაც კრიტიკულ მომენტში, ისინი არ ჩაბმულიყვნენ იმ მართლაც ყოფნა-არყოფნის ზღვარზე გაჩაღებულ ომში და მართლაც გმირული შემართებით არ ებრძოლათ ეროვნული გადარჩენისთვის.

ფოტოსურათი პოეტისა - ეს აკაკი - ჩვენი აკაკი, ჩემი აკაკი, მართალი, ელვარე და დაუფანგავი...

საქართველოში აკაკის საიუბილეო დღეებია. ქართველი ხალხი კიდევ ერთხელ გამოიხიბობს მას და კიდევ ერთხელ იტყვის პოეტის სადღეგრძელოს. მოსანვევები ბევრი იქნება და რა კარგი იქნებოდა, რომ აკაკის მონვევაც შეიძლებოდა თავის იუბილეზე. ნეტავი რას გვეტყოდა თავისი განთქმული „მწარე ენით“ პოეტი?! რას იტყოდა დღევანდელ ჩვენს ყოფაზე, ჩვენს მთავრობაზე, ჩვენს ოპოზიციაზე... რას იტყოდა დღევანდელ მწერლებზე და თეატრალზე, დღევანდელ ტელევიზიასა და ჟურნალისტიკაზე?! რას იტყოდა კაცი, რომელიც ილია ჭავჭავაძესა და ვაჟა ფშაველასაც კი არ ზოგავდა?!

ლამპარი

მსგავსი ვინმე აკაკისა არ ყოფილა და არ არის.

ლვითაპირივ სახეზე ღიმგადაფენილი, სვებედნიერი მგოსანი – საქართველოს ბულბული...

თანამედროვეთაგან მხოლოდ მცირედნი თუ გრძობდნენ, რომ ეს იყო გარემოებით ნაკარნახევი ნიღაბი, მწუხარებით ცრემლგამშრალის ღიმილი.

ბევრისმხილველს და გამამბრანს წუნწუნი არ სჩვეოდა, მხოლოდ ერთხელ წასცხდა: „მაგრამ კაცი ვარ მეც, ხორცშესხმული“. ამ ამონაკენსშია მთელი აკაკი – ბუნებით კაცი, ადამიანი, მამულისთვის ჯვარზე გაკრული.

მოხუცმა აკაკიმ ტბის სვედიანი გედივით სიმღერაში სიკვდილი იხატა. პოეტის მოდალ ქცეული შედარება მომაკვდავ გედთან მისთვის პოზა არ ყოფილა – ამღერების გარეშე ლექსი ვერც წარმოედგინა; მაგრამ ამ პოეტის ხატს შეფარული აზრით აკაკი – იგი XIX საუკუნის ინტელიგენციის მსოფლმხედველობის რღვევაზე მიანიშნებდა. ეს კრიზისული განწყობილება ცოტა მოგვიანებით ღიად გახიანდა:

მეც მივიღვარ, შენც მიდიხარ, გეთხოვები, საქართველო!- მეც ვჭყნები და შენცა ჭყნები, როგორც ზამთრის პირას მდელი.

„დამჭნარი მდელი“ ხატი ახალგაზრდობიდანვე თან სდევდა აკაკის,

ერთადერთი

„ბარბანტულად ლომი. გამოხედვაში არის დაცინვა, რომელიც ტანჯავდა ბევრს მთელი საუკუნის განმავლობაში“, – ნერდა ვალაკტიონ ტაბიძე აკაკი ნერეთლის შესახებ. მგონი უკეთესად არავის დაუხასიათებია დიდი მგოსანი. თუმცა, ერთი შეხედვით, უცნაური ანტიტეზა – ლომის ლათაებრივ სიმალესთან შეპირისპირებულია დაცინვის მიწიერი სულისკვეთება, მაგრამ თუ დავაკვირდებით, ეს არის სრული აკაკი, ღვთაებრივისა და მიწიერის ერთმთლიანობა, როგორც თვითონვე ადასტურებდა თავისი ლექსით. და მაინც, რატომ ითქვა ასე და არა სხვაგვარად? რას ნიშნავს ლომის ირონია და სადამდე ვრცელდება მისი საზღვრები?

ლომის სიმბოლიკა სავსებით გასაგებია, მაგრამ რა შუაშია „დაცინვა“ და ვის სტანჯავდა ეს მთელი საუკუნის განმავლობაში?

„დაცინვა“, რომელიც აკაკის გამოხედვაში მართლაც ჟონავს, არ არის ჩვეულებრივი ირონია, გამიზნული გარეშე მოქმედებისათვის. ეს არის თავდაცვის არქტიული ინსტინქტი, მეტიც, თვითირონია, რომელიც სამშობლოს მდგომარეობით გამოწვეული ტკივილიდან არის გამოკრისტალებული.

საქართველომ თავისი ხასიათი აკაკი ნერეთლის სახეში გამოხატა.

ილია თუ იდეალურ საქართველოს განსახიერებდა, აკაკი – არსებულს, რეალურს, პრაქტიკულს, ემპირიულს.

მართლაც, წარმოუდგენელია საქართველო აკაკი ნერეთლის გარეშე და აკაკი ნერეთელი საქართველოს გარეშე.

მან მთელი ცხოვრება მამულზე ფიქრში გალია. სამშობლოს წარსული, აწმყო და მომავალი – ეს იყო მისი შთაგონების წყარო, მისი შემოქმედების დედააზრი.

აკაკისთვის მწერლობა იყო მისია, სამშობლო კი – მოვალეობა.

რუსთაველის შემდეგ ის არის ყველაზე პოპულარული პოეტი საქართველოში.

აკაკის კალამმა ქართულ ლექსს მოუპოვა ისეთი მოქნილობა, სიმღებუქე და მუსიკალურობა, რომლის მსგავსი მანამდე მას არ ჰქონია.

„საქართველოს კარგად ვიცნობ, მომივლია კიდეტი კიდე“, – ნერს იგი ერთ-ერთ ლექსში.

აკაკი მართლაც ბევრს მოგზაურობდა, მაგრამ სრულად გამოირჩეული იყო მისი 12-დღიანი მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში 1912 წელს. ეს ამბავი აღბეჭდილია ვასილ ამაშუკელის კინოფილმში. მსგავსი სანახაობა ალბათ მსოფლიოს არც ერთ ქვეყანას არ ახსოვს – საყვარელ პოეტს ხალხი ხელისგულზე დაატარებს, როგორც მეფეს, როგორც ღმერთაკაცს.

ოლონდ ჭაბუკის გული მაშინ მკვდრებით აღდგომის იმედიანი მოლოდინით ძეგრდა. სიბერის ჟამს კი თითქოს ხაზი გადაესვა თავგანწირული მოღვაწეობის ათწლეულებს, სადინარი გაეხსნა გულში ხანგრძლივად ნაგუბარ სასონარკვეთას.

აკაკის პატრიოტული ლირიკის უმთავრესი ხატი – სატროფო-სამშობლო ქართული პოეზიისთვის უცხო არ იყო, მაგრამ პოეტის შემოქმედებაში უფრო ღრმა აზრი და განზოგადება შეიძინა. „დედაშვილობის“ ტრადიციულ პარადიგმას მოსაწინაა გვერდით ამოუყენა „სატროფო-სამშობლოს“ სიმბოლო და, გარკვეული მოსაზრებით, უპირატესობაც მიანიჭა.

„პატიმარი სატროფოს“ რომანტიზებული სახე აკაკიმ ახალი კუთხით წარმოსახა და როგორც რეალისტმა, დროისმიერი შინაარსით გააჯერა.

მტრისგან მოხიბლული, შემცდარი სატროფოს სიმბოლო ეპოქის მთელს ტრავიზს იტევდა, მიანიშნებდა იმ ნეგატიურ ზნეობრივ ცვლილებაზე, რაც საზოგადოების შეგნებაში მოხდა. მოგონებდალად დარჩა სათნო სოფლის სიტყვები: „უცხოობაში რაა სიამე“. თავისუფლების ტროფობა ფუფუნების, ცხოვრებით ტკობის წყურვილმა ჩაკლა. პოეტის თვალწინ პატიმარი სატროფო შეცდენილ მხეველად იქცა, სათაყვანებელი არსება – მტრის ხასად. ღრმად ადამიანურია აკაკის ამონაკენსი: „სიცოცხლე არის მონება, სიკვდილი – განსვენება“.

აკაკის სიყვარული სამშობლოსადმი განუზომელია, მაგრამ ეს არ იყო შმაგი მიჯნურის ბრმა სიყვარული. „საიდუმლო ბრათის“ ავტორმა, მუხის ნებერმა პო-

„არავისზე საქართველოში იმდენი არ ულაპარაკიათ, რამდენიც აკაკიზე... საქმოდ დამახასიათებელია მისი ბუნება, თვით აკაკის პიროვნება ქართველების ბედის ნატეხად იცნეს“. – ეს ისევ ვალაკტიონია.

აკაკი ნერეთელმა ილია ჭავჭავაძესთან ერთად შექმნა ახალი ქართული სალიტერატურო ენა, რომელსაც საფუძვლად ხალხური მეტყველება უდევს. აკაკის სწამდა, რომ ქართული ენა უბრალო ხალხშია შენახული, იქ არის ლინგვისტური საღარო, იქ მოიპოვება ბუნებრივი სიტყვები, რომლებიც ყოველთვის ჯანბნის კაბინეტში მოგონილ ხელოვნურ სიტყვებს. საქართველოს ყველა კუთხეში ეძებდა და იწერდა სიტყვებს, განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა მეგრულ, ქანურ, სვანურ გამოთქმებს, რომლებსაც შემდგომ თავის ჯადოსნურ ქურაში ატარებდა და ქმნიდა ჰაეროვან, თავაკარა, აკაკისეულ ქართულს. ფრიგის მეფე მიდასივით, რასაც ხელს შეახებდა, ყველაფერს ოქროდ აქცევდა. მისი უზადო პოეტური სტილი ღვთაებრივი ნიჭისა და დიდი შრომის შეერთების შედეგად იქცა.

მხსნელად მოველინა პოეზიის ენას, ლიტერატურულ მეტყველებას. რალა დასამალია, რომანტიკოსების ენა ანტონ კათალიკოსის სამი სტილის თეორიას ექვემდებარებოდა და ფაქტობრივად ფსევდოარქაიზმში იყო გადავარდნილი. სიტყვები, რასაც ისინი იყენებდნენ ძველის, ძველებურის, არქაურის პრეტენზიით, სინამდვილეში არქაიზმები არ იყო.

აკაკის ენის სიმწვობრე სულის აღდგენილი, გაცოცხლებული ჰარმონიაა, რომელიც დაირღვა 1801 წელს, მას შემდეგ, რაც ბევრი რამ მოიშალა და დაიბნა ეროვნულ წყობაში.

ენობრივი სხეული დისჰარმონიაში ცხოვრობდა და, კაცმა რომ თქვას, არც არავის ახსოვდა ოდინდელი ჰარმონია, სულის წესრიგი ქართველი კაცისა.

ბრათაშვილი სხვა ჰარმონიაა. ეს არის იმანენტური, შინაგანი წესრიგი. მისი ლექსის გარეგანი სხეული, ენობრივი გარსი უხეშია, ხაოიანია. ამიტომაც ვერ გაიგეს თანამედროვეებმა.

აკაკის ჰარმონია შინაგანიც არის და გარეგანიც. ორმხრივია, ორმაგია და ამიტომ ადვილად დაინახეს ქართველებმა, იგრძნეს, გაითავისეს, გაიხსენეს სულის არქაული წესრიგი.

აკაკის უზენაესისგან დაეკისრა ქართველი პოეტური ენის მხსნელის მისია და მან ეს ცხებულის პატიოსნებით აღასრულა. ამიტომაც არის ასეთი დიდებული და „ერთადერთი“, როგორც ილიამ უწოდა.

ივანე ამირხანაშვილი

ეტმა შეგნებულად აირჩია სიმართლის მსახურება. საჭირო ჟამს იგი წინასწარმეტყველის მამხილებელ შეგონებასაც მიმართავდა, რომელიც ზოგჯერ იერემიას გოდების ტრაგიკულ სიმალეს აღწევდა:

მაგრამ ჯერ ბრმა ხარ, ისრაილ, ვერ ხედავ ვერაფერსაო და მტერი აღარ გგონია, ვინც დღეს მოყვრულად მღერსაო!

მძაფრ შინაგან ტკივილს მგოსანი სევედის მსუბუქი ბლონდით მოსავდა, დაუდევარი ტემპერამენტი კი ტკივილს მოქმედებად გარდაქმნიდა. ის, ვინც წმინდა პოეზიისთვის იყო დაბადებული, ზეციური ჰანგებისთვის იშვიათად იცლიდა. იგი „აერთებდა თავის თავში / ორფეოსს და მეფისტოფელს“: საჭიროების მიხედვით ხან ბრძოლის სიმღერას მღეროდა, ხანაც სატირის მახვილს აელვარებდა.

განახლების მოლოდინე ჭაღარა აკაკი თითქოს მხნეობას არ კარგავდა, ხმაში ომხასაც გაიჩრევდა:

რა ვუყოთ, თეთრი მერიოს, სისხლით შევლებავ ჭაღარას!..

სისხლში განბანვა სულიერი აღორძინების მისტერია იყო, რადგან პოეტს სწამდა, რომ „წყალი ხორცსა ჰბანს და სისხლი სულსა“...

და მაინც, საბოლოოდ, თან „დამჭნარი მდელი“ ტკივილი გაიყოლა...

აკაკის ლექსი ერთადერთია თავისი ბუნებრივობით, სისადავით და მუსიკალ-

ა-კაკი

აკაკი გამონაკლისი იყო -

ის იყო ერთადერთი პოეტი, რომელიც ქართველებმა გარდაცვალებამდე შეიცვარეს.

ასეთი სიყვარული საქართველოში მართლა იშვიათობაა და ეს სიყვარული ალბათ მართლა იშვიათი და მხოლოდ რჩეული პოეტების ხევედრია. ტრადიციულად კი ქართველები ქართველებს პოეტობას არ პატიობდნენ, მიუხედავად იმისა, რომ სვადასხვა ეპოქაში, სხვადასხვანაირი წარმოდგენები ჰქონდათ პოეტების შესახებ და ზოგჯერ მათ ერეტიკოსებად მიიჩნევდნენ, ზოგჯერ ხულიგნებად და ზოგჯერ კი უბრალოდ უსაქმურებად.

სხვათა შორის, საქმიანი ადამიანი არც აკაკი ნერეთელი ეგონათ ქართველებს და არჩევნების დროს, მის მიმართ იმერეთშიც კი, აკაკიმ სულ რამდენიმე ხმა მიიღო. ამ უცნაური მოვლენის ახსნა, თუნდაც იმ გარდამეტებული სიყვარულით შეიძლება, რომელიც აკაკის მიმართ, მის სიცოცხლეშივე ჰქონდა და შეიძლება აკაკი ნერეთელი დეპუტატობისთვის მართლა ვერ გაიმეტეს.

თუმცა მაშინ სხვაც დაინერა და ითქვა და მათ შორის ისიც, რომ კაცს, რომელსაც აივანზე ჯდომა და ბაფთიანი გიტარის მოსმენა ყველაზე მეტად უყვარდა, პარლამენტში არაფერი ესაქმებოდა. მართალია, მაშინ რუსების იმპერიის უმალეს საკანონმდებლო ორგანოს სათათბირო ერქვა და არა პარლამენტი, მაგრამ ეს დეტალი, ამ შემთხვევაში, არც ისე მნიშვნელოვანია.

უფრო მნიშვნელოვანი პოეტისთვის (და საერთოდ შემოქმედი ადამიანისთვის), რასაკვირველია, ცოლია და აკაკის კი ძალიან ცუდი ცოლი შეხვდა. ალბათ კარგი დამპყრობელი არც არსებობს და შეიძლება ის ქალი, სხვა თვალსაზრისით, კარგი ადამიანიც იყო, მაგრამ პარიზში ცხოვრების დროს ისეთი დაუყინებით მოითხოვდა ხოლმე აკაკისგან ფულს და მხოლოდ ფულს, რომ აკაკის, პარიზიდან წერილის მიღებისას, ყოველთვის ცოლის ჯიში და ჯილაგი ახსენდებოდა სრულიად შესაბამის ულღებამში.

რასაკვირველია, ფული კი არ ენანებოდა, უბრალოდ არ ჰქონდა არასდროს და ან კი საიდან უნდა ჰქონოდა ბევრი ფული პოეტს, რომელსაც არასოდეს უმუშავია და აკაკი არსად მსახურობდა, მიუხედავად ფინანსური პრობლემებისა. ადვილი წარმოსადგენია, რა იქნებოდა მაშინდელ დროში ზემოთხსენებული გარდაუდებული თავადი, რომელსაც სახლიც კი არ ჰქონდა თბილისში და ხან მეგობრებთან აფარებდა თავს და ხანაც რომელიმე სასტუმროში ცხოვრობდა, სანამ რომელიმე ქართველი მეცენატი ფულს არ გადაუხდიდა.

ერთხელ აკაკის ქუთაისში ადგილობრივი გიმნაზისტები შეხედდნენ ყვავილებს დიდ ვაკერგინით – გიმნაზისტებმა ფული შეაკაროვეთ და გრიგოლ ორბე-

ბით. მეტრის არტახებში მოქცეული მეტყველება რალაც გრძნეულებით ინარჩუნებს თანდაყოლილ თავისუფლებას, ჩვენ თვალწინ ენა ძალდაუტანებლად გარდაისახება პოეზიად – აკაკის სტრიქონების წრფელ, გამჭვირვალე, ხატოვან, მსუბუქ ხმოვანებად. აი, ამიტომ ფიქრობდა „აკაკის სკოლის პოეტი“ ვალაკტიონი, რომ აკაკიმ „ლექსი ლექსს დაამსგავსა“.

პუშკინის პოეტური ხელოვნებით განცვიფრებული ლეე ტოლსტოი ამბობდა: პუშკინთან ვერ ვამჩნევ ლექსს, მიუხედავად იმისა, რომ აქ საზომიცაა და რითმაც. ვგრძნობ, რომ ამის სხვაგვარად თქმა შეუძლებელიაო.

ასეთია აკაკის პოეზიაც – მგოსანი უბრალოდ, უშუალოდ გვესაუბრება და... იზადება „სულიკოს“ მწუხარე ჰარმონია, „განთიადის“ ელეგიური ოპტიმიზმი, „ციციანათელას“ მიმქრალი ციმციმი, სიღრმე და ღვთაებრივი ექსტაზი „ქებათა ქებისა“.

... აკაკი წერეთელმა პიროვნების უწმინდეს მოვალეობად სამშობლოს სამსახური გამოაცხადა, მომავალ თაობებს „წმინდა სამშობლოს“ ამაღლებისათვის ზრუნვა უანდერძა. ის თითქმის საუკუნის წინ დაგვიშორდა, მაგრამ კვლავაც თავის ხალხთანაა და როგორც საქართველოს თანამედვეი სული, ჩაუქრობელი ლამპარი –

იქნება ჩვენთვის, იქნება ჩვენში, იქნება ჩვენთან მარად და მარად!

თეიმურაზ ღოიაშვილი

ლიანის დაკრძალვაზე მივიღვართ. პოეტმა აკაკი ნერეთელმა ქუთაისელ გიმნაზისტებს ძალიან მარტივი შეკითხვით მიმართა – მე რომ მოვკვდები, ჩემი გვირგვინისთვისაც თუ შეაგროვებთ ფულს და ყმანვილ ქუთაისელებს ცრემლებიც კი მოაძვით – აუცილებელია. მაშინ, – არც კი გაღიმიება აკაკი ნერეთელს, – გვირგვინი მე არ მჭირდება და ფულს კი, როგორც კი შეაგროვებთ, მაშინვე მომეცითო.

როგორი მიწიერიც არ უნდა ყოფილიყო აკაკი ნერეთელი, ის მაინც სხვაგან იყო და ვასილ ამაშუკელის მიერ გადაღებულ კადრებშიც კარგად ჩანს, რომ აკაკი ნერეთელი სადღაც სხვაგან არის, როცა მის გარშემო ადამიანები წრეზე მოძრაობენ და სხვაგვარად ალბათ შეუძლებელია ისეთი პოეტი იყო, როგორც აკაკია. თუმცა სხვა ქართველი პოეტებთან განსხვავებით, ის მოაზროვნეც იყო და არასოდეს დასცდენია ისეთი პოლიტიკური შეცდომები, როგორც დასცდა (მაგალითად) ბრათაშვილს და აკაკის შეცდომებს კი მხოლოდ კეთილი შედეგები მოჰყვა.

მაგალითად, ერთხელ, პირდაპირი ხასიათის კახელებმა პირდაპირ უსაყვადურეს აკაკის ბაში-აჩუკის გამო – იმერეთიდან რომ კაცი არ გადმოგვეყვანათ ყიზილბაშებთან საბრძოლველად, კახეთში რა ვერავინ ნახეთო?!

რამდენიმესაუკუნოვანი პაუზის შემდეგ აკაკიმ ისევ დაარწმუნა იმერლები, რომ კახეთიც მათი სამშობლოა.

მე კი, აკაკის ლექსებისა და მოთხრობების გარდა, მისი პუბლიცისტიკაც მიყვარს, მიუხედავად იმისა, რომ არაერთხელ დასცინეს კიდევ გულუბრყვილობის გამო და მათ შორის ილია ჭავჭავაძემაც, როცა აკაკიმ "ვეფხისტყაოსანზე" თავისი შეხედულებები გამოაქვეყნა.

მიყვარს მისი ამბებიც, სამიჯნურო თავგადასავლებიც და მოხსენებული ხუმრობებიც, მაგრამ ყველაზე მეტად მაინც ის ღამე მიყვარს, როცა 1908 წელს, მხოლოდ ერთი ღამით დაპატიმრებული აკაკი ნერეთელი მეტეხის ციხეში მიიყვანეს.

აკაკი დააპატიმრეს იმის გამო, რომ ერთ-ერთ იუმორისტულ ჟურნალში თბილისის მაშინდელი მერი მასხრად აიგდო, მაგრამ პოეტის დაპატიმრებას ისეთი რეაქცია მოჰყვა მთელს თბილისსა და საქართველოში, რომ იგი მეორე დღითვე გაათავისუფლეს. ყველაზე შთამბეჭდავი კი მაინც იყო მეტეხის ციხის მაშინდელი პატიმრების ყიჟინა, რომლებიც აკაკის სახელს გაჰკოოდნენ გიოსებნიდან, როცა საყვარელი პოეტი ციხეში შეჰყავდათ.

იმდენჯერ მიფიქრია ამ ეპიზოდზე და იმდენჯერ წარმომიდგენია ეს საოცარი სცენა, რომ როცა სტადიონებზე "დინამოს" სკანდირებენ ან ნებისმიერ სამარცვილიან სიტყვას ყვირობენ, მე მაინც ისე მესმის ხოლმე, როგორც აკაკი-კი. ამიტომაც სტადიონებზე მე ყოველთვის აკაკის ვყვირივარ...

დათო ტურაშვილი

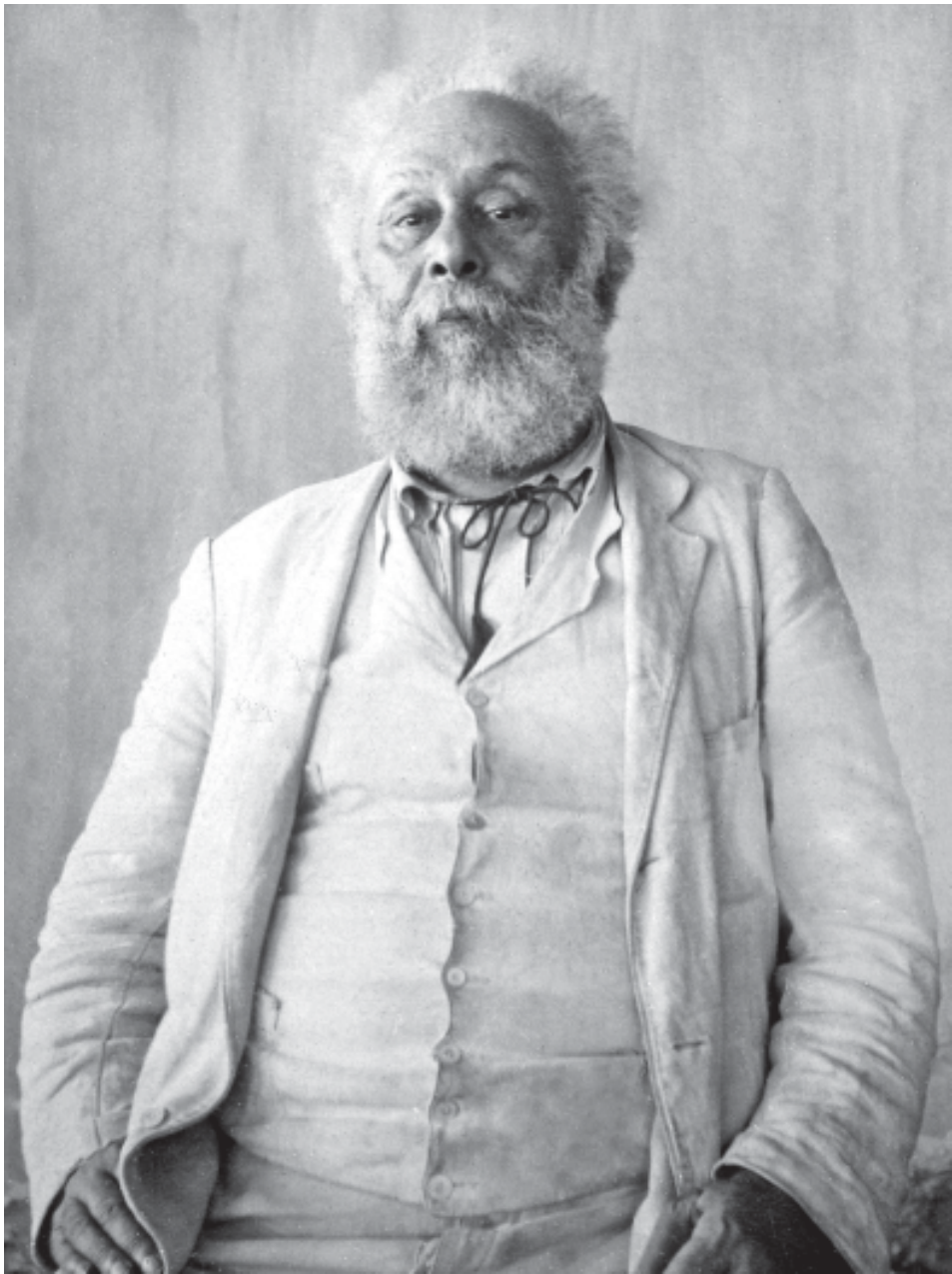
დიას, ჩვენ არ ვიცნობდით აკაკის!

„ქართული მწერლობა საზოგადოებრივად დღეს კარგ ნიადაგზე, მაგრამ ყველაზე დიდი უბედურება ჩემს ნაწარმებს ეწია: ამ ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ორი პატარა ტომის მეტი არ გამოსულა, მაშინ როდესაც რამდენიმე ათეული მაინც უნდა გამოცემულიყო“ — გულისტკივილით წერდა 1912 წელს მხცოვანი მწერალი. მწერალი, რომელსაც ერმა „სახალხო მგოსანი“ უწოდა, მწერალი, რომელმაც არაერთი ლამაზი ნაწარმოები გვაჩუქა, მწერალი, რომლის თხზულებებზეც თაობები გაიზარდნენ.

სიცოცხლეში ვერა, მაგრამ გარდაცვალების შემდეგ აკაკის ოცნება ასრულდა. მის ნაწარმოებთა ტომეულები მკითხველმა არაერთხელ მიიღო. უახლოეს მომავალში კიდევ ერთი საჩუქარი გველის — აკაკის თხზულებათა სრული აკადემიური გამოცემა, რომელიც შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტმა მოამზადა. ოცტომეულის პირველი ტომი უკვე დაბეჭდილია, მალე მეორეც გამოვა. გამოცემაზე მუშაობდნენ: ირმა რატიანი (მთავარი რედაქტორი), ჯულიეტა გაბოძე (პასუხისმგებელი მდივანი), მაკა ელბაქიძე, ზურაბ ჭუმბურიძე, იუზა ევგენიძე, როსტომ ჩხეიძე, თამაზ ჯოლოგუა და ნანა ფრუიძე. აღსანიშნავია ისიც, რომ თხზულებათა ათი ტომი რუსთაველის ფონდის ხელშეწყობით მომზადდა. პირველი ტომი გამოსაცემად მოამზადეს, ვარიანტები და შენიშვნები დაურთეს ელისაბედ ზარდიაშვილმა და ზურაბ ჭუმბურიძემ, ტომის რედაქტორი გახლავთ იუზა ევგენიძე.

აკაკის ბოლო აკადემიური გამოცემიდან ნახევარ საუკუნეზე მეტი გავიდა, რაც თავისთავად ნიშნავს, რომ გამოცემა ვერ აკმაყოფილებს დროის მოთხოვნებს და ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობადაც იქცა. გარდა ამისა, სამეცნიერო კვლევა-ძიებათა შედეგად ახალი მასალები აღმოჩნდა, რამაც 50 წლის წინათ გამოცემულ ტომებთან მთელი რიგი პრეტენზიები წარმოშვა. ეს ყველაფერი საკმარისი აღმოჩნდა იმისთვის, რომ შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტში აკაკის თხზულებათა ახალი გამოცემაზე ეფიქრათ. იდეა ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 80-იან წლებში გაჩნდა. 1991 წელს დაიბეჭდა კიდევ თვრამეტომეულის პირველი ტომი, მაგრამ ქვეყანაში განვითარებულმა მოვლენებმა პროცესი გაურკვეველი დროით შეაჩერა. რამდენიმე წლის წინ ეს საკითხი ხელახლა წამოიჭრა. ძველი მასალების გადახედვის შემდეგ აღმოჩნდა, რომ მოგვიანებით, 90-იანი წლების შემდეგ მომზადებული ტექსტებიც კი გადასინჯვას, შევსებას და ხელახალ დამუშავებას საჭიროებდა.

ბოლო 20 წლის განმავლობაში აკაკის არქივი მნიშვნელოვანი ახალი გამოცემებით გამდიდრდა: 1989 წელს გამოვიდა ნოდარ გურგენიძისა და ილია გორგაძის „აკაკი წერეთელი. ცხოვრებისა და შემოქმედების მატრიანე“, სადაც მანამდე სრულიად უცნობი წყაროები გამოქვეყნდა; 1990 წელს, აკაკის 150-ე წლისთავისათვის, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გამოიცა „საიუბილეო კრებული“, რომელშიც სხვა საინტერესო მასალებთან ერთად პროკლე კეკელიძის მიერ ქუთაისის არქივში მიკვლეული „თამარ ციბიერის“ ავტორიზებული ხელნაწერი შევიდა; 1999-2001 წლებში — თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აკაკის კაბინეტმა „აკაკის კრებული“ I და II ნიგნები გამოსცა რომლებშიც მნიშვნელოვან ნარკვევებთან ერთად მწერლის უკვე მივიწყებული ან გაბნეული პირადი და პუბლიცისტური წერილები გამოქვეყნდა; აკაკისე კაბინეტმა 2001 წელს გამოსცა კრებული „უცნობი აკაკი“ (შემდეგ წლები: იუზა ევგენიძე, ნანა ფრუიძე) — მწერლის ახლად გამოკვლეული ნაწარმოებები; 2001-2002 წლებში პრესასა და სამეცნიერო ჟურნალებში დაიბეჭდა ცნობილი ტექსტოლოგის, ლიტერატურის ინსტიტუტის თანამშრომლის, ლევან ჭრელაშვილის მიერ მოსკოვის ცენტრალურ ბიბლიოთეკაში მიკვლეული აკაკის უცნობი პუბლიცისტური წერილები, რომლებიც

აკაკის ერთ-ერთი უკანასკნელი ფოტო. 1914 წელი

გაზეთ „თეატრში“ ქვეყნდებოდა; 2001 წელს თამაზ კვაჭანტირაძემ „ლიტერატურულ საქართველოში“ გამოაქვეყნა აკაკის ერთ-ერთი ლექსის „ბოდვა“ შვიდი უცნობი სტროფი, რომელიც აკაკის ხელით არის მიწერილი მისი „თხზულებანი“-ს მაკო საფაროვა-აბაშიძის კუთვნილ ეგზემპლარზე; 2006-2007 წლებში გამოვიდა გურამ შარაძის ცნობილი წიგნი-ალბომი „აკაკი წერეთლის ცხოვრებისა და შემოქმედების მატრიანე“ (ოთხ ტომად), რომელიც ძალიან საინტერესოა, როგორც ფაქტობრივი, ასევე ვიზუალური თვალსაზრისით; 2009 წელს შოთა რუსთაველის ლიტერატურის ინსტიტუტმა გამოსცა აკაკის შემოქმედების მკვლევარის, ჯულიეტა გაბოძის ნაშრომი „აკაკი წერეთლის თხზულებათა გამოცემები“, რომელშიც დეტალურადაა განხილული პოეტის გამოცემათა ისტორიები, თავისებურებანი და განსხვავებები; გამოკვლეულია რამდენიმე უცნობი წყარო, დადგენილია აკაკის ცნობილი ნაწარმოებების, მათ შორის „ვანთადის“ დაწერის თარიღი და ასევე ბევრი ტექსტის ძირითადი წყარო. და ბოლოს, წელს გიორგი ლეონიძის სახელობის ლიტერატურის მუზეუმმა გამოაქვეყნა აკაკის საარქივო მასალების ორტომეული, რომელშიც მუზეუმის არქივში დაცული უცნობი მასალებიც შევიდა. ეს ყველაფერი ერთად თავმოყრას და მკითხველისთვის წარდგენას საჭიროებდა, ამიტომ დაიწყო მუშაობა აკაკის ახალ აკადემიურ გამოცემაზე.

რა განასხვავებს ლიტერატურის ინსტიტუტის მიერ მომზადებულ ოცტომეულს დღემდე არსებული სხვა გამოცემებისგან?

ირმა რატიანი, შოთა რუსთაველის ლიტერატურის ინსტიტუტის დირექტორი: „ეს არის აკაკის თხზულებათა ერთადერთი ყველაზე სრულყოფილი გამოცემა, რომელიც დღეისათვის მიკვლეულ ყველა ტექსტს, წერილსა თუ პუბლიკაციას მოიცავს. გარდა იმისა, რომ ვებეჭდავთ ნაწარმოებთა სრულ ვერსიას თავისი ვარიანტებითა და განმარტებებით, მკითხველს აკაკის არაერთ დღემდე უც-

ნობ ნაწარმოებსაც ვთავაზობთ. პირველად იბეჭდება მისი ბევრი პირადი თუ პუბლიცისტური წერილი. პირველად გამოდის ინტერვიუებიც.

გაზაფხულზე ჩვენი ინსტიტუტის ტექსტოლოგებმა ხელნაწერთა ინსტიტუტში ძალიან საინტერესო მასალებს მიაკვლიეს. ახალი მასალები ჩამოიტანა ქუთაისში მივლინებულმა სპეციალურმა ექსპედიციამაც, ასე რომ, გამოცემა გაჯერებულია სიახლეებით.

ოცტომეული ჩვენი თანამშრომლების უზარმაზარი შრომის შედეგად მომზადდა. საკმარისია აღვნიშნო, რომ მასზე 15 ტექსტოლოგი მუშაობდა. გამოცემა მნიშვნელოვანია იმ თვალსაზრისითაც, რომ სხვადასხვა თაობის ტექსტოლოგები გააერთიანა: უფროსებიც და სრულიად ახალგაზრდებიც. ზოგიერთი მათგანი 40 წლის წინათ გამოცემულ თხზულებებზე უნდა ნამუშევარი და არაჩვეულებრივად იცის თავისი საქმე. სწორედ მათი დამსახურებაა ამ გამოცემის საბოლოო სახე.“

კვლევა-ძიებისა და ძველ გამოცემათა გადამუშავების შედეგად ძალიან ბევრი მასალა დაგროვდა. როგორ უნდა დალაგებულიყო ეს ყველაფერი? ზოგადად, კლასიკური ტექსტოლოგიური გამოცემა ჟანრობრივ-ქრონოლოგიურ პრინციპს ეფუძნება, რაც ნიშნავს, რომ ტექსტები ჟანრების მიხედვით ქრონოლოგიურად ნაწილდებიან. სარედაქციო კოლეგიამ ეს ძირითადი, საყოველთაოდ მიღებული პრინციპი დაიცვა. შედეგად ასეთი თანმიმდევრობა მივიღეთ:

- I ტომი — ლექსები (1856-1880 წწ.);
- II ტომი — ლექსები (1881-1900 წწ.);
- III ტომი — ლექსები (1901-1914 წწ.);
- უთარბლო, დაუშთავრებელი და ყრმობისდროინდელი ლექსები;
- IV ტომი — პოემები;
- V ტომი — დრამატული პოემები;
- VI-VII ტომი — დრამატული პოემები;
- VIII ტომი — დრამატული თხზულებანი;
- IX ტომი — პოეტური თარგმანები,

- თარგმნილ-გადმოკეთებული ლექსები, იგავ-არაკები „კრილოვით“;
- X ტომი — თარგმნილი პიესები;
- XI-XVI ტომი — პუბლიცისტური წერილები;
- XVII ტომი — პუბლიცისტური წერილები რუსულ ენაზე;
- XVIII-XIX ტომი — ეპისტოლური მემკვიდრეობა;
- XX ტომი — დოკუმენტები და საძიებლები.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, აკაკის სიცოცხლეში არ ეღირსა საკუთარი თხზულებების სრულად გამოცემა. მისი გარდაცვალების შემდეგ მწერლის ნაწარმოებთა მრავალტომეულის გამოქვეყნების პირველი მცდელობა გასული საუკუნის 30-იან წლებში დაფიქსირდა. ეს იყო ოთხტომეული ალექსანდრე აბაშელისა და სერგი გორგაძის რედაქციით (1925-1928). ამას მოჰყვა პავლე ინგოროყვას მიერ მომზადებული შვიდტომეული (1940-1961), შემდეგ კი გამოვიდა ცნობილი თხუთმეტომეული, რომელიც 1950-63 წლებში შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტმა გამოსცა და რომლის რედაქტორიც ბრწყინვალე ფილოლოგი გიორგი აბზიანიძე გახლდათ. უნდა ითქვას, რომ თითოეულმა მათგანმა ძალზე მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა თავის ეპოქაში, თუმცა იყო ერთი „მაგრამ“... საქმე ის გახლავთ, რომ ყველა ზემოთჩამოთვლილი გამოცემა საბჭოთა ეპოქის „შვილობილია“, ამიტომ ბუნებრივია, როგორი დიდი სურვილიც უნდა ჰქონოდათ ამ ავტორიტეტულ, შესანიშნავ მეცნიერებსა და რედაქტორებს, არსებობდა მასალა, რომელიც კონიუნქტურულ მოსაზრებათა გამო ვერ დაიბეჭდებოდა. მაგალითად, თხუთმეტომეულში არ შესულა აკაკის პოემები — „წმინდა ნინო“ და „ანდრია პირველწოდებული“ — მხოლოდ იმიტომ, რომ კლასიკური რელიგიური ხასიათის ტექსტებია (თუმცა ისინი დაიბეჭდა 1940 წელს გამოცემულ შვიდტომეულში); სინათლე არ უხილავს მასალებს ქართულ-სომხურ ურთიერთობათა შესახებაც, რომლებშიც საკითხის მიმართ მკვეთრად უარყოფითი პოზიციის გამოკვეთილი. საბჭოთა სისტემისთვის კი ხალხთა მეგობრობის წინააღმდეგ მიმართული ტექსტები მიუღებელი გახლდათ. აკაკის ბრწყინვალე პოლემიკური წერილი — „პროფესორ ნიკო მარის პასუხად“ ახალ ოცტომეულში იბეჭდება.

ცენზურა შეეხო ძალიან ბევრ ლექსსა და პირად წერილს, რომელიც ოდნავ მაინც არასასურველი აღმოჩნდა საბჭოთა იდეოლოგიისთვის. აკაკის თხუთმეტომეულის მთავარი რედაქტორის, გიორგი აბზიანიძის ვაჟი, ზაზა აბზიანიძე, ხშირად იგონებს, რომ ეს იყო უმძიმესი პერიოდი მამამისის ცხოვრებაში. საბჭოთა ცენზურასთან ბრძოლა რთული აღმოჩნდა. მეცნიერი მხოლოდ ანუ დღემდე არ ყოფილა, ჯანმრთელობაც კი შეერყა, მაგრამ ყველაფრის დაბეჭდვის უფლებას მაინც ვერ მიაღწია. მხოლოდ ამდენი წლის შემდეგ გახდა შესაძლებელი იმ პერიოდში აკრძალული მასალების გამოქვეყნება.

ზოგადად, აკაკი ყოველთვის იყო ცენზურისთვის მიუღებელი ავტორი: იკრძალებოდა თავისსავე ეპოქაში, როგორც გამოკვეთილად ეროვნული პერსონა და საბჭოთა პერიოდშიც. ყინული გარკვეულწილად გერბიჭაშვილის სასამართლოს შემდეგ ბაღღა, თუმცა ყველაფრის დაბეჭდვა მაინც არ შეიძლებოდა. საბოლოოდ, გამოუქვეყნებელმა შემოქმედებამ ხუთი ტომი შეადგინა.

რა შევიდა ამ ხუთ ტომში? როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კონიუნქტურის მიერ აკრძალული მასალები — რელიგიური ტექსტები და ეთნიკური ნიშნით მიმდინარე პოლემიკა; გარდა ამისა — ვარიანტები; ყველა ტექსტს აქვს ვარიანტი, რომლებშიც ცენზურისთვის ბევრი რამ მიუღებელი იყო, ამიტომ ხშირად ნაწარმოებები მათ გარეშე იბეჭდებოდა. ახალ აკადემიურ გამოცემაში აკაკის თხზულებათა ყველა ვარიანტი შევიდა, ამ თვალსაზრისით ავტორის ნება მთლიანად არის გათვალისწინებული. შემდგენელთა აზრით, როდესაც მწერალი ვარიანტს არ ანადგურებს, ესე იგი, ისტორიისთვის ტოვებს, ამიტომ თავს მათი შეკვეცის უფლება არ მისცევს. ეს შესაძლებლობას

ადღევს მკითხველს თვალი ადევნოს ავტორის პოზიციის განვითარებას ვარიანტიდან ვარიანტამდე.

საინტერესოა და მნიშვნელოვანი ის ფაქტიც, რომ გაიხსნა მწერლის არაერთი ფსევდონიმი და კრიპტონიმი. კვლევის შედეგად აღმოჩნდა, რომ ბევრი წერილი, რომელიც აკაკისად არ მიაჩნდათ, მას ეკუთვნის. იმ ეპოქაში ძალზე იყო გავრცელებული ხელმოწერული წერილები. ხშირად დროის სიმცირის გამო ჟურნალის თითქმის მთელი ნომრის დაწერა მწერალს თავად უხდებოდა, ზოგჯერ სარედაქციო წერილიც მისივე გახლდათ და ამასაც დადგენა სჭირდებოდა. ეს ყველაფერი ისევდაიხვეტესტოლოგთა მუშაობის შედეგად გამოვლინდა. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ბატონ ლევან ჭრელიაშვილის დამსახურება, რომელმაც საოცარი ადროსა და მეცნიერული ცოდნის საფუძველზე არაერთი უტყუარი დასკვნა დადო. შედეგად აკაკის შემოქმედებას არაერთი ნაწერი შეემატა. ეს არ არის მაინცდამაინც ცნობილი თხზულებები, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ, რომ საქართველოს ერთი აკაკი ჰყავდა, მწერლის თითოეული წინადადების მოძიება განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს.

აღსანიშნავია ისიც, რომ დღემდე არსებული ყველა გამოცემა ცდილობდა გაეხსნა ავტორის ავტორის წერის მანერა, გარკვეულ ლიტერატურულ ჩარჩოებში მოექცია. მათგან განსხვავებით, ლიტერატურის ინსტიტუტის მიერ მომზადებულ ოცტომეულში მაქსიმალურად არის დაცული აკაკის სტილი.

ირმა რატიანი: „ამ საკითხს კოლეგიის რამდენიმე ხმაურია ისხდომია მიიქცენა. ვდავბოდი იმაზე, მიგვეცა ტექსტებისთვის თანამედროვე სალიტერატურო ფორმა, თუ დაგვეტოვებინა ავტორისეული ვარიანტი. საბოლოოდ ავთენტურობის დაცვა გადაწყდა, გამომდინარე იქიდან, რომ ეს არის აკადემიური გამოცემა და დედას მაქსიმალურად უნდა იყოს მიახლოებული. ჩვენ ადვადგინეთ აკაკისეული ლიტერატურული ფორმები, რითაც კარგ სამსახურს გაკუნვეთ ენაიმეცნიერებს. მოგესენებათ, ქართული სალიტერატურო ენა XIX საუკუნის სწორედ ამ პერიოდში ყალიბდება და ამ პროცესისთვის თვალის მიდევნება ძალზე საინტერესოა.“

ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ ახალ აკადემიურ გამოცემას ერთვის კომენტარები და სხვადასხვა ტიპის საძიებლები, რაც გულისხმობს ნაწარმოებში მოხსენიებული პირების, ადგილებისა და სიტუაციის განმარტებას. ტექსტებს თან ახლავს ამომწურავი ინფორმაცია, რომლის წაკითხვის შემდეგ მკითხველს სრულყოფილი წარმოდგენა ექმნება კონკრეტულ ოპუსზე, მისი შექმნის ისტორიასა და მასთან დაკავშირებულ გარემოზე.

აკაკის თხზულებათა აკადემიურ ოცტომეულში კანონიკური ტექსტები დაფუძნებულია ავტორის ავტორის სიცოცხლისდრონდელ გამოცემებზე: „აკაკის თხზულებანი“ (ტ. I. II, 1893

ლადო მესხიშვილიან ერთად. სრულიად საქართველოს სცენის მოღვაწეთა I ყრილობის პრეზიდიუმში

წ.), „ჩემი ნაწერები“ I და II ნიგნები (1912-1913წწ.), ჟურნალი „აკაკის თვითური კრებული“ (1897-1900 წწ.) და სხვა.

ოცტომეულში პირველად იბეჭდება ათობით უცნობი და ნაკლებად ცნობილი ლექსი. გამოცემა შევსებულია რამდენიმე ახალი წყაროთი, სახელდობრ, ნაპოვნია აკაკის ლექსთა კრებულ „სალამურის“ ნაბეჭდი ტექსტი, რომელიც ბიბლიოგრაფიული იმვიათობაა და ამიტომ აკაკის თხზულებათა თხუთმეტომეულში ვერ მოხვდა. ეს წყარო მნიშვნელოვანია იმიტაც, რომ აქ პირველად დაიბეჭდა აკაკის პოეზიის შედევრი „განთიადი“.

წლების განმავლობაში გრძელდებოდა დავა „განთიადის“ დაწერის თარიღთან დაკავშირებით. ამ გამოცემაში დადგინდა, რომ პირველი შავი ავტორაფი, რომელიც დღემდე ლექსის ასლად იყო მიჩნეული, ავტორისეული წყაროა, ანუ, აკაკის თავისი ხელით არ დაუწერია. იგი კირილე ლორთქიფანიძემ ჩაიწერა პოეტის კარნახით. რაც შეეხება იმას, თუ როდის დაიწერა ლექსი, აკაკის შემოქმედების ცნობილი მკვლევარის, ჯულიეტა გაბობის კვლევაზე აჩვენა, რომ აკაკის „განთიადი“ 1992 წლის აგვისტო-დეკემბერში დაუწერია და სახელოვანი მამულიშვილისა და ქვეყნისათვის თავდადებული რაინდის, დიმიტრი ყიფიანის ხსოვნისთვის მიუძღვნა. არსებობს „განთიადის“ ავტორაფი, რომელსაც სავარაუდოდ, შესაბამის ტომს დაურთავენ. საერთოდ, ყველა ტომი იხსნება ავტორაფით, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია.

აკადემიური გამოცემის დიდი მიღწევაა ისიც, რომ დაზუსტდა აკაკის ბევრი ცნობილი ნაწარმოების, მათ შორის, „გამზრდელის“, „ნათელას“, „ბაშო-აჩუის“, „ბაგრატი დიდის“, „კიკოლას ნაამბობისა“ და სხვათა ძირითადი წყაროები. დადგინდა პოემების — „თორნიკე ერისთავი“ და „ომი“ ავტორისეული წყაროები. მიკვლეულია პოემების — „ალექსისა“ და „გორის ციხის“ ავტორაფები. აკაკის თხზულებათა აკადემიურ ოცტომეულში პირველად შევა პოემის „პატარა კახი“ და ლექსის „ოცნება“ ავტორისეული წყაროებიც (ეს ყველაფერი ჯულიეტა გაბობის სამეცნიერო კვლევებს ეფუძნება).

ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში აღმოჩნდა პოემების — „ვორონცოვი“ და „ასი წლის ამბავი“ — ასევე დღემდე უცნობი ავტორაფები. ეს უკანასკნელი საზოგადოებისთვის უცხო ტექსტია, რომელიც არც პოეტის სიცოცხლეში და არც შემდეგ სრული სახით არ გამოქვეყნებულა. მიზეზი რუსიფიკატორული რეჟიმის მწვავე კრიტიკა იყო, რომლითაც ეს პოემაა განმსჭვალული. მასში მოთხრობილია საქართველოს ისტორია დასაწყისიდან სახელმწიფოებრიობის გაუქმებამდე. აღწერილია ის მძიმე შედეგები, რაც საქართველოს რუსეთთან შეერთებამ მოუტანა. გარდა ამისა, ნახსენებია ყველა ის გამოსვლა და აჯანყება, რომლებიც საქართველოში რუსეთის წინააღმდეგ მოეწყო. თავის დროზე თხზულებათა შედგენილებაში მხოლოდ მისი პირველი

თავი „ასი წლის ამბავი — ტერმშოვანთ კეკელა“ დაიბეჭდა. სრული სახით პოემა 2001 წელს მკვლევარმა ნანა ფრუიძემ გამოაქვეყნა. იგი სრულად ქვეყნდება აკადემიურ ოცტომეულშიც. სხვათა შორის, ამ ნაწარმოებს საინტერესო ისტორია აქვს. როგორც ჯულიეტა გაბობის წიგნში „აკაკის თხზულებათა გამოცემებში“ ვკითხულობთ, „აკაკიმ ამ შინაარსის ნაწარმოების გამოქვეყნება ვერ შეძლო, არადა, სათქმელი მეტად მნიშვნელოვანი იყო... პოეტი არა მხოლოდ მშრალ ფაქტებს გადმოსცემს, არამედ იქვე გარკვეულ მორალსაც სთავაზობს ქართველობას, სამომავლო რჩევებსაც აძლევს. როგორც ჩანს, იმდენად საჭიროდ მიიჩნევდა მის გამოქვეყნებას, რომ არც პოემის გადაკეთებას მოერიდა და ცენზურის თვალის ასახვევად „რუსი“ ყველგან „თათრით“ შეცვალა და პოემის ეს „გადაკეთებული“ ნაწილი რაჭა-ლეჩხუმის ბუნებასა და იქაური ხალხის ქება-დიდებას მიაბა. შემდეგ ერთობ უწყინარი სათაურითაც შეამკო, რაჭაში მოგზაურობას დაუკავშირა, პოემა „რაჭა-ლეჩხუმში“ რიონი ჰყვება საქართველოს წარსულის შესახებ. ცხადია, ავტორმა ამ ხერხს ძირითადი სათქმელის შესანიშნავად მიმართა, მაგრამ ვერც ამ პოემის გამოცემას ელირსა.“

პუბლიცისტიკას შეემატა აქამდე უცნობი პუბლიცისტური წერილები და 19 ავტორაფი. დამატა ათეულობით რუსულენოვანი წერილიც, რომელიც რუსეთში მოღვაწეობის პერიოდს მოიცავს. პირველად იბეჭდება აკაკის ინტერვიუები, რომელიც მწერალს სხვადასხვა გამოცემისთვის მიუცია. 1966 წელს ბესო ჟღენტმა ცალკე წიგნად გამოცემა „აკაკის წერილები ცოლ-შვილთან“, ე.წ. პარიზული ციკლი, რომელიც ერთადერთხელ გამოიცა და ახლა აკადემიურ გამოცემაში გადმოდის. გარდა ამისა, იბეჭდება აკაკის 50-მდე ახალი პირადი წერილი, ეპისტოლეები ტასო მანაზლისადამი. გამოცემები ამ ტომის გამოსვლას განსაკუთრებულად ელოდებიან, რადგან მათი აზრით, აქ მკითხველი მათთვის უცნობ აკაკის იხილავს.

ამ ყველაფრის შემდეგ რჩება გაცნადა, რომ ქართული საზოგადოება აკაკის კარგად არ იცნობდა. ასე ფიქრობს შოთა რუსთაველის ლიტერატურის ინსტიტუტის დირექტორი, ირმა რატიანიც: „**დაიხ, ფაქტობრივად, ჩვენ არ ვიცნობთ აკაკის ვიმედოვნებს, ეს 20 ტომი მკითხველს მის უკეთ გაცნობაში დაეხმარება. ამისათვის ჩვენ მაქსიმალურად გავისარჯეთ და ბევრი ვიშრომეთ, ამიტომ მინდა, ეს იყოს გამოცემა, რომელიც წლების შემდეგ მომდევნო, უფრო მნიშვნელოვანი გამოცემის საფუძველი გახდება. რა თქმა უნდა, მუდმივობის გულბრწყვილო პრეტენზია არავის აქვს, მათ შორის — მეც და ძალიან მინდა, რომ აკაკის უცნობი მასალები კიდევ აღმოჩნდეს. ამის იმედი გულის სიღრმეში მაქვს, ლიტერატურა ხომ ძალიან ჰგავს არქეოლოგიას: ჩვენ სულ მუდამ ვიქვევებით წარსულში.“**

დავიტოვოთ იმედი, რომ ლიტერატურათმცოდნეებისა და მეცნიერების წარსულში ქვეა შედგეს გამოიღებეს და სადღაც კიდევ აღმოჩნდება აკაკის მტვერნაყრილი, ჩვენი შთამომავლებისთვის უცნობი ხელნაწერები. გავა წლები და ახლა ისინი იტყვიან: — დაიხ, ჩვენ არ ვიცნობდით აკაკის!

ნანა კობახიძე

ფოტომასალა გამოყენებულია ლიტერატურის მუზეუმის არქივიდან.

აკაკის ნაკლებადცნობილი ეს ლექსები სრულად ლიტერატურის ინსტიტუტის მიერ გამოცემულ ოცტომეულში გამოქვეყნდება.

ყადის ჯორაბი

შენგან მიკვირს, საქართველო! ერთი მიტხარ, რას შერევი? ნუთუ მართლა შენ ამგვარი მოგწონს ყადის ჯორები?!

ვეიცავ შენ სასარგებლოთ მონურ დადგამ-უნაგირს!.. მათგან კარგს წურას მოელი და ნურც აჭმევ ტყვილად ქერს!..

10 იანვ., 1862
პეტერბურგი

გამოცანა

თავშეხვეულს გავეფრინდი, თავნიტულამ დამიჭირა, შემოკა და სასიკვდილოთ, დანა ყელში წამიჭირა.

სიკვდილისგან გამომიხსნა, მომეშველა უცხო ქერა. მიმინდო და მეც მივინდე, მომავალი ბედისწერა...

ხორცი იხსნა, სული მოკლა, „ვაი“ „ვუით“ გამოცვალა... და ვინც ამას გამოიცნობს — ერთი გულა ხიზილალა!..

ვარანცოვის ძეგლი

თითქოს ლოცვილობს ის ჩვენთვის, რომ მოუხდია ქუდიო... ნაბაღი კი წამოუსხამს, რომ დაიმალოს კუდიო.

ასე ჰფიქრობენ, მაგრამ მე არა ვარ მათი თანახმა... ბრალი არა აქვს, სხვის ხელში მისი წამყენი თუ გახმა...

ასი წლის ამბავი (პოემა)

თავი მეორე (ნაწყვეტი)

ჭაბუამ უთხრა სოლომონს: „რას მოვესწარით ამასო? მამა შეილს აღარ უჯერის და შეილი შემქმნელ მამასო!

იქცევა ჩვენი სამშობლო ოდესმე დიდებულო: რუსული ჩრჩილი უჩნდება, რომ გამოუხრას გულიო.

ბატონი მეფე მოსტყუვდა, რომ მათგან ელის შევლასო!.. რაც დღემდე ჭირი უნახავს, ველარ გაუძლო ყველასო!..

რუსეთს შენც იცნობ, სოლომონ, გინახავს მათი ქვეყანა. ქრისტიანულის განზრახვით მოგვეშველება ჩვენ განა?

თეთრ კბილს გვიჩვენებს გულშავად, შემოიპარვის მელურად. და სადაც ხერხი ვერ გასჭრის, იქ ცულს მოიქნევს ველურად!“

გულს ვერ გამიტხებს დღეის დღე, მაგვარ დროს მეცა მოველი, მაგრამ დრო უნდა ყოლიფერს, დროზე ჰკივია ყოველი.

ვერ დავიჯერებ, შორს არის, რუსმა რომ მიტხრას: „ძამია!“ და „აჩქარებით სოფელი არა ვის მოუჭამია!“

წინო და არჩილ ელიაშვილებთან ერთად. ბაქო, 1912 წელი

აკაკის საარქივო ორტომეული — ლიტერატურის მუზეუმის ახალი გამოცემა

ბიორბი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის მუზეუმი პერიოდულად აქვეყნებს ქართველ მწერალთა საარქივო გამოცემებს. ილიას, გალაკტიონის, გიორგი ლეონიძის, მირზა გელოვანისა და ლადო ასათიანის შემდეგ აკაკის ჯერი დადგა. ორტომეული გამოცემა მწერლის დაბადებიდან 170 წლისთავს დაემთხვა. მასში სრულადაა შესული მუზეუმის საარქივო ფონდებში დაცული მასალები. გამოცემის რედაქტორია მარინე ჭიჭინაძე. სწორედ იგი გვესაუბრა ორტომეულის შესახებაც.

გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის მუზეუმი 1930 წელს დაარსდა და მამინვე დაიწყო ზრუნვა ცნობილი ქართველი მწერლების ხელნაწერთა შექმნა-შეგროვებაზე. მათ შორის, რასაკვირველია, აკაკი წერეთელიც იყო. მოგვხსენებთ, აკაკი ძალზე პროდუქტიულია და მდიდარი შემოქმედებითი შემოქმედრობაც დატოვა. მათი მოძიება, შექმნა და შეგროვება ქართული ლიტერატურის მოამაგეთა უმნიშვნელოვანეს ამოცანას წარმოადგენდა. მით უმეტეს ზრუნავდნენ ამაზე მუზეუმის დამაარსებელი. დოკუმენტური მასალების დიდი ნაწილი სწორედ იმ პერიოდშია თავმოყრილი. ძალიან ბევრი ხელნაწერი გადასცა ლიტერატურის მუზეუმს ივანე მაჩაბლის ოჯახმა, კერძოდ, ივანეს ქალიშვილმა, ელენე მაჩაბელმა და მისმა მეუღლემ, ივანე ჩერქეზიშვილმა. მწერლის ავტოგრაფები დაცულია გიორგი კერესელიძის, შიო დავითაშვილის, კოტე აბდუშელიშვილის, დარია ახვლედიანისა და სხვათა პირად არქივებში; აკაკის ხელნაწერები და ავტოგრაფები მოჰყვა ნინო ორბელიანის, ვიქტორ იურკევიჩის, ლევან ასათიანისა და სიმონ ხუნდაძის არქივებს, რომლებიც იქ სხვადასხვა პერიოდში შეიტანეს.

ცალკეული ავტოგრაფებისა და ხელნაწერების გარდა მუზეუმში ინახება ხელნაწერი შურნალები და კრებულები. ერთ-ერთი ასეთია 1885 წელს ქუთაისის გიმნაზიის მონაწილთა მიერ შედგენილი ხელნაწერი შურნალები, რომელშიც აკაკის წერილებიც შევიდა. აქვეა დაცული აკაკის მეგობრისა და მისი ნაწერების რედაქტორის, კირილე ლორთქიფანიძის მიერ მომზადებული აღმანახ „ჩონგურის“ ხელნაწერი აკაკის ლექსებით, რომელიც თავის დროზე რამდენჯერმე გამოიცა. არსებობს თედო რაზიკაშვილის მიერ შედგენილი რამდენიმე კრებულიც; უცნობი ავტორის მიერ გადაწერილი ხელნაწერი კრებული, რომელიც ილია ჭავჭავაძის ფონდს მოჰყვა და აკაკის ლექსებიც არის შესული. ლიტერატურის მუზეუმში ინახება ილია ჭყონიას მიერ შედგენილი რამდენიმე კრებული და მასალები შურნალ „ჭოლოკისათვის“; დავით გაბრუაშვილისა და გიორგი ავაშიშვილის მიერ შედგენილი კრებულები, რომელშიც ასევე აკაკის ლექსებია თავმოყრილი.

ყველაზე საინტერესო, რა თქმა უნდა, აკაკის მიერ მისივე ავტოგრაფებით შედგენილი პირველი კრებულია, რომელიც ლიტერატურის მუზეუმმა 1944 წელს ივანე აკაკაძისგან შეიძინა. თავის დროზე პოეტს მისი გამოქვეყნება ძალიან სდომებია, მაგრამ სამწუხაროდ, სიცოცხლეში ვერ შეძლო. მოგვიანებით იქ შესული ლექსები სხვადასხვა გამოცემაში დაიბეჭდა, თუმცა აკაკის მიერ დაცული თანმიმდევრობა არსად არ არის შენარჩუნებული. ყველა მათგანი ქრონოლოგიის პრინციპს ითვისებდა. ლიტერატურის მუზეუმის ორტომეული, კერძოდ კი, მისი პირველი ტომი ზუსტად მიჰყვება ავტორის ხელნაწერის თანმიმდევრობას. ლექსებთან ერთად აქ აკაკის პოემები, დრამატული ნაწარმოებები და ზოგიერთი თარგმანიც შევიდა.

ამ კრებულში შეტანილ რამდენიმე ლექსს ფართო საზოგადოება ნაკლებად იცნობს. ისინი დიდი ხნის წინათ, 1940 წელს გამოცემულ აკაკის თხზულებათა შედგენილ გამოქვეყნდა და მას შემდეგ მკითხველამდე აღარ მისულა. ესენია: „პასუხი სომეხებს“, რომელიც 1940 წლის შემდეგ არ დაბეჭდილა; „გურული ნაწინა“, რომელიც, ერთი შეხედვით, ჩვეულებრივი იავნანაა, სინამდვილეში კი რუსეთ-იაპონიის ომის გამოძახილი გახლავთ. ლექსი 1905 წელს გამოქვეყნდა, იმ პერიოდში, როდესაც იაპონელმა გენერალმა ოიამამ რუსები სასტიკად დაამარცხა. როგორც ჩანს, აკაკის ძალზე ესიამოვნა ეს ფაქტი, რადგან ყოველი სტროფის ბოლო სტრიქონი „ოი, ამას ვენაცვალე“-თი მთავრდება. ნაკლებად არის ცნობილი კრებულში შესული კიდევ რამდენიმე ლექსი: „ჩემი ჭმუნვა“, „პეტერბურგი“, „შამილის სიზმარი“, „ყადის ჯორები“, „გამოცანა“, „ქრისტე აღსდგა“ და ა.შ. ზოგიერთი მათგანი არც 1940 წელს გამოცემულ აკაკის თხზულებათა შედგენილ რამდენიმე გამოცემაშია, მაგალითად, „შუილიკო“. რამდენიმე ლექსი - „უჩინო ჩინიანებს“, „აკაკისაგან თავად ილია ჭავჭავაძეს“, „უსათაურო ლექსი „ყოლიფერი ტყუილია“, საერთოდ არ შეუტანიათ

ტოგრაფები. როგორც აღვნიშნეთ, პირველ წიგნში მკითხველი აკაკის ლექსებს, პოემებს, თარგმანებსა და დრამატულ ნაწარმოებებს გაეცნობა. კრებულს თან ახლავს კომენტარები, სადაც მითითებულია წარმოდგენილი მასალების სამუზეუმო ინდექსები და ნაბეჭდადი - სად დაიბეჭდა პირველად და კიდევ რამდენჯერ არის გამოქვეყნებული. მეორე ტომში შევიდა მოთხრობა „პატარა ტარიელი“, პუბლიცისტური წერილები და აკაკის ხელნაწერები (მოგვხსენებთ, მწერალს ფინანსური პრობლემები ჰქონდა და ხშირად იღებდა სესხს). მუზეუმში ინახება რამდენიმე ხელნაწერი, სადაც იგი იოსებ მერკვილიძეს თავისი ნაწარმოებების გამოქვეყნების უფლებას აძლევს. გარდა ამისა, მკითხველი გაეცნობა აკაკის მიერ თარგმნილ დრამატურგიას. ესენია: სუმბათაშვილი-იუჟინის „ლალატი“ და სენკევიჩის „ვიდრე ჰხვალ

ნარილები ტასო მაჩაბელს სიკვდილის წინათი აღსარება მთელი ჩემი სიცოცხლე ტანჯვა და ვაება იყო. არც ერთი დღე არ შემხვედრია მისთანა, რომ თავი ბედნიერად მეგრძნობს. აგრამ მაინც ვიციხნოდი, რადგან საოცრებო იდეალი, მომავლის იმედით მასულდგმულებდა. ვებრძოდი ბედის ვარსკვლავს ხანგრძლივ, სანამ ის ოცნებით წარმოდგენილი იდეალი არ განხორციელდა შენში! მაშინ კი უფრო გამიადვილდა ტანჯვის ატანა.

ნარილები ტასო მაჩაბელს

სიკვდილის წინათი აღსარება

მთელი ჩემი სიცოცხლე ტანჯვა და ვაება იყო. არც ერთი დღე არ შემხვედრია მისთანა, რომ თავი ბედნიერად მეგრძნობს. აგრამ მაინც ვიციხნოდი, რადგან საოცრებო იდეალი, მომავლის იმედით მასულდგმულებდა. ვებრძოდი ბედის ვარსკვლავს ხანგრძლივ, სანამ ის ოცნებით წარმოდგენილი იდეალი არ განხორციელდა შენში! მაშინ კი უფრო გამიადვილდა ტანჯვის ატანა.

ოცი წლის განმავლობაში მე შენ მიყვარდი არა ამქვეყნიური მიმდევრობით! ასეთის აღტაცებით და აღფრთოვანებით, როგორც შესაძლოა მხოლოდ რჩეულთათვის! გეტრფოდი სრულის ჩემის არსებით!.. შენ იყავ ჩემი ზეჩამოხვედნილი, ჩემი აღმზღნებელი პოეზიაცა და სიცოცხლეს! უშენოდ ქვეყანა ვეღარ წარმოვედგინა!! დიდხანს ვიმარხავდი საიდუმლოდ, როგორც წმინდა ლოცვას, იმ გრძობას ჩემს გულში, მაგრამ „არა რაი არს საიდუმლო, რომელი არა გაცხადდესო“, ბოლოს მაინც ძალაუნებურად იჩინა თავი. ან კი რად უნდა დაფარულიყო მისთანა „წმინდა-წმინდათა“? ქვეყნის უმეტესობა, ანუ ბრბო საქვენო გრძობებს ვერ ასცილდება და ჩემს აღმამფრენ ტრფიალებას ის როგორღა შეიგნებდა? ვერ შეიგნო და ბევრი უსამართლობა გამოვსცადე, თვით შენ მახლობელთაგანაც კი!.. მაგრამ ავიტანე, რადგანაც ერთი შენი თანაგრძობითი შემოხვედა, მეგობრული ღიმილი და ტკბილი სიტყვა მეკურნავდა!.. მაგრამ „ეს სოფელი განა დიდ ხანს ვინმეს ახარებს?“ მრისხანე ბედმა, ჩემ კვალში მდგომმა, გადამიყენა იდეალი და მხოლოდ მითი მძლია და მომიშხამა არა თუ ანმყო და მომავალი, წარსული მოგონებაც კი! - და „რა ვარ ან სოფლად დაშთენილი უსაგნოდ მარტო, სულით ურწმუნო და გულით უნდო“?

ლამის ოთხი საათი

სწორედ ლამის ოთხი საათი იყო, რომ დაიღუპა უკეთესი ჩემი მეგობართაგანიც! გულთა-მხილავო, შენ ხარ მონამე, რომ მე არც არა მცოდნია რა და არც რა ბრალი მდებია?! და მამ, რისთვის და რად გადამხდა სამაგიერო სრულიად უცოდველს? „იყავ ნება შენი, უფალო!“ ამო ყოფილა ბედის შებრძოლება და აჰა, მეც ვანებებ თავს. ქუთაისში ჩემი უკანასკნელი გამზიარულება, თურმე, ლამპარის ჩაქრობის წინეთი ამოშუქება იყო!.. და გელათიდან დაბრუნებულზე გულის გახსნა — მომაკვდავის აღსარება!! აღარ მეგონა, რომ ისინი ორივე, თუ არ კაცთმოყვარულ თანაგრძობას, ადამიანურ სიბრალულს მაინც გამინევედენ?! მაგრამ განა ქართველს შეუძლია ერთის ისე ამაღლება, რომ მეორე არ დაამდაბლოს? და უყვარდეს ერთი, რომ მეორე არ ეზიზღებოდეს? სხვერპლია საჭირო და ის მსხვერპლი მე ვარ! მე ამომიღეს ნიშანში. ძლევამოსილის მედიდურობით მითხრა: „ძალით გრძობის გამოწვევა არ შეიძლებაო“ და თანაც დაამატა: „ოჰ, რა გასუქებულია, გაკეთებულია, გალამაზებულია და განმედილიაო!“ — თქვენ გაქვთ ძალა, რომ ადამიანი არა მარტო ხორცი, სულითაც გასწმინდოთ მეთქი — ვუპასუხე და დავდუმდი. დავდუმდი, მაგრამ მისი შეუბრალებელი სახე მაინც კიდევ დაცინვით მეუბნებოდა, მომშორდი! შენ, რომელსაც ავერ თხუთმეტი წელიწადია გაგირბი, რომ მეტი ნამი არ გაცქერიო ჩემთვის!...

აკაკი

არცერთ გამოცემაში, მხოლოდ 2001 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მიერ შედგენილ კრებულში დაიბეჭდა. ნიგინი სახელწოდებით „უცნობი აკაკი“ იმდენად მცირე ტირაჟით გამოიცა, რომ ფართო საზოგადოებამ მისი გაცნობა ვერ შეძლო. რაც შეეხება აკაკის გამოუქვეყნებელ და უცნობ ლექსებს, ლიტერატურის ინსტიტუტის არქივებში ასეთი არ მოიპოვება.

აკაკის საარქივო გამოცემის პირველ ტომში ავტორის თარგმანებიც შევიდა, ოღონდ მცირე რაოდენობით. ლიტერატურის მუზეუმში სულ რამდენიმე ლექსია დაცული: ჰაინეს უსათაურო ლექსი — „კეთილი რჩევა ბევრი მსმენია“, მიხეილ ლერმონტოვის — „სიზმარი“, პლეშჩევის — „ავადმყოფი“, ინგლისურიდან თარგმნილი „დედოფლის აღსარება“ და „ინტერნაციონალი“. ნიგნს დარბილი აქვს ავ-

1911 წელს გამოქვეყნდა გაზეთ „თემში“ და მას შემდეგ დღის სინათლე აღარ უხილავს. ასეთივეა „ჯეჯილის“ 20 წლისთავთან დაკავშირებული წერილიც, რომელიც მანამდე არსად დაბეჭდილა და პირველად თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მიერ გამოცემულ კრებულში — „უცნობი აკაკი“ შევიდა.

ლიტერატურის მუზეუმის არქივში აკაკის არაერთი მნიშვნელოვანი წერილი ინახება. მათ შორის განსაკუთრებით საინტერესოა წერილები ივანე მაჩაბლის მეუღლის, ტასო მაჩაბლისადმი. ამ ისტორიაზე წლების წინ ძალიან ბევრს ლაპარაკობდნენ. აკაკის ოცი წლის განმავლობაში მართლაც უყვარდა ტასო მაჩაბელი, მაგრამ მისი ქმრისადმი პატივისცემა გრძნობის გულში ჩაკვლას აიძულებდა. ივანე მაჩაბელი და აკაკი წერეთელი კარგი მეგობრები იყვნენ. აკაკი ხშირად სტუმრობდა ცოლ-ქმარს. მაჩაბლების ოჯახში ოთახიც კი ჰქონდა გამოყოფილი. მათთან იმყოფებოდა იმ საბედისწერო ღამესაც, როდესაც ვანო სახლიდან გაუჩინარდა. ამის გამო მაშინ ათასგვარი ჭორი დადიოდა. მაგანნი ამ ფაქტს სწორედ აკაკის ტასოსადმი სიყვარულს უკავშირებდნენ, თუმცა მოგვიანებით ირკვევა, რომ მეგობრის სიცოცხლეში მწერალს გრძნობა არ გაუზღებოდა. მთელი ეს პერიოდი თავისთვის წერდა წერილებს, რომლებიც ტასოსთვის იყო გამიზნული და ადრესატს მხოლოდ ივანე მაჩაბლის გაუჩინარებიდან გარკვეული ხნის შემდეგ გაუგზავნა. ტასო მაჩაბელი მწერალს ისე გაუზანყყენდა, კარგა ხანს ხმასაც არ სცემდა. ამ წერილებიდან კარგად ჩანს, თუ როგორი სათუთ და ამაღლებულ გრძნობას განიცდიდა მათი ავტორი. „ოცი წლის განმავლობაში მე შენ მიყვარდი არა ამქვეყნიური მიმდევრობით! ასეთის აღტაცებით და აღფრთოვანებით, როგორც შესაძლოა მხოლოდ რჩეულთათვის! გეტრფოდი სრულის ჩემის არსებით!.. შენ იყავ ჩემი ზეჩამოხვედნილი, ჩემი აღმზღნებელი პოეზიაცა და სიცოცხლეს!“ — წერს აკაკი ერთ-ერთ წერილში. მშვენიერი ტასო ცხოვრების ბოლომდე მისი შთაგონების წყაროდ დარჩა.

ლიტერატურის მუზეუმში ტასო მაჩაბლისადმი მიწერილი რამდენიმე წერილი ინახება. მათი ნაწილი აკაკის თხზულებათა თხუთმეტომეულში გამოქვეყნდა, მაგრამ ზოგიერთის სასაქარაოზე გამოცანა იმ პერიოდში კონსერვატორის გამო საჭიროდ არ მიიჩნია. ძირითადად ის წერილებია, სადაც მწერალი თავის გრძნობაზე საუბრობს. ეს არის ულამაზესი ბარათები, რომლებითაც მტკიცდება, რომ აკაკი წერეთელს, როგორც არაერთ შემოქმედს, სჭირდებოდა თავისი მუზა და ეს მუზა ტასო მაჩაბელი გახლდათ. წერილები პირველად 1996 წელს შურნალ „მნათობში“ დაიბეჭდა, ამჯერად კი მათ ლიტერატურის მუზეუმის მიერ გამოცემული ორტომეული გვთავაზობს.

მეორე ტომში შევიდა ასევე აკაკის მთელი რიგი უცნობი წერილები, რომლებიც მანამდე არ გამოქვეყნებულა. პირველად ქვეყნდება ანასტასია წერეთლის, ნიკო ნიკოლაძის, ნიცა წერეთლისა და ელისაბედ მარჯანიშვილისადმი მიწერილი წერილები. გარდა ამისა, მკითხველს შესაძლებლობა ეძლევა გაეცნოს სხვა-

ბაბო და ანასტასია (ტასო) ზაგრატიონ-დავითაშვილები და ელისაბედ ჩერქეზიშვილი

დასხვა პირთა მიერ აკაკისადმი მიწერილ წერილებსაც. აქ არის გიორგი ყაზბეგის წერილი, რომელიც ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების თავმჯდომარე გახლდათ, ასევე სილოვან ყაზბეგისა და გრიგოლ დიასამიძის წერილები. ყველა მათგანი სრულად იბეჭდება, ყველაწილი შემოკლებისა და რედაქტირების გარეშე.

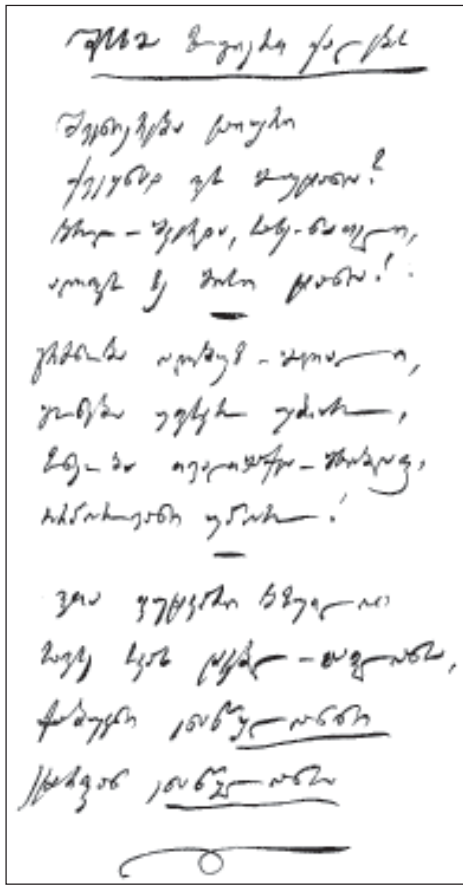
ცნობილი ფაქტია, რომ აკაკი სკაბრეზულ ლექსებს წერდა, თუმცა ფართო საზოგადოებისთვის ისინი ნაკლებად ცნობილი. აღსანიშნავია, რომ თამამი გამონათქვამების მიუხედავად, აკაკი აქაც აკაკიდ რჩება. მისი სკაბრეზიც კი პოეტურია და თანამედროვე ვაიპოეტთაგან განსხვავებით, უხერხულობასაც ნაკლებად გიქმნის. მეტიც, ზოგიერთი ისეთია, თუ მისი ისტორია არ იცი ან ვიღაცამ არ მიგიითია, ვერასოდეს დაუშვებ, რომ ავტორი ბილწისტიყვაობს. ლიტერატურის მუზეუმის არქივში დაცულია აკაკის ერთი სკაბრეზული ლექსი, რომელიც ასე უღერს:

შესხვა ზობიარო ქალას

შვენიერება ციური ქვეყნად ვის მოუტანია? ბროლ-მკერდა, სახე-ნათელი, ალვის ხე მისი ტანია!

გრძნობა იალბუზ-მალალი, გონება უფსკრო, უძირო, ზნეობა თვალთმაქც-მზობლავი, ორპიროვანი უპირო!

ვითა ფუტკარი ბზულით სავსე სკას ტკბილ-თაფლიანსა, ჭაბუკნი ენაწყლიანნი ეტრფიან ენაწყლიანსა.

თავისთავად „ენაწყლიანი“ მშვენიერი სიტყვაა და რომ არა აკაკის მიერ ავტორგრაფში აღნიშნული საზვასმა, ვერასოდეს მიხვდებით, რას გულისხმობდა ავტორი.

აი, ის ყველაფერი, რისი თქმაც ლიტერატურის მუზეუმის გამოცემის შესახებ გვინდოდა. ზოგადად, ამ ტიპის წიგნებზე მუშაობა დიდხანს გრძელდება ხოლმე, აკაკის საარქივო გამოცემა კი შედარებით მოკლე დროში, ნელინადანახევარში მომზადდა. ყველაზე რთული ხელნაწერებთან ურთიერთობა იყო. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ აკაკის ძალიან ცუდი კალიგრაფია ჰქონდა. მის ავტოგრაფებზე მუშაობისას გამოცემის რედაქტორი, მარინე ყიფიანი არაერთხელ მისულა სასონარკვეთამდე, რადგან ნაწერი არა და არ აკითხვდა თავს, თუმცა საკმარისი იყო „დასახმარებლად“ პოეტისთვის მიემართა, რომ ხდებოდა სასწაული და ყველაფერი თავის ადგილზე ლაგდებოდა. როგორც ჩანს, ხელნაწერებს აკაკის სული დასტრიალებსო – მიიჩნევს ქალბატონი მარინე. აკაკის სული მხოლოდ მის ხელნაწერებს კი არა, ალბათ, მთელს საქართველოს დასტრიალებს და დაბადებიდან 170 წლის შემდეგაც მკითხველისაგან კვლავაც სიყვარულსა და მადლიერებას ელის.

ლევან ბრეგაძე

ორი „დათუნა გოცირიძე“

ვის და რის უფლებას ალარ იცავენ ამ ჩვენს განათლებულ საუკუნეში!

მე ტექსტის უფლება უნდა დავიცვა, ერთი უმართებულოდ დაჩაგრული ტექსტისა — ტექსტი უნდა დავიცვა... მისივე ავტორისა და გამომცემლებისგან.

აკაკი წერეთლის ცნობილი ნოველა „დათუნა გოცირიძე“, პირველად 1902 წელს „ივერიამ“ გამოქვეყნებული, აკადემიური თხუთმეტომეულის 1958 წელს გამოსულ მე-8 ტომშია შესული და სკოლის სახელმძღვანელოებშიც შეგიძლიათ იხილოთ. მის პოპულარობაზე ისიც მეტყველებს, რომ იმდენ ინტერნეტგვერდზეა განთავსებული, ვერც კი დავთვალე. მასში ბიძა-დისწულის, დათუნა გოცირიძისა და ივანე კვიციანიშვილის, მტერ-მოყვრობის ამბავია მოთხრობილი. ფაბულა ასეთია:

იმერეთის მეფეს, სოლომონ მეორეს, დადიანმა საუცხოო ნებიერი (უმობელი, მოზვერი) მიართვა. მეფემ იკითხა, ნეტავ, თუ ვინმე მოახერხებს ხმლის ერთი დაკვრით გაადგებინოს ამას თავიო. დათუნას მეტი ვერავინ შეძლებსო, თქვა სარდალმა წერეთელმა („რაჭველი აზნაური დათუნა გოცირიძე მის დროში განთქმული ვაჟკაცი იყო მთელ იმერეთში. ხმალს უქებდნენ და პირველობაც ავტორგვინებდნენ“, ასე იწყება ნოველა). ვერც იმისი დისწული? — იკითხეს კარისკაცებმა დათუნას მიერ აღზრდილ ივანე კვიციანიშვილზე, აგრეთვე დიდებულ ვაჟკაცზე. ვერც ისაო, დაასკვნეს და დაიბარეს დათუნა. ამან გაანანყენა კვიციანიშვილი და ბოლბა ჩაიდო გულში. ღამით მიეპარა ბიძას, ხმალი ამოაცალა ქარქაშიდან და პირი დაუბლაგა.

მეორე დღით თავისებური კორიდა გაიმართა, დათუნა წრეში შევიდა, ხარი მისკენ გამოეჟანა. მოუქნია ხმალი ნებიერს გოცირიძემ და, თუმცა კისრის ძვლები ერთიანად დაუღენა, თავი ვერ წააგდებინა. დახედა ხმალს — დაბლაგვეულია. „ეს უღვაში ნულა მსხმია, თუ ეს შევარჩინო ამის მქმნელსო“, — დაიფიცა.

გამჟღავნდა ივანეს დანაშაული. ერთ-მანეთს სამკვდრო-სასიცოცხლოდ გადაკიდებული ბიძა-დისწული საერთო მტერმა, იმერეთში საყაჩაღოდ გადმოსულმა ლეკებმა, შეარიგა, ქურდულად რომ უპირებდნენ ტყეში ჩაძინებულ ივანეს მოკვლას და გაძარცვას. ამ უბედურებას თავისი შემარცხვენიელი დისწული ამ ამბის შემთხვევით შემსწრე დათუნამ გადაარჩინა, რის შემდეგაც ორივენი მხარდამხარ დაედევნენ მომხდურთ.

„შენ ჩემთან დამნაშავე ხარ და მე კი ქვეყნის წინაშე: სანამ გარეშე მტერი არ მოგვიგერიებია, შინაური მტრობა რჯულის უარისყოფაა და ორივეს ღმერთმა შეგვიინდოსო!“ — დათუნას ამ სიტყვებიდან მკაფიოდ იკვეთება ნაწარმოების იდეა: ნოველა განთქმული ქართული შურიანობის, ურთიერთგაუტანლობის წინააღმდეგ არის დაწერილი, საერთო მტერების პირისპირ მდგარ ქართველობას პირადული განაწყენების დავისთვის, ურთიერთმიტყევისკენ მოუწოდებს ქვეყნის საკეთილდღეოდ.

მეოცე საუკუნის დამდეგი, როცა ეს ნოველა დაინერა და გამოქვეყნდა, შიდა დაპირისპირებით, ჯგუფობრიობით, ძმათა შორის შუღლით განსაკუთრებით გამოჩენილი ხანაა საქართველოს ისტორიაში. ამრიგად, ამ წინებულ ნოველის შექმნით აკაკი წერეთელი მეტად საჭირო სოციალურ „დაკვეთას“ ასრულებს — ცდილობს გონს მოიყვანოს ურთიერთ-მტრობით გონებადაბინდული ქართველობა.

მაგრამ სხვა „დათუნა გოცირიძე“ არსებობს, უფრო მცირე მოცულობისა, ისიც აკაკი წერეთლისა, ისიც თითქმის ამავე ფაბულის მქონე, ოღონდ სულ სხვა მხატვრული იდეის მატარებელი. ის „დათუნა გოცირიძე“ 1875 წელს დაიბეჭდა

„დროებაში“, მერე, ავტორის სიცოცხლეში, კიდევ ერთხელ გამოქვეყნდა 1885 წელს კრებულში „საყმაწვილო ამბები“.

აკადემიური თხუთმეტომეულის კომენტარებში ვკითხულობთ:

„რამდენადაც „დათუნა გოცირიძის“ ახალი, ვრცელი რედაქცია თვით ავტორმა გამოაქვეყნა, ეს იმის მაჩვენებელია, რომ ავტორი მას აძლევდა უპირატესობას; ჩვენც ეს რედაქცია მივიჩნიეთ ძირითად ტექსტად და იგი უნდა დაედვას საფუძვლად ამ მოთხრობის შემდგომ გამოცემებსაც. მაგრამ, რადგან პირველი მოკლე რედაქცია... არსებით სხვაობას შეიცავს, საჭიროდ ვცანით მისი უცვლელად დაბეჭდვა ვარიანტებში“ (ხაზგასმა ჩვენია. — ლ. ბ.).

რთული ვითარებაა ტექსტოლოგიური თვალსაზრისით! ეს შეიძლება უნიკალური შემთხვევაც იყოს ლიტერატურის ისტორიაში.

ავტორი იგივე, სათაური იგივე, ფაბულაც თითქმის იგივე, მაგრამ ნოველები კი — სხვადასხვა, ერთმანეთისგან სრულიად განსხვავებული იდეის მქონე, რაშიც ახლავს დავრწმუნდებით.

თავიდან აქაც, ამ პირველ ვერსიაშიც, ყველაფერი ისევეა, როგორც გვიანდელ ვარიანტში: დადიანის მიერ მეფისთვის ნაჩუქარ ნებიერს დათუნა გოცირიძემ, იმდროინდელ იმერეთში პირველმა მესხლემ, უნდა წააგდებინოს სახალხო თავი, ოღონდ აქ ხმალი დისწულმა კი არ დაუბლაგვა დათუნას (დისწული საერთოდ არ იხსენიება თავდაპირველ ვერსიაში), არამედ მეფის ბრძანებით მოიძოქმედეს ეს — მეფემ მოინადინა ასე გახუმრებოდნენ სახელოვან მესხლეს.

სიტყვები, რომელიც განხილებულმა დათუნამ წარმოთქვა მას შემდეგ, რაც მიხვდა, რა ოინიც უყვეს, სრულ წარმოდგენას გვაძლევს თავმოყვარეობაშელახული ვაჟკაცის აღფრთობის ხარისხზე:

„ამ ნებიერის თავ-ფეხი მის ცოლდედას, ვინც მე ეს მიხუმრაო!“.

მეფის გინება გამოუვიდა! შეიპყრეს დათუნა და ვინ მისთვის თვალის დათხარა ურჩევად ხელმწიფეს, ვინ — დაკირვას, ვინ კიდევ — ხელ-ფეხის დაყრევინებას თუ ენის მოკვეთას.

სოლომონმა ყველას მოუსმინა და ასეთი განჩინება გამოიტანა:

„კაცს ჯერ ღმერთი უნდა უყვარდეს და მერე თავისი საკუთარი ხელობა. ვინც თავის გზას მტკიცედ არ ადგია და თავის ხელობაზე თავს არ სდებს, ის საქმით ვერც მეფეს ასამოვნებს და ვერც ქვეყანას არგებს რასმე (...). და რადგანაც დათუნა გოცირიძის საკუთარი ხელობა ხრმალი არის, მისთვის რომ თავი გამოიღვას და მისი შურადაცხოფის დროს ჩვენი უკადრისი რამ გაბედოს, არ უნდა ეთვლებოდეს დანაშაულად (...). ჩემი ხალათი მაგასო! — ბრძანა მეფემ და დასაჩუქრა გოცირიძე“.

ვარიანტებში გატანით, ანუ არაძირითადი ტექსტის სტატუსის მინიჭებით, არსებითად დაკარგეთ ოსტატობის, ხელობის მაღალ დონეზე ფლობის ეს არაჩვეულებრივი სადიდებელი.

არადა რაოდენ აქტუალურია ეს თემა დღეს — დილეთანტიზმის, ნახევარცოდნის, არაკომპეტენტურობის, დაბალკვალიფიციურობის მოძალბების ვითარებაში!

ხელობის ეს აპოლოგია იმ არაჩვეულებრივ ზღაპარს მაგონებს, შეფხვს რომ გლეხის ქალი შეუყვარდა და მუშავლები მიუგზავნა, ცოლად გამოიყვანო. რა ხელობა იცისო, იკითხა ქალმა. ხელობა რად უნდა, მეფეაო, განუმარტეს. არ მოეწონა გლეხის ქალს ეს პასუხი: რამე ხელობა თუ არ იცის, ვერ გაყვებო. მეფე იძულებული გახდა ხალიჩების ქსოვა ესწავლა და როგორ გამოადგა მერე ეს, როცა ყაჩაღებმა შეიპყრეს და ამ ხელობამ გადაარჩინა!

რაოდენ მნიშვნელოვან, სერიოზულ

საკითხს ეხება ეს ნოველა, მთლად ცხადი გახდება, თუ ერთ ფრაგმენტს წავიკითხავთ გამოჩენილი კანადელი ენდოკრინოლოგის, სტრესების თეორიის შემქმნელის, ჰანს სელიეს (1907-1982) წიგნიდან „სტრესი დისტრესის გარეშე“:

„მე ყოველთვის ვურჩევდი ჩემს შვილებსა და სტუდენტებს ძალიან ნუ შეიწუხებენ თავს ფულის დაგროვებით და კარიერის საფეხურებზე აღმასვლით... ბევრად უკეთესია სრულყოფილ საკუთარი თავი, რათა ბედის ნებისმიერი სიმუხტლის პირობებში შეგეძლოთ სარგებლობის მოტანა [სხვათათვის]. დიდი ეკონომისტი, ხელოვანი, სწავლული, მაღალი კლასის მემანქანე თუ ზეინკალ-სანტექნიკოსი ადვილად პოულობენ თავშესაფარს, როცა პოლიტიკური თუ რელიგიური დევნის შედეგად იძულებულნი არიან უგროშკაპიკოდ გადაიხვეწონ თავისი ქვეყნიდან. გასსოვდეთ, რომ ოფიციალური ტიტულებისა და ხარისხების გარდა არსებობს უმაღლესი ნოდება — თქვენი რეპუტაცია. თქვენი მნიშვნელობა და თქვენი მდგომარეობის მდგრადობა წარსული მიღწევებითა და ამჟამინდელი თქვენი კვალიფიკაციით განისაზღვრება. სხვა სიტყვებით, თქვენი ღირებულება იმით განიზომება, თუ რამდენად შეგნვეთ მოყვასის სიყვარულის დამსახურების უნარი“.

ეს ხომ თითქოს „დათუნა გოცირიძის“ პირველი ვერსიის კომენტარია! განა სხვა რა თქვა აკაკი წერეთლის პერსონაჟმა ხელმწიფემ! („ვინც... თავის ხელობაზე თავს არ სდებს, ის საქმით ვერც მეფეს ასამოვნებს და ვერც ქვეყანას არგებს რასმე“).

აკაკი წერეთლის პერსონაჟი მეფე ისევე აზროვნებს, როგორც ჩვენი დროის სახელოვანი მეცნიერი, კაცობრიობის წინაშე უზარმაზარი დამსახურების მქონე პიროვნება!

ახლა აკაკი წერეთლის აკადემიური ოცტომეული მზადდება შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტში (პირველი ტომი უკვე გამოვიდა) და იქნებ როგორმე მოხერხდეს მასში ორივე „დათუნა გოცირიძის“ ძირითად ტექსტებად შეტანა, თორემ დაკარგულია მშვენიერი და მეტად საჭირო ნაწარმოები — უკვე ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობად ქცეული გამოცემის კომენტარებში წერილი შრიფტით აწყობილ პირველ „დათუნა გოცირიძეს“, ზუნებრივია, ყურადღებას აღარავინ აქცევს, არ კითხულობენ, განმეორებითაც აღარ იბეჭდება, არადა ის, როგორც ვნახეთ, სულ სხვა ნაწარმოებია და ამჟამად ცნობილი და პოპულარული „დათუნა გოცირიძის“ მხოლოდ ვარიანტად ვერასდიდებით ვერ ჩაითვლება.

არ ვიცი ეს ტექსტოლოგიური კაზუსი რა გზით უნდა გადაიჭრას. როგორც ვთქვით, უპრეცედენტო მოვლენასთან უნდა გვეკონდეს საქმე, მაგრამ რაღაც გამოსავალი უნდა მოიძებნოს. იქნებ სათაურის შემდეგ კვადრატულ ფრჩხილებში ჩასმულმა 1-მა და 2-მა უშველოს საქმეს? ასეთიანადა:

დათუნა გოცირიძე [1]
დათუნა გოცირიძე [2].

აკა მორჩილაძე

აკაკის სიკვდილი

სანამ გარდაიცვლებოდა, აკაკი მთელ თვეს იწვა სხვიტორში, თავის სახლში. დამბლაც იქვე მოუვიდა შობა ღამეს და ერთი თვის თავზე კი გაუმეორა. იქ უამრავი მნახველი მიდიოდა, თბილისიდანაც კი, იმ შუა ზამთარში.

ეს იყო 1914-15 წლის დეკემბერ-იანვარი, მსოფლიო ომის პირველი ზამთარი, რუსეთ-თურქეთის ფრონტის სიახლოვე და გაჭირვება. დიდი გაჭირვება მხოლოდ დაწყებულიყო, აკაკი კი მთელი შემოდგომას საკმაოდ ბევრს წერდა ომზე, თითქოს რაღაც დიდ ცვლილებებს გამოელოდა ამ ომისგან. თავში ჰქონდა პოემაც და ამ პოემისთვის რამდენიმე ლექსიც დაეწერა. ჰოსპიტლებშიც კი დადიოდა, დაჭრილებს ამხნევებდა, მტრის ტყვედ ჩავარდნილ ჯარისკაცებსაც კი გადაეყრებოდა ხოლმე, იმთავითვე ელაპარაკებოდა. ერთხელ ბედუნი ნახა, ციებ-ციხელებით მიყრილი ჰოსპიტლის კუთხეში. ამ საწყლებს რაღა უნდათ ომში, უთქვამს, გამოლაპარაკებია, ნათებია აღმო-საველით ცოდნის განათლებისა ეხმარებოდა ამაში.

ადრინაი შემოდგომით აკაკის შვილი, ალექსი ჩამოვიდა რუსეთიდან. მისი ჩამოსვლა ყოველთვის უხაროდა. დიდი მღვერები იწყობოდა, როცა მის მეუღლესა და ვაჟს რაღაც უჭირდათ და ფული აკლდათ ხოლმე.

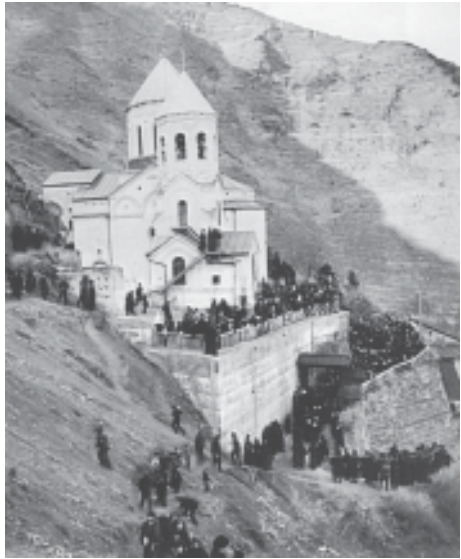
უცნაური კაცი ვარ, ოჯახი მყავს და არა მყავს, სახლი მაქვს და არა მაქვს, პენსია მაქვს და არა მაქვს, ასე ამბობდა ხოლმე აკაკი და მართლაც ასე იყო, თითქოს ყველაფერი ჰქონდა და ბოლომდე კიდევ არაფერი, მაგრამ ასეთ ცხოვრებას მიჩვეული იყო და სხვანაირი, ალბათ, ვეღარც წარმოედგინა. ეგ სხვა ამბავია, აკაკის პირადი ცხოვრება. მაგ ამბის წამოწყება და თხრობა სად წავგიყვანს, ვინ იტყვის.

რახან აკაკის ერთადერთი სამსახური იყო ხოლმე ჟურნალი, რომელსაც თვითონ დაარსებდა, ანდა რაიმე საზოგადოებრივი საქმე, ვთქვით, თეატრში ან სადმე სხვაგან, მისი შემოსავლები მის წაწერებზე იყო დამოკიდებული. ეს კი არ ჰყოფნიდა.

ერთი, რომ რუსეთში ოჯახის შენახვა უნებდა, და მეორეც, ის, რომ არიან ადამიანები, რომლებიც არაფერს არ ყიდულობენ, სიმდიდრეს და ფუფუნებას არ ეძებენ, მაგრამ რამდენი ფულიც არ უნდა მოგადონ ხელში, მაინც არ ჰყოფნიან. აკაკიც ასეთი იყო. უკვე სიბერეში მას ჰქონდა რამდენიმე პენსია დანიშნული ქართული საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისგან, მაგრამ, როგორც წესი, ეს პენსიები თვეობით ადრე ჰქონდა გამოჭმული და მერე ინყებდა სესხებს, ანდა რაღაც პროექტების მოგონებას, რათა ავანსი ეშოვნა. ცნობილი იყო, რომ აკაკი თამაშობდა და ეს ფულის მოგების ერთ-ერთ საშუალებად მიიჩნდა. ის თამაშობდა უმარტოებს სამორინე თამაშებს, ყოველთვის კლუბებში და, რაღა თქმა უნდა, უმთავრესად აგებდა. თუმცა, კარგადაც მოიგებდა ხოლმე. სანდრო მანუშაშვილი იგონებს, ერთხელ დამით შევბოდიხდი ქართულ კლუბში და დავინახე აკაკი, რომელსაც ფული აღარ ჰქონდა და მაგიდისადაც ადგომა კი არ უნდოდა. მქონდა ოცდახუთი მანეთი და მორიდებით შევთავაზე, უსიტყვოდ გამომინოდა ხელი და იმნამსვე დადო და წავაგო. ასეთი მოგონებები ხშირია.

ექვთიმე თაყაიშვილი იხსენებს, ერთხელ მოვიდა საზოგადოებაში და მშვენიერი პროექტი შემომთავაზა, ქვეყანას მოვივლი, ფოტოლორი კვება და შევკრებ ნიმუშებს და მოვართმევთო, ამისთვის წინასწარ მოითხოვა ფული და, რა თქმა უნდა, მივეცი. მერე აღარც ფოტოლორი შეუკრებია და არც ამაზე ჩამოუვლია სიტყვა.

აკაკის ვალები ცნობილი იყო: საყვარელი ანდრია, ფულის თხოვა ადრეა, ადრე ჭკვიანი იყავ, ახლა რამ ვადავრია. ჩვენი თან ასეა მიღებული, რომ ამბობენ, აკაკის სტანჯავდა ცოლ-შვილისთვის გასავაზავნი ფულის გროვება და ის დეპე-

აკაკის დაკრძალვა მთაწმინდაზე

შები, პეტერბურგიდან რომ მოსდიდოდა ხოლმე, ამდენი და ამდენი გამოგვიგზავნიო. თითქოს ეს რაღაც ისეთი ტვირთი იყო მისთვის, რომელიც არ ერგებოდა. არადა, საქმე სხვანაირად იყო. აკაკის უყვარდა თავისი ოჯახი და მის შენახვას აუცილებელ მოვალეობად თვლიდა. სხვანაირად როგორ გამოვიდოდა,

მის სიცოცხლეშივე, ახალგაზრდობაშივე დადიოდა ჭორი, რომ აკაკიმ ნატალია ბაზილევსკაია სიმდიდრის გამო შეირთო. ეს პეტერბურგის ქართველი სტუდენტების ამბავი იყო. ერთი ანექდოტი მოგვითხრობს, როგორ მიაყენეს კედელთან შეგობრებმა აკაკი და აღიარებინეს, რომ ფულის გამო იქორწინა. დაქორწინების შემდეგ აკაკი მართლაც კარგახანს ცხოვრობდა პეტერბურგში, მერე კი ხშირად დადიოდა იქ. მთელი ბაზილევსკების სიმდიდრიდან კი მას ხეირი არ უნახავს, რადგან მისი სიმამრის გარდაცვალების შემდეგ ქონების აპეკუნად აკაკის ქვისლი გამოცხადდა, რომელმაც ქონება ბანკში გაანია და ბოლოს ტყვიაც დაიკრა შუბლში. ქვისლიც ქართველი იყო, ასევე თავადი იყო, სუმბათაშვილი. რამდენიმე საათს იცოცხლა და აკაკის კი შესტირა, შენ კი დაგღუპე, ძმაო. ესეც ცალკე და გრძელი ისტორიაა. აკაკის ცხოვრება გრძელი იყო და მდიდარი. თვითონ ასე ამბობდა, მეო საერთოდ ცოლის შერთვას არ ვაპირებდიო და ამ საკითხსაც ზერელედ ვუყვარებდი, მაგრამ ჩავარდა ამომეტი და შევირთე. ეს ნათქვამიც ხელს უწყობდა ჭორებს.

ნატალია კი ჩამოდიოდა ხოლმე საქართველოში, მაგრამ ეს მაინც ცალკე ცხოვრება იყო. აკაკის უყვარდა ცოლი, მაგრამ მისი გადამეტებული მზრუნველობა აღიზიანებდაო, ასე იხსენებენ. ხოლო როცა შვილი ჩამოდიოდა, აკაკის სახიდან ღიმილი ძნელად თუ გაქრებოდა. როგორც კი დაიბადა, პოემა „ალექსი“ დანერა, ოღონდაც სულ ამბობდა, ქართული ვერ ვასწავლე ხეირიანად. ალექსიმ ქართული სალაპარაკოდ არ იცოდა, მაგრამ საქართველოში ჩამოსვლა და მამასთან ყოფილა უყვარდა. ქართველებს დიდად მოსწონდათ ალექსი, გარეგნობითაც კი, მაღალიაო, სულ ცაში იყურებო, მხრებში მოხრილიაო და ასეთებს ამბობდნენ. გრიგოლ რობაქიძე იხსენებს, ერთხელ როგორღაც წამომცდა აკაკისთან, რომ შვილი მამის ჯიში არ გადასულაო და აკაკიმ არ მიპასუხა, მხოლოდ უსიამოდ შეირხაო, ნავხდი, ამ ნათქვამს რაღა გამოასწორებდაო. ასე იყო თუ ისე, ფულის თემა აკაკის მთელს ცხოვრებას გასდევდა და ხუმრობის საგანიც იყო და დარდის და წვალებისაც. უშველებელი სტატიებიც კი აქვს, მე და ჩემი პენსია და ასეთები. საერთოდ, აკაკის უყვარდა, რომ უვლიდნენ, ოღონდაც მკვეთრ მზრუნველობას ვერ იტანდა. ბილი ნლემში თავის ჯანმრთელობას დიდ ყურადღებასაც აქცევდა და არცთუ ტყუილად, სულ პირველმა სისხლის ჩაქცევამ გარეგნობაზეც იმოქმედა, ცალ ქუთუთოს ვეღარ ამოძრავებდა და ამიტომ, ყოველთვის თავანული უყურებდა მოსაუბრეს. მომგულელები ყოველთვის ბევრი ჰყავდა. ასე ხუმრობდნენ, აკაკი მეგობრობს ბავშვებთან, ქალებთან და ექიმებთანო. მართალიც იყო. ოღონდ ესეც გრ-

ძლად სათხრობი ამბავია.

სხვიტორის გარდა მას სახლი არსად ჰქონდა, თბილისშიც და ქუთაისშიც ან ჩერდებოდა სასტუმროებში ან ახლო მეგობრებთან. თბილისში მაჩაბლებთან ანდა ექიმ ვახტანგ ღამბაშიძესთან, ხოლო ქუთაისში უფრო უყვარდა ნიკოლაძეების ძველ სახლში დგომა. იქ ასევე ეიმედებოდა ექიმი სამსონ თოფურია, რომელმაც მისი ორგანიზმისა ყველაზე კარგად იცოდა და ერთხელ სიყვდილსაც კი გამოგლიჯა. ოღონდ სამსონ თოფურია აკაკიზე ათი წლით ადრე გარდაიცვალა.

მოკლედ, აკაკი ბოლო დროს ხშირად ავადმყოფობდა.

იმ ზაფხულს კიდეც, სანამ მსოფლიო ომი დაიწყო, აკაკის თითქოს არა უშავდა.

მომჯობინებული, სიხარულით დაუხვდა ალექსის შემოდგომაზე და მშვიდობითაც გაისტუმრა რუსეთში. რაღაც თავისი საქმეებით იყო გართული და ზამთრის პირზე მოუვიდა ალექსის დეპეშა, სასწრაფოდ ორი ათასი მანეთი გვჭირდებაო.

აკაკი სრულიად უფულოდ იყო იმ დროს. ეს ის შემთხვევა იყო, რომ დაგეგმება ხოლმე. თბილისში იწრია და საჭირო თანხა ვერ იმოვა, ამიტომ გადაწყვიტა ქუთაისში წასვლა, ეგებ იქ გამოვიდეს რამეო. თან ჰქონდა ახალი ლექსები და ცდილობდა, რაიმე გაზეთისთვის მიეყიდა ანდა გამომცემლებისთვის. ვერავინ იპოვნა. ქუთაისშიც ამ თანხის შოვნა შეუძლებელი აღმოჩნდა.

აკაკი მაინც დარჩა იქ, დადგა სასტუმრო „გრანდ ოტელში“.

ეს იყო გრძელი, ოსრათულიანი შენობა, რომლის შესახებაც ათას პირქუმს რამეს ყვებიან ხოლმე. სასტუმრო არ თებობდა. იდო თოვლი და ყინავდა.

აკაკიმ დაიჭირა გაუთბობელი ოთახი პირველ სართულზე, სადაც დღისით ვერ ჩერდებოდა სიცხის გამო. დღეებს ის ატარებდა ნაცნობ-მეგობრების სახლებში, სადაც სადილობდა კიდევ. მისწერა საჩხერეში მოურავ კოტე აბდუშელიშვილს, იმ თოვლებში ფიქრობდა როგორმე მიეხედა ამ ახალი ლექსებისთვის, ღამღამობით იმ გაუთბობელ ნომერში იჯდა და მუშაობდა, ამ ლექსებისგან პოემას აგებდა და ხარობდა, რომ გამოსდებოდა. ეს იყო პოემა „ომი“, მისი პირველი ნაწილი სამოცდაათობმეტი წლის აკაკიმ გაყინულ ოთახში, ორ კვირაში დაასრულა და იმდინადაც იყო, რომ პოემაში საჭირო თანხას მიიღებდა.

სწორედ ამ დროს მოვიდა „გრანდ ოტელში“ განმეორებითი დეპეშა, უკიდურესად გვიჭირს, ფული მოგვარავლეო. ამან ძალიან წაახდინა, როგორცაა უნდა აჩქარებულიყო არ იცოდა, ფული მანამდე სჭირდებოდა, სანამ პოემას დაასრულებდა და ვინმეს მიყიდდა.

ამ დროს ჩამოვიდა ქუთაისში კოტე აბდუშელიშვილი. სახლში იცოდნენ, რომ აკაკი ქუთაისშია და ხასიათზე ვერ არის. აკაკის და ანა დიდი მეთვლეყურე იყო აკაკის ცხოვრება და იოლად მიხვდებოდა, რომ ძმას ძლიერ უჭირდა.

ცხადი იყო, რომ აბდუშელიშვილი აკაკის შინ წასაყვანად იყო ჩამოსული. სხვიტორში მოაკეთებდნენ და ეგებ, იქ გამოეზამოდა კიდეც. მოურავი არწმუნებდა, ფულს ექვდანაც ვიპოვებო და აკაკიც დაჰყავებოდა. 21 დეკემბერს უკვე სხვიტორში იყო.

სხვიტორი ერთადერთი სახლი იყო მისთვის, სახლი რომელიც მამამისმა როსტომმა ააშენა და რომელშიც დაიბადა. იქაურობა უყვარდა, ეს იყო ყველაზე ბუნებრივი გარემო მისთვის.

შობა საღამოს აკაკის დამბლა დაეცა, მარცხენა ხელ-ფეხი წაერთვა. წინდანინვე ჩანდა ლოგინში, იმიტომ, რომ ცუდად იყო. ოღონდაც, ეს დამბლა მაინც ისეთი ჩანდა, რომ სასიკვდილო არ უნდა ყოფილიყო, მეტეც, ორი კვირის თავზე აკაკის მეტყველებაც გამოუსწორდა და ჩვეული ხუმრობებით დაიწყო. ალექსიც კი ჩამოვიდა პეტროგრადიდან, რაც მამისთვის ძალიან სასიხარულო იყო.

თბილისის გაზეთები უკვე მისი ჯანმრთელობის ამბებით იყო აჭრელებული. მნახველები მოდიოდნენ საქართველოს ყოველი კუთხიდან. თავთან ეჯდა ანეტა

იუტკევიჩი, ახლაგაზრდა მასწავლებელი ქალი და უკითხავდა ხოლმე მის ნაწერებს. აკაკის უამრავი რამ აღარ ახსოვდა, ეს როდის დაწერეო, იკითხავდა ხოლმე, ანდა როგორ დამინერიაო. ერთხელ „გამზრდელის“ სმენისას ცრემლიც კი მოადგა. ალექსიც უკითხავდა, ორმოცდახუთი წლის ჭაღარაშერეული მელოტი კაცი, იმდენი იძახეს, ქართული არ იცისო, რომ ქართულად უკითხავდა. აკაკი ხუმრობდა. სანახავად კი ვინ აღარ მოდიოდა, ახალ წელს მთელი საჩხერის გლეხობა იქ იყო საახალწლო ძღვენი, ერთი ბეითალიც ეწვია და ამან გაახარა, სულ ვირივით ვმუშაობდი და შენ თუ მომარჩინეო. გარშემო იმდინაი ხალხის იყო, ყველაზე საოცარი კი ის იყო, რომ თანხა, რომელიც ამდენ ნერვებად დაუჯდა, შინ მიუტანეს და თავთან დაუდეს. იაკობ ფანცხავამ ჩაუტანა ქუთაისიდან და ისეთი მოწადინებული იყო, რომ აკაკი მხნედ ენახა, რომ ხშირხშირად და ხმამაღლა ეკითხებოდა, როგორა ხარ, როგორა ხარ, რას უჩივო. ანამ იხუმრა, ეგ საერთოდ, უფულობას უჩივის, მეტს არაფერსო. იმავე დღეებში ეზიარა კიდევ, ოღონდ უკვე იმ განწყობაზე იყო, რომ თბილისში წავალო, ამბობდა. ითხოვდა, სასტუმროში დამანავინეთ, საავადმყოფოში მნახველებს არ შემოუშვებენ და მოვიწყნო. მნახველი კი ბევრი იყო, ექიმებიც ერთმანეთს ენაცვლებოდნენ. საერთოდ, ყველაფერს კარგი პირი უჩანდა, მაგრამ ასე არ მოხდა.

ზუსტად ერთი თვის თავზე აკაკის დამბლა გაუმეორდა და იმავე ღამეს გარდაიცვალა, ალექსის ხელში დალია სული. ვინ იცის, ეგებ ასეც უნდოდა, ალექსი გვერდით ჰყავდა.

რა თქმა უნდა, არავინ შეასრულა აკაკის ანდერძი, სხვიტორში დამარხებო, თბილისში წამოასვენეს.

მისი მრავალწლიანი ირონია სამგლოვიარო გვირგვინების შესახებ კი ასე თუ ისე გაიზიარეს. აკაკი ყოველთვის ბევრს ხუმრობდა გვირგვინების შესახებ. ერთხელ, გრიგოლ ორბელიანი რომ გარდაიცვალა, აკაკი ქუთაისში იყო და თბილისში მოდიოდა. ქუთაისელმა გიმნაზიელებმა მიაკითხეს, რახან მიემზავრებო, ფული შევაგროვეთ და გვინდა, სამგლოვიარო გვირგვინი გაგატანოთ ორბელიანის პანაშვილისთვისო. ნავიღებო, აკაკიმ უთხრა, ოღონდ ერთ რამეს ვთხოვთ, მე რომ მოკვდები, გვირგვინი არ მოიტანოთ, უმჯობესია, ჩემი გვირგვინის ფული სიცოცხლეშივე მომცეთო.

გვირგვინი მაინც იყო, ოღონდ — ერთი. ზედ ეწერა — აკაკის საქართველო.

სახლიდან საჩხერელმა წერეთლებმა გამოასვენეს, თბილისისკენ მომავალი სამგლოვიარო მატარებელი კი ჩერდებოდა ყველგან და ყველგან იყო გლოვა და ზარების რეკვა, მთელი საქართველო რკინიგზის რელსების გასწვრივ იყო ჩამწკრივებული. ახლა ძნელია ამის წარმოდგენა, იმ უტელევიკიანო დროში აკაკი იყო ყველაზე მეტად ნაცნობი სახე საქართველოში. იყო დარაჯობა მის დანახვაზე, ვაგონის ფანჯარაში, ეტლში, ქუჩაში, ყველგან. საზღვრები მისი პოპულარობისა დღეს ძალიან ძნელად განსასაზღვრია. ძალიან ძნელი იყო მეორე ასეთი სახალხო პერსონის პოვნა, ამოუცნობი დადებითი მუხტით რომ ალაყვება ყველას.

თბილისში დაკრძალვას დაესწრო ასი ათასი კაცი. მთაწმინდაზე კი, როცა ყველა ნავიდ-წამოვიდა, საფლავთან დარჩნენ ყარაჩოლები, ძველებურად დაუთესს სანთლები და იჯდნენ იქ შუალამემდეგ ღვიძლსთან ერთად, რას ლაპარაკობდნენ კიდევ, ვიღას ახსოვს.

და მაინც, ეგ არ იყო მთავარი. საქართველოში დაკრძალვა არ არის მთავარი, დაკრძალვა აქ ყოველთვის მაგარია. აკაკის სიკვდილი სხვა სურათი უფრო დარჩება: თუ როგორ ზის სამოცდაათობმეტი წლის კაცი, რომელსაც საქართველოს უგვირგვინო მეფეს უწოდებენ, სასტუმროს გაყინულ ოთახში და როგორ ცდილობს, დაასრულოს პოემა, რომელსაც ჯერ კაცია არ იცის, ვინ იყიდის და რამდენად, და როგორ წაადგება პოემით ნაშოვნის ფული მის ოჯახს შორეულ ქალაქში.

ლიტერატურული გაზეთი
გამოდის საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს ფინანსური მხარდაჭერით
რედაქტორი ირაკლი ჯავახაძე
რედაქტორის მოადგილე უჩა შერაზადიშვილი
ჟურნალისტიები ხათუნა ალხაზიშვილი, ნანა კობაძე, თამარ ჟურული
ტელ.: 292196; მობ. ტელ.: (877)742277; (899)269852; e-mail: litgazeti@yahoo.com